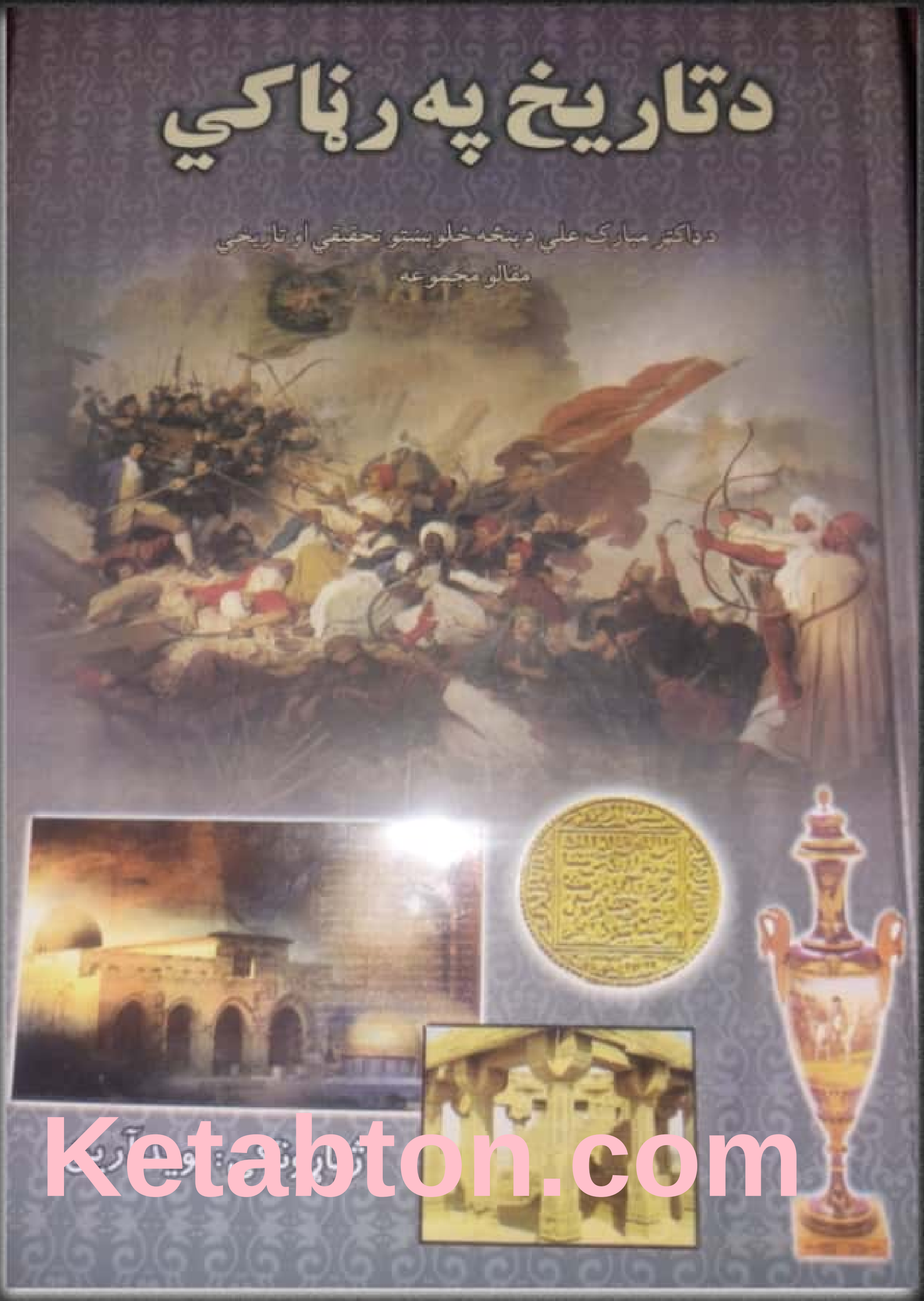

Ketabton.com

دا کتاب وه
افغان کتابتون
ته اوچت شوي دي

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان کتابتون

تاسو زموږ په اپلیکېشن کې د پښتو ژبې
ناولونه
ادبی کتابونه
شاعري کتابونه
سیاسي کتابونه
تاریخی کتابونه
د علم طب کتابونه
د انجنیري په اړه کتابونه
د ښونځي کتابونه
مونوګرافونه
د ماشومانو لپاره کتابونه
د فلسفي کتابونه
او داسي نور ډیر کتابونه تر لاسه کولای شئ.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The

افغان کتابتون

زموږ اپلیکیشن د ګوګل پلي سټور

(Google Play Store)

سخه وه خپل موبایل ته را ډانلوډ کړي

په ګوګل پلي سټور کي
افغان کتابتون
یا
Afghan kitabtoon

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

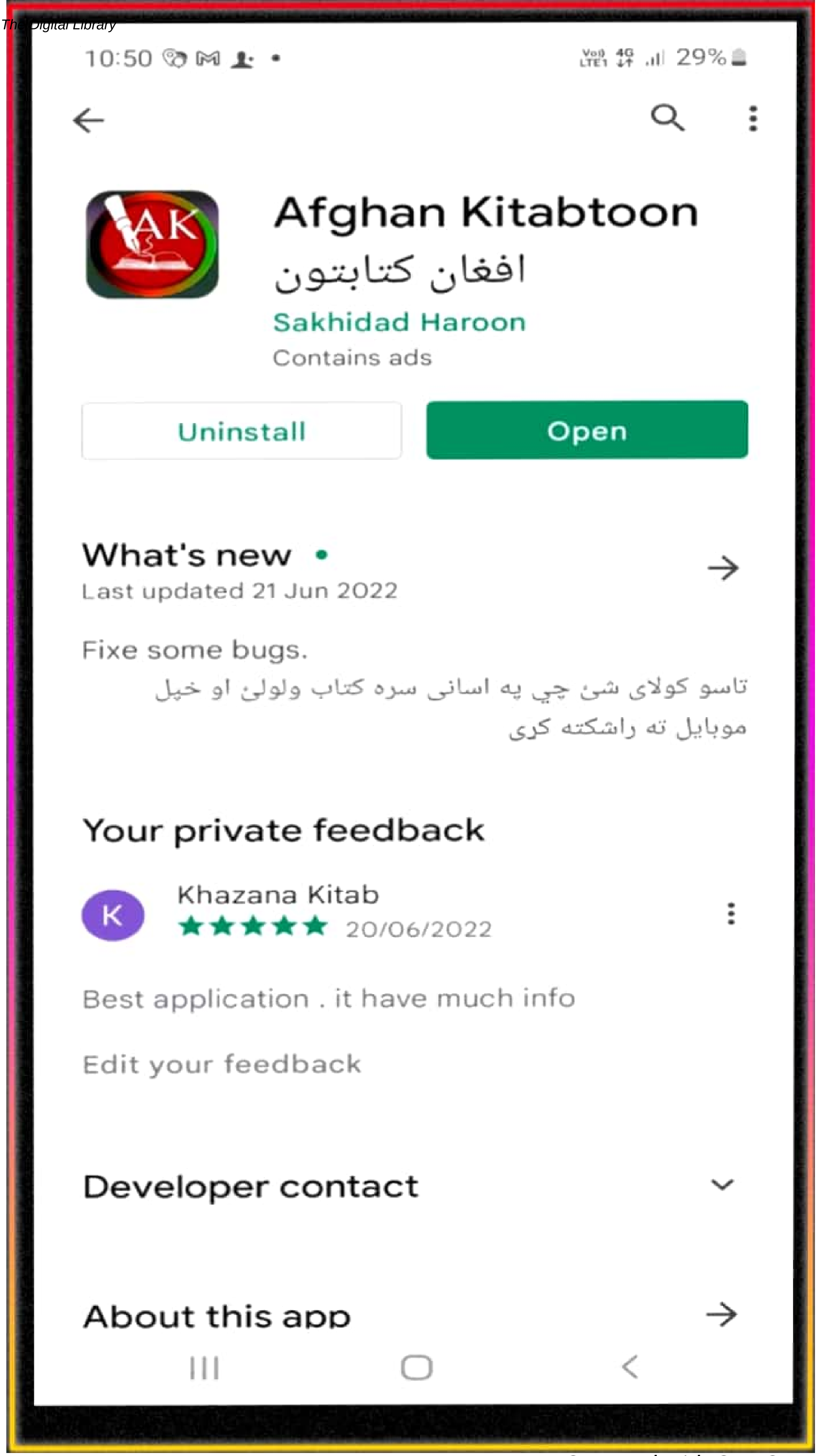

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تاریخ په رڼا کې

د ډاکټر مبارک علي د پنځه څلوېښتو تحقیقي او تاریخي
مقالو مجموعه

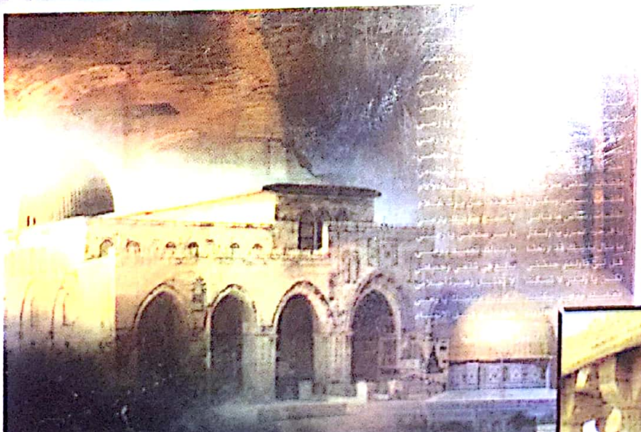

ژباړونکی: نوید آرین

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تاریخ په رڼاکي

د ډاکټر مبارک علي د پنځه څلوېښتو تحقیقي او تاریخي

مقالو مجموعه

ژباړونکی:

نوید آرین

PUBLISHED BY:
Sahaf Book Publishing Institution
Quetta
2009

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب د چاپ ټول حقوق
د صحاف نشراتي مؤسسې سره خوندي دي!

د کتاب پېژندنه:

****

د کتاب نوم :: د تاریخ په رڼا کي

لیکوال :: ډاکتر مبارک علي

ژباړونکی :: نوید آرین

کمپوز :: مترجم

خپروونکی، اهتمام او د ټایټل طرحه ⇦ صحاف نشراتي مؤسسه- کوټه

hamdullahsahaf@yahoo.com
فون:- ۲۶۶۴۲۳۶-۰۸۱

د چاپ شمېر :: (۱۰۰۰) زر ټوکه

د چاپ کال :: ۱۳۸۸ ال لومړی چاپ

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرلیکونه

شمېره	سرلیک	مخ
۱.	د ناشر خبري	۷
۲.	د ژباړونکي سريزه	۹
۳.	د مسلمانانو تاريخ	۲۵
۴.	اسلام او پاچاهي	۴۳
۵.	مسلمانان او نوښت	۵۱
٦.	اوسنی کړکېچ او مسلمان هيوادونه	٦۷
۷.	په اسلام کي دننه مبارزه	۷۲
۸.	د مسلمانو ټولنو څېړنه	۷۸
۹.	د هند مسلمانان	۸۲
۱۰.	لوېديزوال او اسلام	۱۰۴
۱۱.	صليبي جنګونه که د شرق او غرب تصادم	۱۱۰
۱۲.	شرق او غرب	۱۱۵
۱۳.	د نصرانيت د اوج زمانه	۱۲٦
۱۴.	د کاتوليکانو مذهبي سخت دريزي	۱۳۸
۱۵.	ياغيان او تاريخ	۱۴۴
۱٦.	بيا رغښت	۱۴۹
۱۷.	د اصلاح غورځنګ	۱٦۲
۱۸.	روښان فکري	۱۸۲
۱۹.	د فرانسې انقلاب	۱۹۴
۲۰.	د انګلستان صنعتي انقلاب	۲۰۷
۲۱.	کولمبوس قاتل، مجرم او که اتل؟	۲۲۷
۲۲.	امريکا تاريخ نه درلود	۲۳٦

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳. د دیکتاتورانو لارښود ناپلیون ۲۴۱
۲۴. نازي هټلر ۲۴۸
۲۵. تاریخ د ځان په ګټه ۲۵۴
۲۶. مؤرخ باید څه وکړي ۲۵۹
۲۷. رشتوني تاریخ ۲۶۱
۲۸. تاریخ او تېر مهال ۲۶۴
۲۹. د خلکو غمیزه ۲۷۴
۳۰. د سپېڅلو خلکو لمانځنه ۲۷۷
۳۱. جنګ او ټولنه ۲۸۹
۳۲. تمدني جرمونه ۲۹۸
۳۳. متمدن او وحشي ۳۰۲
۳۴. توکمیز توپیرونه ۳۰۷
۳۵. د ملتپالني نظریات ۳۱۷
۳۶. د سیاسي پوهې تکامل ۳۲۲
۳۷. ښځې په هندي ټولنه کې ۳۲۷
۳۸. ښځې په لرغوني مصر کې ۳۳۶
۳۹. ښځې په لرغوني یونان کې ۳۴۳
۴۰. راپرزېدنه او بیرته ژوند ۳۵۳
۴۱. د مزدورانو او یاغیانو وسلې ۳۵۸
۴۲. په هند کې بغاوتونه ۳۶۳
۴۳. ښوونیزې ادارې او د هغوی رول ۳۶۸
۴۴. تاریخ او کوچنیان ۳۷۱
۴۵. د مالکې تاریخ ۳۷۷
۴۶. د اوښکو تاریخ ۳۸۳
۴۷. د مرګ سزا ۳۸۹

❀ ❀ ❀

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناشر خبرې

دا د نامتو مؤرخ ډاکتر مبارک علي د مقالو دويمه ټولګه ده چې په پښتو ژبه ترجمه کېږي او صحاف نشراتي مؤسسه يې خپروي. ډاکتر مبارک علي پر تاريخي موضوعاتو څېړنې کوي. ګڼ ليکوال او مؤلفان له دې سره دلچسپي لري چې د تېرو زمانو د پېښو په باب ليکنې او څېړنې وکړي مګر د دوی ډېر لږ کسان په تاريخ کې تخصص لري او په دغه علم کې يې د نړۍ په لويو پوهنتونو کې زده کړې کړې دي. ډاکتر مبارک علي د دغو لږو کسانو د سر د قطار سړی دی.

تاريخ که سم وليکل شي، موږ د تېرو خلکو د زرګونو کلونو په تجربو کې شريکوي او داسې څراغ په لاس کې راکوي چې د نن او سبا لاره ورباندې روښانه ليدلای شو.

د تاريخ سم ليکل په لازم مهارت او ژورې پوهې سربېره، له مؤرخ څخه بې طرفي غواړي. هغه مؤرخ چې له خاصو نظريو، فرقو، قامونو يا هېوادونو سره دلچسپي لري او د خپلو دغو ذاتي دلچسپيو او يا نفرتونو په رڼا کې تاريخ ليکي، هغه داسې څه نه شي ليکلای چې د لارې څراغ مو شي ډاکتر مبارک علي له هغو ماهرينو څخه دی چې خپلې څېړنې تر وسه وسه له خپل شخصي حب او بغضه ليرې ساتي. دی د واقعي عالم په توګه پېښو ته د خپلو احساساتو، عواطفو او جذباتو له مداخلې پرته ګوري.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تاريخ يو ماهر که پر خپلو ذاتي تمايلاتو پښه کښېږدي او يوازي حقيقت ته وفادار پاته شي، بيا به هم تر هغو پوري د لوی مؤرخ مقام حاصل نه کړي چي د تېرو زمانو په پېښو کي پټي معناوي او د دغو معناوو تر منځ تسلسل و نه مومي. ډاکتر مبارک علي يو ستر ګور مؤرخ دی. دی مو يوازي له پېښو نه خبروي بلکي د پېښو ترمنځ تړون ته يې هم پام دی او د پېښو له حجابونو ور ها خوا د معنا ناوې هم را ښکاروي، ځکه نو په ډاډ سره ويلای شو چي دی لوی مؤرخ دی او د ده ليکني لوستونکي ته هغه څه ور زده کولای شي چي له تاريخه يې توقع لرو.

علاوه پر دغه امتيازونو د ډاکتر مبارک علي يو بل امتياز دا دی چي په لږو لفظونو کي ډېري خبري راته کوي. د ده هره مقاله په حقيقت کي د يو کتاب خبرو خلاصه ده. که و وايو چي د دې کتاب په لوستلو سره به مو د لسګونو کتابونو د لوستلو په اندازه خبري زده کړي وي، نو مبالغه به مو نه وي کړې.

صحاف نشراتي اداره وياړي چي په پښتو ژبه د تاريخ د دغه لوی عالم د مقالو دويم کتاب خپروي. دلته بايد د کتاب د لايق او زيارکښ ژباړن ښاغلي نويد آرين يادونه او قدرونه هم وکړو چي که د ده زيار او لياقت نه وای نو د دغه خورا ګټور کتاب دومره سمه او فصيحه ژباړه به مو مخي ته نه وه ايښې. والسلام

د صحاف نشراتي مؤسسي اداره

۱۳۸۸ل منی، کوټه.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژباړونکي سریزه

د تاریخ سره د انسان لېوالتیا له لرغوني زمانې څخه ده کله چي انسان لا د تهذیب او تمدن سره آشنائیي نه وه پیدا کړې، په نیمه وحشي دور کي یې ژوند کاوه او په قبیلوي وېشونو کي ګیر و، هغه وخت د مشرانو د برپاوو د خوندي کولو احساس ورته وشو مشران او لویان هغه خلک وو چي د خپلي هوښیارتیا او پیاوړتیا له کبله یې ځانګړی نوم ګټلی و، دا هغه زړه ور او غښتلي خلک وو چي خپلي قبیلې ته یې پر نورو قبایلو لوړتیا وربخښلې وه او د سیاسي، ټولنیزو او اقتصادي ګټو څخه برخمن وو عامو وګړو ته مهمه وه چي د داسي خاصو خلکو وړتیاوي په یاد ولري په دې وخت کي د اسطورو او اتلانو د کیسو پیل وشو د وخت په تېرېدو سره په اتلانو د سپېڅلتیا جامه واغوستل شوه آخر د معبودانو درجې ته ورسېدل منظومو جنګنامو، اسطورو او سندرو راتلونکي نسلونو ته د اتلانو د برم او ویاړ ستري کارنامې بیانولې او د هغوی حیرانوونکي وړتیاوي یې په ګوته کولې د منظومو جنګنامو په یادول آسانه کار و، خلکو په شوق او لېوالتیا سره په یادولې او سینه په سینه یې راتلونکي نسلونو ته نقلولې نن هم د پخوا په شان د نظم دغه صنف شتون لري.

د تاریخ پیل د نثر پر ځای د شعر په ژبه وشو لومړنیو داستان ویونکو مؤرخینو شاعرانه وړتیاوي هم درلودې که څه هم هغوی د دې خبري سره کومه مینه نه درلوده چي د هغوی داستان ګویي د تاریخ پر معیارونو پوره خیژي که نه، هغوی دې ته اهمیت ورکاوه چي په خپله داستان ګویي سره اورېدونکي اغېزمن کړي د هغې زمانې داستان ګویي د اوسني تاریخ لومړنۍ بڼه ده او دا هغه صنف و، چي د هیچا ملکیت نه و، او د ټولو مشترک و، په جوړښت کي یې د ډېرو خلکو برخه وه ځکه هر چا کولای شوای چي پېښي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظومه بڼه راغونډي کړي په ياد يې کړي په خلکو يې واوري او پخپله هم خوند ورڅخه واخلي د هغه زمانې د لومړني منظوم ادب نظريه روښانه او معلومه وه او هغه دا وه کوم خلک چې زبردستي وړ تياوي لري هغوی د ستايلو او عبوديت وړ دي همدا لامل دی چې د هغه زمانې وګړو نومياليان او اتلان د معبوديت پوړ ته ورسول د هغوی سره اړه لرونکي نورو توکو ته يې هم د معبوديت حق ور وباخښه.

وروسته چې په بابل او مصر کي ليکدود ايجاد شو زراعت د پرمختګ پړاوونه پې کړل ډله ييز وېش رامنځته شو په ټولنيز کالبوت کي بنسټيز بدلونونه راغلل د قبايلي او اساطيري اتلانو او نومياليانو په مقابله کي د حکومت او مذهب ادارې په وجود راغلې نوي راتلونکي اداري زاړه نظام ته ګوته ونيوله په دې اداره کي د قوت سرچينه پاچا او د هغه اميران وو په زاړه قبايلي نظام کي قبيلوي مشرانو ارزښت درلود مګر پاچا او اميرانو د خپلو صلاحيتونو او بهادرۍ په زور د قبيلوي مشرانو ارزښت ور کم کړ هغوی د مذهب د ادارې له لاري قوانين پلي کړل لرغوني اسطورې جنګنامې او د پخوانيو اتلانو منظومي برياوي او د هغوی سره اړونده عقيدې يې د مذهب برخه وګرځولې د مذهب ادارې د لوستو خلکو ډله پيدا کړه لوستو خلکو ولسي ادب وليکه په دې وخت کي لومړی ځل په نالوستې ډله کي د وروسته پاته والي احساس وده وکړه له دې څخه ناهيلي وزېږېدله دلته د حاکم او د محکوم تصور پيدا شو او په کلاسيکي تاريخ کي تکرونه راوټو کېدل.

يوې خوا ته ولسونو زاړه سندريز ارزښتونه زمزمه کول بلي خوا ته د پاچاهانو په ستاينه کي نظمونه وليکل شول او دا د تشريحي تاريخ لومړنی نمونې وې په دې وخت کي په شمالي افريقا کي فونيقيانو د ليکدود په خپرولو سره بياني تاريخ پيل کړ چې په خپرېدلو سره په شاوخوا هيوادونو بابل، سوريه او يونان کي دوديز شو.

د يهودو کتاب "الايام" د تاريخ ليکني لومړی مثال بلل کېدلای شي مګر سنه و کال نه لري په يونان کي زېږېدلي هيرودوتس ته د تاريخ بابا ويل کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه په تاریخ کې ربط لیدل کېږي تر دې دمخه دغه شي وجود نه درلود یوازې پاشلي ټوټې وې چې هغه ته پرله پوري تاریخ نه شو ویلای هیرودوتس د خپلو پېشروانو په شان بېلې بېلې کیسې په خپل کتاب کې لیکلې د هغه په کتاب کې واقعاتي تسلسل وجود لري ځکه په مجموع کې د هغه کتاب د تاریخ کتاب بلل کېدلای شي که څه هم هغه د تاریخ اصطلاح نه کاروي مګر د تاریخ د لومړي نقش خطاب ورکول کېږي د هغه کتاب ته ډېر هیله مند کېدل په کار نه دي ځکه چې هیرودوتس د تاریخ د پروسې د قوانینو او اسبابو څخه مطلق ناخبره دی هیردوتس دا خبره هم مني چې امکان لري چې خارجي او خارق العاده قوتونه د انسانانو پر کړنو باندې اغېزمن شي د هغه تاریخ لیکنې علمي نیمګړتیاوې درلودې تر دې وروسته تهیوسي دایدس نومې مؤرخ جنګي تاریخ ولیکه دا د اماتور تاریخ لیکنې پیل و، هغه د هیرودوتس په پرتله روایتي داستان ګویي وغندله او دعوه یې وکړه چې کتاب یې له مبالغې څخه پاک دی هغه تشویش وښود چې څنګه چې د ده کتاب له دروغو او افسانو څخه پاک دی او پر حقایقو بنا دی ځکه امکان لري چې د خلکو لپاره د لېوالتیا سوب و نه ګرځي د تهیوسي دایدس په وینا د هغه کتاب د هغه خلکو لپاره ګټور ثابتېدلای شي چې غواړي له تېرمهاله په خبرېدو سره په راتلونکې مهال ځان پوه کړي تهیوسي دایدس فکر کاوه چې د انسان کړنې په راتلونکي وخت د پوهېدلو لپاره وڅېړي او هغه د عمل او تفکر په خپلمنځي اړیکو هم پوهېده تهیوسي دایدس د تاریخ لپاره قوانین و نه ټاکل د هغه زماني د اصولو پر خلاف یې د اتن او د سپارتا په جنګ کې د جګړه مارانو او معبودانو ستاینه د خلکو د خوښې پر بنسټ و نه کړه بلکې د تاریخي حقیقتونو پر بنسټ یې تاریخ ولیکه.

پولي بیس د هغه دور د تاریخي فکر لاربښود بلل کېږي د هغه نظریات تر تیهوسي دایدس لا زیات روښان او جوت وو هغه د بیاني تاریخ پر ځای نظري، اصولي او تجربوي (Pragmatic) تاریخ پیل کړ چې له تاریخي حقایقو او د هغوی له فطري اسبابو څخه عبارت دی پولي بیس مهمه وبلله چې تاریخي

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقايق دي د اسبابو په راوړلو سره بيان شي پولي بيس د دې پخواني اصول مخالف و، چې په تاريخ ليکنه کې معبودان او د هغوی اولادونه د ارزښت وړ دي د هغه په قول مؤرخ دي يوازې حقيقتونه روښانه کړي اسباب، اغيزې او پايلې دي وڅېړي په اسنادو کې دي انتقاد وکړي کيسې او پېښې دي د عقل په تله کې وتلي.

تر دې وروسته چې د عربو تاريخ ليکنه پيل شوه په واقعاتو کې يې د اسنادو روغتيا ته پاملرنه وکړه سنې او کال ته په ارزښت ورکولو سره يې په تاريخ کې واقعاتي ترتيب رامنځته کړ دې کار تاريخ ليکنې ته نوی روح ور ننه ايست او تاريخ ته يې د علم درجه ورکړه د علومو په لاس ته راوړلو کې عرب د يونانيانو احسان منونکي دي چيرې چې هغوی يوناني علوم فلسفه، منطق، طب، طبعيات او رياضي عربي ژبې ته نقل کړل هلته يې د ډرامې او هنر تر څنګ يوناني او رومي تاريخونه له يوه مخه له پامه وغورځول تر دې اندازې چې د اړونده هيوادونو د تاريخي حوالو لپاره يې شامي ماخذاتو ته رجوع کوله له ابن خلدون پر ته نور ټول تاريخ بياني تاريخ دی او د بياني تاريخ په لړ کې يې د لرغوني عربي ټولنې له ارزښتونو څخه کار اخيستی دی.

عرب مؤرخ عبدالرحمٰن ابن خلدون د سنجيده تاريخ ليکنې خښته کښېښوده هغه د تاريخ د علم بنسټ ايښودونکی دی هغه په تاريخ د پوهېدلو لپاره ځيني قوانين پلي کړل او هغه د تکاملي پړاوونو کيفيتونه بيان کړل په دې کې شک نشته چې ابن خلدون يو لوی مؤرخ و، مګر د هغه فکر پر عربي تاريخ ليکنې کومې ځانګړې اغيزې ونه شيندلې.

تر دې وروسته چې په اروپا کې د روښانفکرۍ غورځنګ راوټوکېد هلته په تاريخ ليکنه نوی روح ننووت د تاريخ پوهنې په باب نورې څېړنې وشوې او تاريخ پوهنه يې په يو لړ ښاخونو و وېشله دې کار تاريخ نور اغېزناک کړ وروسته يې اصول ورته وټاکل په دغه دور کې يې تاريخ يوه پياوړې وسيله وګرځوله واکمنو د تاريخ قوه حس کړه او د يوې وسلې په توګه يې په خپل حق کې وکاروله تر څو په خپلو مرامونو کې سر ته ورسېږي د تاريخ پورتنې

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروني ظالم او جابر واکمن خوندي کړل په وروسته پاته مسلمانو هیوادونو کې واکمني ډلې د ولسونو د ستونزو په هواړولو کې پاته راغلې وې هغوی د دغې ناکامۍ د پټولو لپاره له تاریخه کار واخیست او ثابته یې کړه چې د خلکو د ستونزو په نه هوارېدو کې د تقدیر لاس دی هغوی قسمت او تقدیر د خلکو د ستونزو مسوول وګرځول او پخپله بري الذمه شول خلک د ناهیلۍ ښکار شول د ټولنیز او ذهني وروسته پاته والي احساس نور ژور شو د وسلې په توګه د تاریخ کاروني په ثبوت ورسوله چې ډېرې وړوونکې پایلې یې راوتلای شي او ټولنې د تباهۍ کندې ته ور ټېل وهلای شي.

هر کله چې د تېرمهال له مخه څخه نقاب ایسته کېږي او د تاریخ رڼا پر لوېږي جوتېږي چې د پخوانیو ظالمانو او دیکتاتورانو تورو کارنامو پر ولسونو کوم کړاوونه تېر کړي دي تاریخ د عبرت پاڼه ده دې عبرتناک سبق ته په کتلو سره موږ کولای شو چې په راتلونکې مهال کې د ښو لاسته راوړنو لپاره ګټورې ازموینې وکړو تر څو راتلونکی مهال وځلوو د راتلونکي مهال لپاره ښه فکر او ښه کړنه هغه خوځوونکې توکي دي چې په ولسونو کې تمدني پرمختګ راولي چیرې چې د تېرمهال سره بې کچې مینه نه وي او د سپېڅلتیا جامه ور وا نه غوستل شي ټولنه کولای شي چې راتلونکي مهال ته د وياړمنو ارزښتونو په لرلو سره ور ننوزي په بله ښه که ولسونه دې ته اړ کړل شي چې یوازې تېرمهال دې د خپلو سوچونو محور وګرځوي او له هغه څخه دې مطلق بغاوت او سرغړونه نه کوي هلته ټولنیز افکار سلب شي وروسته پاته والی یقیني شي او سپېڅلی تېرمهال د غاړې طوق وګرځي په داسې وخت کې دې بار پورته کولو ته تقدیر او ازل ویل کېږي په کومو قومونو کې چې ازلي نوشتې ته ارزښت ورکول کېږي هلته اوسمهال ته په تشویش سره او راتلونکي مهال ته په ترهېدلو سره کتل کېږي په داسې ټولنو کې ابا پرستۍ (اجداد پرستي) او مُرده پرستۍ د تېرمهال د ارزښتونو او افسانو په ښه د وګړو پر عقلونو غېږ راګرځولې وي په داسې اوضاع کې مؤرخ ډېره لویه وجیبه پر غاړه لري ولې چې هغه د ټولنې یو روښانفکره او باسواده غړی وي د هغه ویښ دماغ د ټولنیزو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو جاج اخیستلای شي او هغه د پاخه شعور په زور په ټولنه کي راتلونکي بدلونونه محسوسولای شي هغه نه يوازې پېښي ثبتوي بلکي د پېښو جاج اخلي او پر نتيجو يې غور و فکر کوي د ټولنيز زوال او وروسته پاته والي په وخت کي د مؤرخ لويه وجيبه وي چي هغه خپل مثبت رول ولوبوي د خلکو د ذهنونو په بدلولو کي مرسته ورسره وکړي هغه خلکو ته صحيح او راست سمت ور ښودلای شي راست سمت هغه ټولنيز يووالی راولي چي د ټولنيز پرمختګ لومړی زينه ده کله چي د ډلو ټپلو او هجومونو فکري سفر په يوه سمت کي پيل شي او د حقايقو پر بنسټ د مثبتو بدلونونو منلو ته غاړه کښېږدي هغوی د يوې منظمي ټولني پر لور ګامونه اوچت کړي او د تکاملي دورو څخه په تدريجي توګه په تېرېدو سره د يوه ملت کېدو په قالب کي ولوېږي د قومونو د ټولنيزو لارو چارو په ټاکلو کي د عمل اشتراک تل د ارزښت وړ پاته شوی دی تل خلک د ګډو عادتونو پر بنسټ يو ځای کېږي او د افکارو راکړه ورکړه کوي له دې څخه فکري يووالی راځي چي د يو موټي ملت په جوړولو کي ډېر ارزښتمن رول لوبولای شي.

په تاريخ ليکنه کي پوښتني ډېر ارزښت لري کله چي يو مؤرخ پوښتنه کوي نو د ځواب ويلو يا لاس ته راوړلو لپاره اړ وي چي ژوره څېړنه وکړي څېړنه او پلټنه د ځواب ويلو لامل ګرځي د تاريخ ليکني په ډګر کي پوښتني او د هغوی ځوابونه د غور او فکر نوي لاري پرانيزي لاندينی پوښتني د تاريخ د څانګي ډېري ارزښتناکي پوښتني دي په دې کتاب کي د داسي پوښتنو د ځواب ويلو هڅه شوې ده.

پوښتني دا دي:

- کله چي اروپايانو د مسلمانانو د تاريخ جاج واخيست د کومو تعصباتو ښکار شول او تر شا يې کوم لاملونه وو...؟
- په اسلام کي د پاچاهی اداره ولي او څنګه پر پښو ودرېدله...؟
- ولي مسلمانان تر اوږدې مودې پوري د پخوانيو افکارو سره نښتي وو او د زماني د نوښتګرو افکارو سره يې ملګري و نه کړای شوای...؟

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اوس دور د دهشتناکو بحرانونو د مقابلې لپاره په مسلمانو هیوادونو کې د کومو کومو تدابیرو د خپلولو ورتیاوې لیدل کیږي...؟
- آیا په اسلام کې د روښانفکرۍ ګنجایش شته...؟
- آیا په مسلمانانو کې د ساینسي او فکري پرمختګ لپاره کوم منظم غورځنګ پیلیدلای شي...؟
- آیا د نامسلمانو هیوادونو لرکي مسلمانان کولای شي چې په هغه هیوادونو کې له وياړه ډک ژوند وکړي...؟
- په لویدیز کې چې د مسلمانانو په هکله کوم رایه لیدل کیږي آیا هغه پر ځای او د پاملرنې ور ده...؟
- آیا صلیبي جګړې رښتیا هم د مذهبي لیوتوب زیږنده وې...؟
- ولې د شرق او غرب په افکارو او نظریاتو کې ټکرونه شته ولې له دواړو خواوو د تهذیبي ټکر او نښتې خبرې کیږي...؟
- آیا رښتیا هم تاریخ ثابتوي چې غرب پر شرق برترې لري...؟
- آیا دا رښتیا دي چې د ذهني او اقتصادي وروسته پاته والي سره سره خپلسري او دیکتاتوري حکومتونه د تل لپاره د شرق په برخه دي...؟
- آیا عیسویت اوج ته تر رسیدو وروسته د اروپا په ټولنیز پرمختګ کې مرسته وکړه...؟
- آیا د اروپا په رینسانس کې د عیسویت لاس و...؟
- د کاتولیکو چارواکو مذهبي تنګ نظرۍ د اروپا په تاریخ کې کومې اغیزې وشیندلې...؟
- یاغیانو د تاریخ له لارې تر موره پورې کوم پیغامونه رارسولي دي...؟
- آیا دا فکر پر ځای دی چې رینسانس له یونان او روم څخه راوزیږید...؟
- آیا د اصلاح غورځنګ په اروپا کې اصلاحي کارونه ترسره کړل...؟
- آیا د روښانفکرۍ غورځنګ له مذهبه د بیزارۍ په پایله کې بریالی شو...؟
- آیا د فرانسې د انقلاب تر شا د ولس شعور پر کار لوېدلی و...؟
- د انګلستان صنعتي انقلاب په کومو شرایطو کې راغی...؟

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

– آيا کولمبوس اتل او ستر انسان و...؟
– آيا د امريکا تاريخ د سپين پوستو تر ورتلو وروسته پيلېږي...؟
– آيا ناپليون نن هم د ښه شهرت او د تقليد وړ واکمن دی...؟
– هټلر کوم مقاصد درلودل آيا هغه د المانيانو خواخوږی و...؟
– آيا په تېرمهال کي له تاريخه په خپله ګټه کار اخستل شوی دی...؟
– مؤرخ بايد تاريخ د کومو قوانينو او اصولو په رڼا کي وليکي...؟
– رښتونی تاريخ څه ته وايي...؟
– د ولسونو او وګړو تراژيدي څه ده....؟
– له ځيني انسانانو څخه د کومو مرامونو د ترلاسه کولو لپاره ستر انسانان جوړ شول...؟
– آيا رښتيا هم جنګونه بريالی ټولني ژوندی ساتي او په تاريخ کي د سونګ د موادو لپاره د اور کار کوي...؟
– ځانونو ته د مهذب خطاب کوونکو د تاريخ په اوږدو کي کوم جناتونه کړي دي...؟
– ولي زورورو خپل کمزوري دښمنان وحشيان او تروريستان اعلان کړل...؟
– توکميزو توپيرونو کومي پايلي راوړي...؟
– ملتپالني قومونو ته کومي ګټي ورسولې...؟
– سياسي فکر څنګه رشد وکړ...؟
– ښځو په تېرمهال کي کوم رنځونه او ويرونه وګالل او څنګه د خوني توپانو څخه په راتېرېدو سره تر نن مهاله راورسېدلې...؟
– په راپرزېدو او بير ته ژوند کي کوم تړون شته...؟
– د تاريخ په درجه بندۍ کي د څيزونو د تاريخ څه ارزښت دی...؟
– آيا زيږ قوانين د جرمونو په بيخ کښلو کي مرسته کولای شي...؟
– آيا د پورتنيو پوښتنو او د هغوی له ځوابونو څخه کوم عبرت اخيستل کېدلای شي؟
د تاريخ په رڼا کي موږ وليدل چي د متقابلو نظرياتو او مذاهبو منونکو

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

څنګه په خپلو مرامونو کې د بریالیتوب لپاره له مکر او فریبه کار واخیست او څنګه یې ولسونه په خپل ناوړه رول سره وغولول او کله چې یوه ډله پر بلې ډلې بریالۍ شوه څنګه یې د اہل شوي ډلې سره ناوړه چلند وکړ سپین ږیري او ضعیفان یې و وژل، ځوانان یې مریان کړل، د ښځو پت یې واخیست او د کوچنیانو سره یې جنسي تیری وکړ، د هغوی مالکیتونه او جایدادونه یې وسوځول، کورونه یې ور ونړول، ونې یې ور و ریبلې، کتابونه یې ور لمبه کړل، له قبرو څخه یې مړي راوکښل، اور یې ور واچاوه لکه څنګه چې عباسیانو د چوکۍ تر نیولو وروسته د اموي واکمنو هډوکي له قبرو څخه راوکښل وې سوځل تاتاریانو پر عباسي خلافت تر بریا موندلو وروسته د بغداد ښار لوټې لوټې کړ په لکو ارزښتمن کتابونه یې وسوځول چې پاته شول هغه یې په رود کې وبهول تر دې اندازې چې د رود اوبه توري شوې دغه راز کله چې انګریزان په هند کې بریالي شول هغوی د پارسي ژبې حکومتي حیثیت ته بېخي د پای ټکی کښېښود انګرېزي یې د هند حکومتي ژبه اعلان کړه وروسته انګرېزانو په هند کې د مسلمانانو سیاسي پاته والي ته په خپله نظریه سره وکتل "اسلام" یې د مسلمانانو د زوال مسوول وباله او دعوه یې وکړه چې د مسلمانانو د پرمختګ په لاره کې تر ټولو لوی خنډ د مسلمانانو مذهب او د هغوی د ژوند کولو تر وخت تېره او پخوانۍ طریقه ده.

د تاریخ له مطالعې څخه په ګوته کېږي چې بریالي قومونه تل د اہل شویو او کمزورو دښمنانو په هکله د سپکاوي روحیات لري کله چې انګرېزانو پر افغانستان یوځې تېری وکړ افغانانو د خپل فطرت له مخې سخت مزاحمت وکړ انګرېزانو د افغانانو جرأت نه خوښېده هغوی یې د تهذیب او تمدن سره د ناآشنا غرنیو وحشیانو په نامه ونومول له دې څخه جوتېږي چې دښمن هیڅکله په ښه نامه سره نه یادېږي تل هڅه شوې ده چې اہل شوی دښمن وروسته پاته ثابت کړي تر څو تېری جواز ومومي کله چې د منځنۍ آسیا مسلمانانو د هند پر نیمه وچه تېری وکړ د خپل تېري او تجاوز د جواز لپاره یې دلیل وړاندې کړ چې د هند خاوره کفري سلطنتونو لاندې کړې وه هغوی دعوه وکړه چې د هند خاوره

Scanned with CamScanner

نیسي تر څو هلته اسلام ظهور کړي او د کفر تیارې وځغلوي
اوسنیو تاریخي څېړنو ثابته کړې ده چې د هغوی دغه دعوه ناسمه او بې
ځایه وه د هغوی اصل مرام نور و، هغوی غوښتل چې د هند د خاورې له
ښېرازۍ او ثروتمندۍ څخه اقتصادي ګټې پوره کړي داسې هم شوي دي
چې یو قوم پر بل قوم بریالی شي هغه د سیمې د وګړو د جنګولو لپاره ډول ډول
مکرونه او فرېبونه پر کار اچوي تر څو خلک سره اخته شي او قبضه ګر واکمن
په ډاډ سره خپله طرحه پر مخ بوزي انګرېزانو چې د هند نیمه وچه ونیوله ویې
ولیدل چې په هند کې دوه لوی قومونه لکه هندو او مسلمان ژوند کوي
انګرېزانو له مسلمانانو څخه حکومت نیولی و، او مسلمانانو په لرغوني تېرمهال
کې له هندوانو څخه، د انګرېزانو لپاره د مسلمانانو څخه د غچ اخیستنې دا یو
طلايي نوبت و، هغوی هندوان د مسلمانانو پر ضد وپارول چې لږکیو مسلمانانو
زر کاله حکومت ورباندې کړی دی په لکو هندوان په زوره د مذهب الیشولو
ته اړ کړي دي او ډول ډول فشارونه یې راوړي دي...

بل پلو ته انګرېزانو مسلمانان و وپرول چې هندوان ډېر دي زړونه یې درته
ډک دي په هند کې د هندوانو واکمن کېدل ستاسې تباهي ده انګرېزانو د جنګولو
پالیسۍ هند د فساد او بې امنیتۍ ښکار کړ په لکو انسانان و وژل شول د ډلبندۍ
په سېلاب کې په هندوانو او مسلمانانو کې پر یو بل د اعتماد او باور مهیني
اړیکې لاهو شوې خلک له یوه او بله بدګُمانه شول انګرېزانو له دې نوبت څخه
ګټه واخیسته او د هند خاوره یې پر درو برخو و وېشله دغه راز د یوموټي
هندوستان قوه کمزورې شوه ګټه یې نړیوال استعمار ته ورسېدله تر ټولو
زیات مسلمانان زیانمن شول انګرېزانو هغوی پر درو برخو او په بېلو بېلو
جغرافیو کې و وېشل او د هغوی قوت یې ور ټوټې ټوټې کړ.

په دې نژدې تېرمهال کې کله چې په افغانستان کې د ډاکټر نجیب الله
د حکومت تر نسکورېدو وروسته کورنۍ جګړه پیل شوه هم دښمنانو د افغانانو
په منځ کې د کرکې او بدګُمانۍ تخمونه وکرل یو پلو ته یې د افغانانو په منځو
کې د ژبې پر بنسټ د بې باورۍ ولولې راوپارولې بل پلو ته یې د مذهبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پر بنسټ سره وجنګول چي په پايله کي يې افغانستان د تاريخ د بدترين کړکيچ ښکار شو او هيواد د بدبختۍ ژوري کندي ته ور ټېل شو.

برياني قومونه هيڅکله مات شوي قومونو ته نژدې نه ورځي کله چي مسلمانانو هند ونيو هغوی له هندوانو ليري اوسېدل که څه هم هغوی په هند کي تلپاته استوګنه کوله مګر د هندي رسمونو او رواجو له خپلولو څخه يې په سختۍ سره پرهېز کاوه کله چي انګرېزان په هند کي برياني شول هغوی هم د سيمه ييزو هنديانو سره اختلاط نه خوښاوه او له ځايي وګړو څخه يې ليري خپلي ابادۍ جوړي کړې او هلته اوسېدل دغه راز کله چي يو بريالی قوم پر بل قوم غلبه پيدا کړي او دعوه وکړي چي ځکه بريالی شو چي په نژادي لحاظ سره اصيل دی په داسي شرايطو کي ابل شوی قوم هم ځان پاته نه راولي هغه هم خپله دفاع کوي تر ماته خوړلو وروسته چي يې اسلام د مسلمانانو د ناکامۍ ذمه واره وباله نو د مسلمانانو موقف دا و، چي اروپايي اقوامو د بريا تر شا د اسلام لاس دی هغوی استدلال کاوه چي نصرانيانو له اسلام څخه ډېر څه زده کړل ځکه کامياب شول.

انسان د تعصب او دښمنۍ روحيات او احساسات له ځانګړي چاپېرياله، ښووني او روزني څخه زده کوي که نه وي دا خبره تر لمر سپينه او روښانه ده چي انسان و زېږي د سپيني پاڼي په شان وي وروسته تر دې ځيني انسانان د حالاتو او واقعاتو له کبله د ستر قوت څښتان شي او پاچاهۍ ته ورسېږي چي په هغوی کي ځيني د خدايي دعوه وکړي د مصر د فرعونانو مثالونه زموږ په وړاندي دي چي د خدايي دعوې يې وکړې او خلک يې اړ ايستلي وو چي د هغوی مجسمې جوړي کړي او عبادت يې وکړي په تاريخ کي داسي ډېر پېښ شوي دي چي يوه انسان د بل انسان په پښو کي سر ايښی دی سجده يې ورته کړې ده او خپل اولادونه يې د خپل معبود د بت په پښو کي په خپلو لاسو حلال کړي دي او خپله مالينه يې په خپله رضا او خوښه خپل شهوت پرست او جنسي وږي معبود ته ور سپارلې ده تر څو هغه خوند ورڅخه واخلي په تاريخ کي ډېر داسي خلک تېر شوي دي چي يکتنها د ميليونو انسانانو د مالونو

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د قسمتونو ځښتنان وو په زرو ښځې یې د جنسي لوبې د له منځه وړلو لپاره په خپل حرم کې ساتلې وې مګر بیا یې هم جنسي تنده نه خړوبېدله تر دې اندازې چې د خپلو محرماتو سره یې هم جنسي اړیکې ټینګولې دي لکه څنګه چې د مصر فرعونانو د خپلو میندو، خویندو او لوڼو سره هم د واده کولو په نامه جنسي اړیکې ټینګولې د هغوی په نزد د پاچا د کورنۍ ښځې سپېڅلې وې عامو وګړو ته یې اجازه نه وه چې ودونه ورسره وکړي له همدې کبله هغوی د شاهي کورنۍ د ښځو سره پخپله ودونه کول.

یوې خوا ته که ظالمو واکمنو خلک اړ کړي دي چې په خدایي یې ومني بلې خوا ته یې د جنګي جنون او زورپرستۍ له کبله پر کمزورې خلکو جنګونه وتپل په لکو انسانان یې و وژل د ککریو ځلې یې واوښل دا هر څه یې لا د زیاتې پیاوړتیا د تر لاسه کولو لپاره وکړل تر څو خپل پوځي برم په دښمنانو وپېژني او د غنیمت مالونه لاس ته راوړي د تاریخ په رڼا کې موږ لیدلي دي چې د لویو او نړیوالو جنګونو تر شا هم دغه روحیه پر کار لوېدلې وه هټلر څکه نړیواله جګړه پیل کړه چې هغه غوښتل د مقابلو اروپایي هیوادونو په شان الماني هم خپل پوځي قوت وښیي او د نورو سپین پوستو اقوامو سره الماني هم په سیالۍ کې کم را نه شي په دې لړ کې یې د آرین نژاد د برترۍ لپاره دلایل راوړل او د خپل دغه نظر لپاره یې په لکو انسانان د جنګ په لمبو کې وسوځول نژدې نیمه نړۍ یې د جنګ ډګر ته ور ښکېل کړه په دغه پروسه کې یوازې هټلر لوبغاړی نه و، بلکې نورو اروپایي هیوادونو هم په خوښۍ سره دغه خونړۍ لوبه تر سره کړه د امریکا متحده ایالات چې د جنګ له ډګره ډېر لیرې پروت هیواد و، هغه هم د خپلې جنګي پیاوړتیا د ښودلو لپاره جګړې ته ور ودانګل او پر جاپان باندې یې د دوو اټم بمونو په غورځولو سره جګړه پای ته ورسوله جګړه ماړو دې ته نه کتل چې جنګونه د تباهۍ لامل ګرځي مور او پلار پکښې مړي اولادونه پکښې یتیمان کېږي کورنۍ پکښې پایماله کېږي په ټولنه کې درزونه رامنځته کېږي وګړي په ویر اخته کېږي هیلې یې لاهو کېږي او د تاریخ څنګه کرکه رامنځته کېږي بلې خوا ته د اوسنیو مسلمانو هیوادونو هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابدبختي ده چې هلته بې کفايته او عياش واکمن په قدرت کې دي چې په مغزو کې فهم او تدبر نه لري د ولسونو د ستونزو هوارې يې تر وس تېره خبره ده.

په زياتره مسلمانو هيوادونو کې ديکتاتوري او خپلسري حکومتونه دي د هغو تر ټولو لويه هڅه دا ده چې څنګه خپلي چوکۍ خوندي کړي تر څو تر اوږدې مودې پورې حکومت وکړای شي په مسلمانو هيوادونو کې حکومتونه په داسې شرايطو کې جوړېږي چې هلته يوازې جګړه مار، د قدرت وږي، ناهله او بې کفايته شخص واک ته رسېږي لکه څنګه چې نامتو شاعر عبدالباري جهاني په شعر کې وايي:

جهـاني تمـه د مـردۍ د لېونتـوب کيـسه ده
پـه هر ولات کـې چـې شـاغلي وي نـاولي خلـک

څوک چې په ناقانونه توګه د قدرت واګې په لاس کې واخلي تر اوږدې مودې پورې پر هيواد مسلط شي د هغه تل دا کوښښ وي چې يوازې خپلې چوکۍ ته وفادار و اوسېږي نه ولس ته. په نامشروع توګه واک ته رسېدونکي هيڅکله د ولس خواخوږي نه شي کېدلای بلکې هغه د ولس څخه ترهېدلي وي او د همدې وېرې پر بنسټ هغه د نړيوالو ځواکونو ګوډاګي کېږي تر څو د هغوی په سرپرستي کې ځان خوندي کړي او د هغو په ملاتړ سره تر اوږدې مودې پورې د هيواد پر وسايلو غېږ راګرځوي نن زموږ په وړاندې د دې ژوندي مثالونه شته موږ وينو چې ډېر مسلمان واکمن د پوځي کودتاګانو له لارې واک ته رسېدلي دي او ډېرو ته د بابا په ميراث کې ولسونه او هيوادونه رسېدلي دي نژدې ټول په زور او جبر سره مسلط دي هر راز جمهوري او اخلاقي ارزښتونه يې تر پښو لاندې کړي دي مثبت بدلون هغه وخت پيلېدلای شي چې د ښې ښوونې او روزنې په برکت په ولسونو کې د خپلو حقوقو د پېژندلو پوخ شعور پيدا شي تر دې وروسته د جابرو او مستبدو واکمنو څخه خلاصون شونی دی.

د تاريخي ظلمونو په ترڅ کې بايد و ويل شي جابرو او مستبدو واکمنو د خپلو شومو پلانو د پلي کولو لپاره د سپېڅلي صليبي جنګ په نامه د نابالغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنيانو لښکر جوړ کړ تر څو يې د دښمنانو سره وجنګوي د صليبي جنګونو مشر تابه د عيسويت د بيرغ د اوچتولو دعوه درلوده هسې خو هغوی د بيت المقدس د خپلواکه کولو لپاره سپيڅلې جنګ نښلولی و. مګر د پردې تر شا يې نور مالي او اقتصادي مقصدونه درلودل تاريخ موږ ته رانښيي چې څنګه يې د مذهب د خپراوي په نامه د بل مذهب پر خلکو تېری وکړ او هغوی يې د مذهب بدلولو ته اړ کړل يوې خوا ته دې لپوټنوب او تروريستي کړنو خلک له مذهبه څخه بيګانه او بېزاره کړل بلې خوا ته د مذهبي چارواکو بې لاريو او درغليو خلک نور بد ګمانه کړل چارواکو له خلکو څخه د پيسو په اخيستلو سره د خلکو ګناهونه ور بخښل د پيسو د راټولولو سره يې دومره مينه پيدا شوه چې د خوردو او تېرکاتو په نامه يې د مړو تر هډوکو پورې وپلورل.

د تاريخ يو اهميت دا هم دی چې کوم قومونو تاريخ نه درلود هغو هم د تاريخ اهميت حس کړ او د تېر مهال سره يې خپلې اړيکې کشف کړې د افريقايي او امريکايي هيوادونو مثالونه زموږ په وړاندې دي په دې لړ کې د تاريخي شتمنۍ د نيستۍ له کبله د امريکا متحدو ايالاتو د راتلونکي مهال سره خپلې اړيکې ټينګې کړې پرمختللې امريکا ته په کتلو سره جوتېږي چې کوم قومونه پر خپلو اوږو باندې د تېر مهال بار نه لري د هغوی اوږې سپکې وي او د هغو قومونو په نسبت د پرمختګ ډېر چانسونه لري چې د تېر مهال تر بار لاندې وي امريکايانو خو تر دې اندازې ويل چې موږ د تېر مهال څخه بېزاره يو او موږ به مړو ته هيڅکله اجازه ور نه کړو چې هغوی پر موږ حکومت وکړي موږ به خپل اوسمهال تېرمهال ته قرباني نه کړو تېرمهال د خارق العاده افسانوي اتلانو دی او اوسمهال د باشعورو ولسونو دی.

ولسونو ته د خپل اهميت احساس شوی دی هغوی د هيچا د برترۍ منلو ته غاړه نه ږدي هغوی ته روښانه شوې ده چې د نړۍ ټول انسانان يو شان دي هيڅوک پر بل چا افضل نه دی.

که څه هم د پوستکي د رنګ پر بنسټ تعصبونه شوي دي په تېرمهال کې سپين پوستو څانونه تر نورو لوړ احساسول ان تر دې چې د سپين پوستو په

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هکله ویل کېدل چې د غلامۍ لپاره پیدا شوي دي که څه هم د هغوی مذهب دوی ته د دې اجازه نه ورکوله چې توکمیز لوړوالی ثابت کړي سپین پوستو د ضرورت له کبله د توکمیز لوړوالي فکرونه درلودل هغوی د مستعمرو تر جوړولو وروسته هلته د شاړو ځمکو د ابادولو لپاره غلامانو ته ضرورت درلود له همدې کبله هغوی له افریقا څخه په لوی شمېر سره تورپوستي د غلامانو په توګه مستعمرو ته وارد کړل د غلامۍ د ادارې د پایښت لپاره او پر خپلو تېریو د پردې د اچولو لپاره هغوی توکمیزه لوړتیا روا وبلله په دې لړ کې داسي اکاډمیک پوهان هم رامنځته شول چې د توکمیزې لوړتیا لپاره یې دلایل راوړل هغوی دا خبره هېره کړه چې د پرمختګ او متمدن کېدو لپاره مناسب چاپېریال مهم دی چې هغه رامنځته شي بیا هیڅ ناشونې نه ده چې قومونه دي د ټولنیز، سیاسي او اقتصادي پرمختګ پړاوونه پی نه کړي پرمختګ د مناسب چاپېریال سره تړلی دی څوک چې په مناسب چاپېریال کې موجود نه وي هغه به وروسته پاته وي.

د توکمیز تعصب افکارو د ملت پالنې ولولې راوپارولې د نړۍ ډېرو ملتونو د ملتپالنې په احساساتو کې تر ډوبېدو وروسته خونړۍ جګړې سره کړې دي او په لکو وګړې یې تر تېغ ایستلي دي د ملتپالنې پر احساساتو یوازې سیاسي پوهه بریالۍ کېدلای شي که حقایق په سوچه زړه سره ومنل شي هیڅ وجه نه ده چې ملتپالنه دې د کرکې لامل وګرځي.

که څه هم په نړۍ کې یې ډېر جنګونه د ملتپالنې د احساساتو له کبله کړي دي مګر هلته هم د پردې تر شا نور لاملونه او مقصدونه وو په داسې جنګونو کې د نارینوو تر څنګ ښځې او کوچنیان هم اغېزمن شول د ښځو څخه یې پت واخیست پر کوچنیانو یې جنسي تېري وکړل بلې خوا ته د تاریخ څخه دا څرګ هم لګېږي چې په تېرمهال کې یې ښځو ته په کوم نظر سره کتل په هندي ټولنه کې یې ښځه د مېړه تر مرګ وروسته ژوندۍ ورسره سوځله د مېړه په میراث کې یې برخه نه درلوده که به د مېړه تر مرګ وروسته ژوندۍ پاته شوه د بل واده حق یې نه درلود او پاته عمر یې په کونډتون کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېراوه ښځه یې په کوچنیوالي کي د پلار، په ځواني کي د مېړه او په سپین سرتوب کي د زوی ملکیت بلله د هغې په هکله فکر کېده چي په ژوند کي کور نه لري یوازي قبر د هغې حقیقي کور و، له ډېر پخوا څخه داسي فکر کېدی چي ښځه په ژوند کي درې ځله وژل کېږي لومړی ځل چي ودېږي د پلار کور پرېږدي او د مېړه کور ته تلپاته هجرت کوي، دویم ځل چي اولاد زېږوي او درېیم ځل چي کونډه کېږي ښځه یې تش د کوچنیانو د زېږولو وسیله بلله د ښځو پلورل او پیرودل عام و، لکه څنګه چي نن هم ځیني خلک د ولور په نامه د لور او خور خرڅول عیب نه ګڼي په ډېرو ټولنو کي د ښځو په هکله رایي تغیر موندلی دی اوس هلته ډېر ناوړه دودونه له منځه تللي دي یا مرګي حاله دي مګر داسي وروسته پاته ټولني هم شته چي هلته پورته راغلي نژدې ټول ناوړه دودونه پر خپل ځای پاته دي بلکي ویاړ هم ورباندي کېږي.

د ټولنو د پرمختګ د کولو له لاملونو څخه یو لامل د ښځو بې قدري هم وه د کومي ټولني نیم وګړي چي فلج او له فعالیته لوېدلي وي هلته ښځه په ټولنه کي د عزت وړ مقام نه لري هغه ټولنه به څنګه پرمختګ وکړي.

تاریخي بې انصافیو ته په کتلو سره نن د ښځو د حقوقو خبره کېږي په ښځو کي د خپلو حقوقو شعور راټوکېدلی دی په دې هکله یې خپل ږغ پورته کړی دی راتلونکی تاریخ به شاهد وي چي د دې په ایسته به د ټولني په پرمختګ کي د ښځو هم پوره ونډه وي او هغوی به هم د نارینوو په شان په ټولنه کي د قدر وړ ځای ته ورسېږي.

نوید آرین کوټه، پښتونخوا

۲۹/۴/۲۰۰۸م

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو تاریخ

که په لنډه توګه د تاریخ پېژندنه وشي و به ویل شي چي تاریخ د تېرمهال د پېښو د پراخ شعور نوم دی او د تاریخ پروسه د یوې داسي لړۍ نوم دی چي د زمانو په تېرېدو سره له پر له پسې بدلونونو څخه راتېره شوې ده کله چي یو مؤرخ د تاریخ پروسه څېړي او په یو لړ پېرونو یې وېشي د هغه مهم مرام دا وي چي د بدلون د پروسې په روح او مغز ځان پوه کړي او په پایله کي چي یې پر ولسونو څه اغېزې وشیندلې د هغو جاج واخیستل شي له کومه راهیسي چي تاریخ لیکونکو تاریخ په سیاسي، اقتصادي، ټولنیز او کلتوري څانګو وېشی همدغسي په تاریخ کي د پېرونو سرلیکونه هم ورسره بدلېدل هر مؤرخ غواړي د خپلو مرامونو په پام کي نیولو سره زمانو ته نوی نوم او اصطلاحاتو ته نوې تشریح ورکړي او څنګه چي د وخت په تېرېدو سره نوي معلومات لاس ته راوړل کېدل د تاریخ په علمي پراختیا کي زیاتوب راتلی او د یو لړ زمانو، نومونو او اصطلاحاتو تغیر موند په دې لړ کي موږ غواړو د اسلامي دورې په تاریخ لیکنه کي چي د سرلیکونو په نومونو او اصطلاحاتو په کارونو کي کوم بدلونونه راغلل د هغو جاج واخلو په لومړني پېر کي چي کوم تاریخونه ولیکل شول عربو تاریخ لیکونکو هغه د ''الایام'' په نامه ونومول تر دغي اصطلاح لاندي د عربو خپلمنځي تېریزي جګړې، تېریز تاریخ او د هغو دودونه بیانېدل چاچي د دې کار مسوولیت پر غاړه درلود هغه ته یې راوي یا اخباري ویل.

د لرغوني یمن ټولنه په تهذیبي توګه پرمختللې وه هلته تر اسلام دمخه د حکومت اداري په خپله لومړۍ بڼه موجودي وې او ځیني داسي روایتونه وو چي د نالیکلي یعني یاداښتي تاریخ په توګه موجود وو دغه روایتونه په لومړۍ پېړۍ کي مؤرخینو ولیکل او وروسته یې د عربي تاریخ مهمه برخه

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرځول تر اسلام دمخه د عربو په تاریخ کې مهم اړخ نسب و، او د نسب له لارې د عربو هرې قبیلې د خپل پلار او نیکه نوم‌ونه په یاد ساتل د نسب د اهمیت له کبله په هره قبیله کې راویان او نسب ایکونکي موجود وو هغوی به کورنۍ شجرې په یادولې او د قبیلې پېښې به یې یاداښتولې دغه لړۍ د اسلام تر لومړني دور پورې روانه وه.

د تاریخ توری له "ورخ" څخه راوتلی دی چې د میاشتې ټاکلو ته وایي دغه توری د تېرمهال د پېښو د بیانولو په معنٰی د اسلام تر راتګ دوه نیم سوه کاله وروسته وکارول شو تر دې دمخه یې د تاریخ توری د سپوږمیزو میاشتو لپاره کاراوه له دې څخه د تاریخ دا مفهوم شو چې د یوې پېښې وخت وټاکي او د کرونولوژۍ په ترتیب سره یې بیان کړي.

په دویمه هجري پېړۍ کې د تاریخ توری د داسې کتابونو لپاره ولیکل شو چې په هغه کې یې وخت ټاکلی و، او د کومې پېښې وخت چې یې نه و، په نښه کړی هغه یې تاریخ نه باله ژوند لیکونه د تاریخ لومړني کتابونه وو چې په هغو کې د یوه مشهور شخص د زوکړې او مړینې تاریخونه لیکل مهم بلل کېدل.

په لرغوني عربو کې یې د تېرمهال د معلوماتو د راټولو لپاره د خبر توری کاراوه چې د هغه له لارې یې مهمې پېښې بیانولې او بیانوونکی یې راوی یا اخباري بلل کېدی عموماً هرې قبیلې خپل راوي یا اخباري درلود چې د خپلې قبیلې په هکله معلومات یې په یادولو سره خوندي کول د اسلام په لومړني دور کې یې د پېښو د بیانولو له دغې طریقې څخه کار اخیست چې خبر یې ورته ویل دغه ډول په اخباري پېښو کې یې د یوه غښتلي او وړتیا لرونکي شخص په هکله معلومات په لنډه توګه بیانول له اخباري مؤرخینو څخه اعوانه بن الحکم (مړینه ۷۶۴م) ابو منحنف (مړینه ۷۷۴م) سیف بن عمر (مړینه ۷۹۶م) او المدایني (مړینه ۸۳۱م) ډېر مشهور شوي دي المدایني یو کتاب د هغو قریشو ښځو په هکله هم لیکلی دی چې ډېر مېړونه یې درلودل.

تر اسلام وروسته اخباري تاریخ د یوې قبیلې پر ځای د ټول امت تاریخ وبلل شو چې په هغه کې معاصرې مذهبي کشالې، سیاسي کړکېچونه او نظریاتي

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکرونه موضوع ګرځول شوې وه د بني امیه په وخت کې اخباریانو د اړونده ځواکونو له لوري د واک پر سر د جګړو تر اغېزو لاندې د عربو لرغوني تاریخي مواد راټول کړل په دې وخت کې هغوی پر عجمي قومونو د عربي کلتور او تمدن د لوړتیا د ثابتولو لپاره ډېر کار وکړ.

له (۷۵۰م) څخه مخکې لیکل شوي عربي تاریخي کتابونه له منځه تللي دي او په لومړي تاریخ لیکونکو کې درې نومونه شته لکه عروة الزبیر (مړینه ۷۱۱م) محمدبن سالم بن شهاب الزهري (مړینه ۷۴۰م) او موسیٰ بن عقبه (مړینه ۷۵۸م) مګر د دغو لیکوالانو کتابونه په خپله حقیقي بڼه نه دي پاته بلکې تر دې وروسته چې د تاریخ سره مینه پیدا شوه د هغه شاګردانو او مینه والو کتابونه ولیکل او خپاره یې کړل کله چې په عباسي دور کې د تاریخ د لیکلو لړۍ پیل شوه د امیه دور تاریخي کتابونه له منځه تللي وو داسې فکر کېږي چې یا عباسیانو دغه کتابونه له منځه یوړل یا په دومره لږ شمېر سره لیکل شوي وو چې د وخت په تېرېدو سره استهلاک او ورک شول.

کله چې عرب له خپلې سیمې و وتل د پوځي او سیاسي پیاوړتیا له کبله یې شاوخوا او ګاونډې هیوادونه ونیول له نویو تجربو سره مخامخ شول، عرب د سیاسي واک په تر لاسه کولو سره د پخوا په شان د یوې کوچنۍ سیمې څښتنان پاته نه شول په ولکه کې یې پراخې سیمې او لوی ښارونه راغلل د راویانو او خبر لیکونکو بوختیاوې زیاتې شوې واقعاتې پانګه غني شوه اړتیا پیدا شوه چې د تاریخ لیکنې اسلوب دې واوړي بیا تاریخ د "وقایع" نوم خپل کړ او لیکونکی یې "وقایع نویس" یعني پېښې لیکونکی وبلل شو او یوه داسې تګلاره یې خپله کړه چې د هر کال مهمې پېښې دې د ترتیب په خوندي ساتلو سره راټولې شي تر دې وروسته چې په تاریخ لیکنه کې کوم نوی پړاو راغی هغه دا و، چې د هر لسو کالو تاریخ دې په یوه څپرکي (باب) کې ولیکل شي مؤرخینو د وقایع لیکنې دې ډول ته د "طبقات" نوم ورکړ.

لکه څنګه چې د اسلامي تاریخ لیکنې موضوعات د زمانې په تېرېدو سره پراخېدل دغه راز د موضوعاتو څخه یوه موضوع "سیرت" دی چې د اسلام

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیغمبر محمد ﷺ د ژوند حالات ورځخه مرادېږي مؤرخینو د سیرت په نامه د تاریخونو په لیکلو سره هڅه وکړه چې د اسلام د پیغمبر محمد ﷺ د ژوند زمانه بهترینه نمونه وبولي او د راتلونکي نسلونو لپاره يې معیار وګرځوي په داسي سیرتونو کي د اسلام پر بریاوو او غزاګانو په تفصیل سره بحث شوی دی دغه راز یوه بله موضوع ده چي "علم الانساب" يې بولي مؤرخینو تر دې سرلیک لاندي د سترو انسانانو، مهمو خلکو او قومونو د ژوند حالات په تفصیل سره بیان کړل او هڅه يې وکړه چي وګړو ته د داسي خلکو د سترواليي او بریاوو په هکله معلومات ورکړي په دې دور کي مسلمانو مؤرخینو د هغه قومونو او هیوادونو تاریخونه هم ولیکل چي د مسلمانانو ځخه يې په سیاسي او پوځي لحاظ ماته خوړلې وه او خاوره يې مسلمانانو نیولې وه.

د واکمنو کورنیو په نامه هم تاریخونه لیکل شوي دي د بېلګي په توګه د عباسیانو تاریخ، د طاهریانو تاریخ، د سامانیانو تاریخ، د غوریانو تاریخ او د غزنویانو تاریخ...

د اسلامي تاریخ لیکني په اصطلاحاتو کي هغه وخت بدلون راغی کله چي لوېدیز ښکېلاک د اسلام او د اسلامي تاریخ د کتلو او څېړلو سره لېوالتیا وښودله کله چي هغو د تاریخ په لیکلو پیل وکړ نوي اصطلاحات يې رامنځته کړل د بېلګي په توګه هغو "د عربو تاریخ" یا د مسلمانانو تاریخ د هسټري آف ساراسینز (Saracens) په نامه ونوماوه نه یوازي دا چي تر دې سرلیک لاندي يې د عربو تاریخ په خپله نظریه سره ولیکه بلکي هغو د ترکانو او نورو مسلمانو قومونو تاریخ هم د هغه سرلیک برخه وګرځاوه تې پي هیوز په خپل کتاب "د اسلام قاموس" کي د دې اصطلاح د کاروني په هکله یو لړ دلایل راوړي د بېلګي په توګه هغه دغه توری یعني ساراسینز د شرق یا ختیز ځخه راوتلی انګېري یعني د ختیز هغه خاوره چي له هغې خوا لمر سر وهي یا دا چي دغه توری ښایي له صحرا(۱) (رېګستان) ځخه راوتلی وي ځنګه چي عرب د رېګي

---

(۱) ښایي دغه توری (Saracens) د دري ژبي "صحرا نشین" ته ورته توری وي چي معنی يې د رېګي سیمي اوسېدونکي ده. ژباړن

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې اوسېدونکي وو هغوی ته دغه نوم ورکړل شو یا دا چې دغه توری د سارا ښخه را وتلی دی چې د ابراهیم (ع) د يوې مېرمنې نوم دی.

مسلمانان د ساراسینز تر نامه وروسته د "مورو"(۱) په نامه هم نومول شوي دي په ځانګړې توګه هغه مسلمانان چې اندلس يې ونيو او خپله واکمني يې پيل کړه د اسلام د قاموس نومي کتاب د وينا له مخې دغه اصطلاح له ماوري ښخه را وتلې ده چې د شمالي افريقا اوسنی هیواد مراکش ورڅخه مراد دی.

د تاریخ لیکنې په نومونو او یو لړ اصطلاحاتو کې بدلونونه هغه وخت راغلل کله چې د لوېديزو هيوادو په پوهنتونونو کې د ختيز پوهنې ځانګکې جوړې شوې اروپايانو د خپلو فکرونو او غوښتنو پر بنسټ نوي اصطلاحات وکارول په لومړي سر کې د پوهنتونونو داسې ځانګکې د عیسویت ملاتړو اشغال کړې وې د هغو مرام د مسلمانانو د تاریخ په هکله لا زیات معلومات لاس ته راوړل وو، تر څو هغوی د عیسویت په خپرولو کې ورڅخه مرسته واخلي او کله چې لوېديز ښکېلاکي پېر پيل شو له دې کبله چې په زياترو مسلمانو هيوادو کې لوېديزو هيوادونو سیاسي واک تر لاسه کړی و، ځکه د خپل مذهب د خپراوي تر څنګ سوداګریز او سیاسي مرامونه هم د عیسویت د خپروونکو موخه وګرځېدل د خپل واک د پایښت لپاره عیسویانو اړتیا لیدله چې د نیول شوي هیوادونو او ولسونو د مذهب په هکله معلومات لاس ته راوړي په داسې حال کې چې د مسلمانانو پر کلتور او مذهب لوېديزوالو په سوداګریز او سیاسي نظر سره پراخې څېړنې رواني کړې وې هلته په اروپا کې داسې عالمان هم وو چې هغوی په رښتیا سره غوښتل د خپلې پوهې کړی پراخه کړي او ختيز علوم د علمیت په رښتینو معیارونو سره وڅېړي په داسې پوهانو کې د هغه خلکو نومونه راځي چې هغوی خپل ټول ژوند د اسلام او اسلامي تاریخ په

---

(۱) د پخوانیو اروپایي مؤرخینو او هسپانویانو له خوا دغه نوم د شمالي افریقا هغه بربر او عرب ټبرونو ته ورکړل شوی دی چې هغوی اندلس نیولی و او د پېړیو پېړیو لپاره یې هلته سیاسي واک ټینګ کړی و، د دغې اصطلاح څرک د شمالي افریقا د اوسنیو دوو هیوادونو په نومونو کې اوس هم لیدل کېږي لکه موریطانیه او مراکو یا مراکش. ژباړن

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځېړلو کي تېر کړ د هغو د دې ځېړنو په پایله کې پر اسلام او د هغه پر تاریخ ډېر د ارزښت وړ کار وشو او نه یوازې دا چې د تحقیق نوي لارې یې پرانیستلې بلکې په تاریخ د پوهېدلو لپاره یې د ډېرو ستونزو په هوارولو کې له موږ سره زښته مرسته کړې ده.

په نولسمه پېړۍ کې ډېرو لوېدیزوالو مؤرخینو د اسلام د تاریخ لپاره د "محمدن"(۱) اصطلاح وکاروله تر دې وروسته یې د "اسلامي تاریخ" نوم ورکړ هغه و، چې دغه دواړه اصطلاحات د یو شمېر باسوادو او روښانفکرو مسلمانانو له خوا وغندل شول مسلمانانو د محمدي د اصطلاح پر خلاف دا دلیل وړاندې کړ چې دوی ته دې د عیسویانو په سترګه نه کتل کېږي عیسویان ځانونه د عیسیٰ(ع) (کریست) د منونکو په حیث کریستانان بولي مګر مسلمانان د اسلام منونکي دي او مسلمانان دي محمدیان نه دي د اسلامي تاریخ پر اصطلاح یې ځکه نیوکه وکړه چې د مسلمانانو په نظر سره که څه هم د اسلام د پیغمبر محمد(ص) او د هغه د څلورو یارانو زمانه اسلامي وه او اسلامي تاریخ ورته ویل کېږي مګر تر دې وروسته د پاچاهۍ اداره رامنځته شوه د ټولني کالبوت الیش شو د فیوډالي اداري ټینګښت وموند په داسي شرایطو کي ټولنه پر اسلامي والي پاته نه شوه ځکه هغه ته د اسلامي تاریخ پر ځای د "مسلمانانو تاریخ" ویل مناسب دی.

د عربي ژبي پر بنسټ د شلمي پېړۍ په نیمایي کي په عربو کي د ملتپالی ولولې راوپارېدې مذهب په دې کې هیڅ رول و نه لوباوه د ګډې ژبې پر بنسټ مسلمانان او عیسویان دواړه سره یو شول او ځانونه یې یو ملت وبلل په دغه وخت کي اسلامي او د مسلمانانو تاریخ ته د عربو د تاریخ نوم ورکړل شو عیسوي عربو په ځانګړې توګه په عربي ملتپالنه او عربي تاریخ لیکنه کي ډېر مهم رول ولوباوه دغه کار د دوی په ګټه و، ځکه چي مذهب دلته هیڅ رول نه درلود او د یوې معتدلې نظریې له رویه دوی هم د عربي تاریخ منل شوې

---

(۱) یعني د محمد یا محمدي. (Muhammadan)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د قدر وړ برخه ګرځېده په دې لړ کې د فلپ حتي کتاب "د عربو تاریخ" د یادولو وړ دی تر دې وروسته نورو عیسوي عربو لکه البرت حوراني او یو لړ نورو هم د عربو د تاریخ د ډېرو اړخونو په روښانولو کې د څېړنو له لارې خپل مهم رول ولوباوه او په عربو کې د ښه نامه څښتنان شول.

تر دې وروسته په منځني ختیز کې یو لړ عربي دولتونه رامنځته شول ورسره سم په تاریخ لیکنه کې نوښت راغی مصریانو عراقیانو او اردنیانو د سیمه ییزو حقیقتونو په رڼا کې د خپلو تاریخونو لړۍ له لرغوني زمانې څخه را ونښلوله او تر اوسنۍ زمانې پورې یې راورسوله په داسې کولو سره دوی خپلو سیمه ییزو نظریاتو ته د تاریخ له لارې وده ورکړه او د تاریخ د علم د پیاوړتیا له لارې یې خپلو نظریاتو ته روایښت ور وباخښه مصریانو د مصر لرغونی تاریخ د نوي تاریخه سره ونښلاوه او یوه داسې لړۍ یې جوړه کړه چې د مذهب په راتګ سره هم نه شلېږي او دوام پیدا کوي د بېلګې په توګه د مصر خلک د فرعونانو په لرغوني مدنیت ویاړ کوي او استدلال کوي چې لرغوني مصر چې نړۍ ته د مدنیت کوم ځلانده او روښانه میراث ور پرې ایښی دی هغه بېګانه نه دی زموږ خپل دی او موږ به هیڅکله هغه له خپله ځانه بېل نه کړو دغه راز عراقیان په آشوري او بابلي مدنیتونو ویاړ کوي او د خپل ملي تاریخ نه شلېدونکې برخه یې بولي.

چا چې د لرغوني مدنیتونو آثار راوسپړل د خپل تاریخ تش ځایونه یې په ډک کړل هغوی په رشتوني نیت سره د هغو آثارو ننګه هم وکړه او د راتلونکي زمانو لپاره یې خوندي هم کړل.

دا ملتپالني هغه پیاوړي ولولې وې چې تاریخ لیکني ته یې نوي فکرونه او نوي اړخونه ور په ګوته کړل اوس عرب نه یوازې دا چې د عربو په تاریخ ویاړمن دي بلکې هغوی د خپلو هیوادونو په جغرافیه کې دننه هم تاریخ پلټي او له هغه سره خپلې اړیکې ټینګوي او په اوس دور کې دوی د عربو په توګه هم پېژندل کېږي او د عراقیانو، لبنانیانو، اردنیانو، یمنیانو او مصریانو په توګه هم.

دا خو د منځني ختیز د ولسونو رویه ده چې د تاریخ په هکله یې لري د هند

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لويه وچه کي وضع يو څه بل شان ده دلته دوه ډوله نظرونه په ګوته کېږي چي يو د هندوانو او بل د مسلمانانو دی يعني دلته تاريخ ته د مذهبونو په رڼا کي کتل کېږي او د اهميت په کمولو يا زياتولو کي يې مذهبي عقيده (ګروهه) ډېر مهم رول لري.

بايد و ويل شي چي کله برتانوي استعمار په هند کي واکمن و، هغه په کال ۱۸۶۱م کي د هند د لرغوني آثارو د ودي او پلټني اداره جوړه کړه چي له لومړنيو ماهرينو څخه يې "اليګزنډر کنګهم"، "جان مارشال" او "مارتيمر هيلر" وو هغو لومړنيو کيندنو د هند د خلکو د لرغونپوهني شعور زيات کړ لکه څنګه چي د لرغوني هند په هکله کتابي مواد نشته د هند د لرغوني آثارو محکمه وجيبه لري چي د کيندنو په راسپړلو او د موادو په لاس ته راوړلو سره د هند د لرغوني تاريخ تش ځايونه ډک کړي کله چي د مذهب د توپير له کبله د پخواني تاريخ سره لېوالتيا نه وي هلته د لرغونو آثارو اداره يوازي او يوازي د هغو آثارو راسپړلو ته زړه ښه کوي چي د دوی د هجرت د دور سره اړه لري نن که د "مهرګړ"، "موهنجودارو"، "هړپا" او "ګندهارا" لرغوني آثار خوندي دي د هغو ساتنه د لرغوني آثارو نړيواله اداره کوي که نه وي بې غوره ټولني تل د داسي آثارو په ورکېدو خوشاله وي ځکه چي د دوی په وينا دغه آثار د کفري دور آثار بلل کېږي او د دوی د تاريخ سره هيڅ اړه نه لري کله چي د لرغونو آثارو اداره پخوانۍ کنډوالې کشف کړي دا نه وايي چي دلته په فلاني نامه د لرغوني زماني ښار ودان و، او د فلاني هندو راجا پلازمېنه وه تل په داسي مواردو کي تر لږو کيندنو وروسته کار ودرول شي ولي چي د حکومت د پاليسۍ سره سمي نتيجې لاس ته نه راځي او په دې هکله د پښتو يو متل دی چي وايي:

"غوټه ورکه خوله پر پټه"

په اوس دور کي چي د "اسلامي تاريخ" اصطلاح کارول کېږي مطلب يې لومړنی اسلامي دور وي يا هغه لرغونی دور چي په هغه کي عربو ډېر مهم رول لولباوه د نورو مسلمانانو هيوادونو تاريخ د هغوی په نومونو سره وي يا د هغوی په ملي او ژبني پېژندني سره دی لکه عثماني، تُرک، صفوي، افغان او داسي نور

راز اسلام ته د سیمه ییز کلتور په رڼا کې هم کتل کېږي لکه ایرانی اسلام، هندی اسلام، اندونیزي اسلام یا افریقایي اسلام.(۱)

په نولسمه او شلمه پېړۍ کې په ټوله نړۍ کې پوهانو او څېړونکو د اسلام د مذهب سره او د مسلمانانو د تاریخ سره لېوالتیا وښودله زړې نسخې او مسودې یې رابرسېره کړې تر اصلاح او سمون وروسته یې خپرې کړې په پایله کې یې ډېره لویه علمي او تاریخي پانګه تر خپرېدو وروسته شخصي او ټولنیزو کتابتونونو ته په رسېدو سره د یو لړ پوهانو او څېړونکو لاسونو ته ورغله او تر شا د ډېري لویې زیرمې په درلودلو سره د مؤرخینو لپاره دا خبره شونې شوه چې تاریخ دي له نوي سره ولیکي دې نوښت ډېری تاریخي فرضیې رد کړې د بېلګې په توګه د تاریخي حقایقو له رویه دا خبره لغوه وبلل شوه چې اسلام د توري په زور خپور شوی دی د نورو علومو لکه لرغونپوهنې، ټولنپوهنې او ارواپوهنې په زده کولو سره د تاریخ په پروسه پوهېدنه اسانه شوه د ټولنو ساختمان او د هغوی د پرمختګ، له نوي اړخونو څخه جاج واخیستل شو د پورتنیو علومو په مرسته چې تاریخ ولیکل شو ډېر ښکلی او له هیلي څخه ډک انځور رامنځته شو د تاریخ کړی پراخه شوه له سیاست څخه ټولنیزو اړخونو ته راغی دغه راز تاریخ یو نوی ژوند تر لاسه کړ او ګټورالی یې څو ځله زیات شو.

د استعماري نظام په جاج اخیستلو سره مسلمانان هم د تاریخ په ارزښت پوه شول استعمارچیانو تاریخ مسخ کړی و، او د خپلو ښکېلاکګرو غوښتنو پر بنسټ یې داسي انځور کړی و، چي په هغه کي مسلمانانو د ارزښت وړ ځای نه درلود تر استعماري نظام وروسته په مسلمانو هیوادونو کي نوي سیاسي نظامونه راغلل مګر د ولسونو په ګټه نه وو هلته رښتوني جمهوریتونه نه وو په

(۱) دلته له سیمه ییز اسلام څخه مرام دا دی چي اسلام په هره سیمه کي له سیمه ییزو دودونو او رواجونو سره په داسي ترکیب کي یو ځای شوی دی چي له بلې سیمې سره یې توپیر رامنځته شوی دی یعني په هره سیمه او هر هیواد کي د هغه ځای ټول عنعنات د مذهب په رانګ او څېرېدو سره له منځه نه دي تللي بلکي ډېرو عنعناتو د مذهب په دایره کي ځان ژوندی ساتلی دی د دې ښه مثالونه ایران او سعودي عربستان دي چي په دواړو هیوادونو کي د اسلام دوې بېلې بېلو نمونې بلل دي. (مترجم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره هیوادونو کي د پاچاهۍ او ټولواکۍ کمبله هواره شوې وه په ځینو هیوادونو کي پوځي جنرالان او دیکتاتوران واک ته رسېدلي وو په داسي حالاتو کي چي کوم تاریخونه لیکل کېږي هغه به هرومرو پاچاهۍ او دیکتاتورۍ ته روایښت ور بخښي او ملاتړ به یې کوي یوې خوا ته لوېدیز مدنیت و، چي زړو دودونو او ورستو رسمونو ته یې یو جدي ګواښ متوجه کړی و، بلي خوا ته وروسته پاته والی، ناهیلي او سیاسي غلامي وه په غبرګون کي یې مسلمان مؤرخین او پوهان راپورته شول او د تاریخ په جوړولو کي یې تر ټولو ډېر ارزښت تېر مهال ته ورکړ هغوی له پردي او مخالف اوسمهال څخه مخ واړاوه د تېر مهال زرین او ځلاند یادونه یې راژوندي کړل تر څو د مسلمانانو د زرین تېر مهال د پیاوړتیا په مرسته د اوس مهال ستونزي او کشالې هواري کړي او د کمترۍ د کوم ژور احساس چي دوی ښکار شوي دي هغه له ځانه وشړي د تېر مهال د رغاوني په برخه کي مسلمانان په شدت سره د تېر مهال د زرین دور په لټه کي شول.

د پلټني په بهیر کي ځینو مسلمانو مؤرخینو د زرین دور ریښې د څلورو خلیفه ګانو په دور کي وموندلې ځینو دغه ریښې د اندلس په عربي دولت کي راوسپړلې داسي مؤرخین هم وو چي فکر یې کاوه د بغداد په عباسي خلافت کي مسلمانان په علم او هنر کي د کمال اوج ته رسېدلي وو په ټوله نړۍ کي مسلمانان د ویاړمن کلتور او مدنیت څښتنان وو دغه راز مسلمانو مؤرخینو استدلال کوی چي مسلمانان چي هر ځای او د نړۍ په هر ګوټ کي وو امن خوښوونکي او امن راوستونکي وو هغوی تل د عیسویانو او یهودو سره انصاف کوی ساینس او تخنیک یې پر مخ بوت ښکلی او زړه راکښونکی تهذیب یې وزېږاوه او دوی په وازه خوله دعوه وکړه چي د مسلمانانو تهذیب پر لوېدیز ژوري اغېزې وشیندلې او دا د مسلمانانو د علمي او پوهنیزو چوپړونو پایله وه چي په اروپا کي د بیا رغښت (رینسانس) غورځنګ پیل شو اروپایانو له اسلامه ډېر څه زده کړل ځکه نه دی په کار چي په دې هکله دې د اسلام مهم رول له پامه وغورځول شي.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله لړۍ د اسلام او عیسویت تر منځ د پرله پسې ټکرونو او نښتو ده د دوارو مذاهبو منونکي هغه وخت سره مخ په مخ شول کله چې عربو هغه سیمې چې د عیسوي مذهب منونکي وې ونیولې دوی فلسطین (اسرائیل) سوریه، عراق، شمالي افریقا او اندلس تر خپله ولکه لاندې راوستل د دغو برياوو له کبله عیسویانو د خپل پیغمبر عیسیٰ[۴] مورنی ټاټوبی بایلو دا هغه غمیزه وه چې د عیسویانو په زړونو کې د تل لپاره مېشت شوه پېړۍ پېړۍ د دوی په زړونو کې دا غوښتنه په شدت سره موجوده وه چې کله به خپله سپېڅلې خاوره لاس ته راوړي په یوولسمه پېړۍ کې د اروپا ولسونه د "جهاد" (مذهبي جنګ) او صلیبي جګړو په نامه خونړیو محاربو ته راوبلل شول د جګړې د ملاتړ د تر لاسه کولو په ترڅ کې خلکو ته و ویل شول چې پر تاسې لازمه ده چې کفار (مسلمانان) د خپلې سپېڅلې خاورې څخه وشړئ او خپل معبدونه د اغیارو له شتون څخه پاک کړئ.

صلیبیانو د تبلیغاتو په اثر ډېر ملاتړي پیدا کړل او تر دوو پېړیو پورې یې بیت المقدس او د فلسطین نور ښارونه تر خپله ولکه لاندې راوستل او خپل حاکمیت یې ورباندې ټینګ او وتپی، د مسلمانانو دولتونو په دې منځ کې د کوچنیو خپلواکو دولتونو په بڼه مقاومت کاوه آخر پای په ۱۱۸۷م کال مسلمانانو عیسوي دولتونه له منځه یووړل او بیت المقدس یې د هغوی له منګولو څخه راوکیښ په خپله ولکه کې یې راووست صلیبیان د واک په ورکولو سره پر شا شول مګر د ماتې خوړلو تیاکه یې تر اوسه په زړونو کې نه ده چاودلې د مسلمانانو هم د صلیبي جنګونو یادونه هېر نه دي تر اوسه پورې صلیبي جنګونه د کرکې او نفرت سمبولونه ګرځېدلي دي او یو پر بل د بې عتمادۍ د زهرو په شان د مسلمانانو او عیسویانو په وینه کې غورځنګونه وهي.

که څه هم لوېدیزوالو مؤرخینو د څېړنو له رویه ثابته کړې ده چې د صلیبي جګړو لاملونه اقتصادي وو مګر بیا هم مذهبي جنون لړ شوی نه دی او له دوارو خواوو څخه هڅې کېږي چې مذهبي کرکې راوپارول شي عیسوي بنسټپالان خپلو هغه اتلانو ستاینه کوي چې د بیت المقدس تر نیولو وروسته یې په زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان وژلي وو او بلي خوا ته د صلاح الدين ايوبي هغه رول ستايل کيږي چې د بيت المقدس تر نيولو وروسته يې هلته امنيت تأمين کړی و، مسلمانو مؤرخينو عيسويان ظالمان جابران کرکه کوونکي او ځان خوښوونکي وبلل او مسلمانان يې رحم کوونکي مينه کوونکي او د پراخ نيت څښتنان وبلل.

مسلمانانو په ديارلسمه مېلادي پېړۍ کي ډېره سخته صدمه وليدله کله چي د ګوبي د رېګستان له مغولستان څخه د خدای د قهر او غضب په بڼه د وحشي او غير متمدنو مغولو يو ستر لښکر راووت د مسلمانانو حکومتونه يې ړنګ کړل ښارونه يې تر چورولو وروسته وسوځل او د خلکو د ککريو په اوړلو سره يې منارونه او څلي جګ کړل د مسلمانانو هغه مدنيت يې چي له د پېړيو پېړيو تر زيار وروسته لاس ته راغلی وو له خاورو سره يو شی کړ.

هلته په اروپا کي عيسويانو د ښه فرصت په موندلو سره هڅي وکړې چي د وحشي مغولو سره اړيکي ټينګي کړي تر څو د خپلو ازلي دښمنانو مسلمانانو څخه پخوانی غچ واخلي مګر هغه وخت د عيسويانو ټول زيارونه اوبو يوړل کله چي مصريانو مغولو ته ماته ورکړه د هغو پرمختګ يې په ټپه ودراوه او د وخت په تېرېدو سره مغول ټولواکان يو په بل پسې مسلمانان شول دغه راز د مغولو په کفرستان اسلام خپور شو او مغول د اسلام ساتونکي شول.

د صليبي جګړو او عيسوي نړۍ په مخالفت کي ځيني مسلمان مؤرخين دې خبري ته ګوته نيسي چي په اوس دور کي په فلسطين کي د اسرائيل په نامه د يوه يهودي دولت پر پښو درول د هماغه زړ کاله پخوانيو صليبي جګړو لړۍ ده مګر دغه مؤرخين فکر کوي چي لکه څنګه چي صليبيانو پر فلسطين خپل حاکميت ته تش دوې پېړۍ دوام ورکړای شوای او وروسته يې حکومت د مسلمانانو په لاس ړنګ شو دغه راز اسرائيل هم تلپاته هيوادنه دی او هر کله چي يې لوېدېزوال له ملاتړ څخه لاس واخلي اسرائيل به ړنګيږي.

د اوس دور په اروپا کي د اسلام په هکله د متعصبو عيسويانو په زړونو کي ښخ تعصبات او نفرتونه د تېر مهال او د تاريخ د ترخو يادونو په آب حيات اوبيږي.

د اسلامي تاريخ يوه بله موضوع د يوه مذهب څخه بل مذهب ته د اوښتلو

ده له یوې زمانې څخه په عیسویانو کې دې فرضیې شهرت درلود چې اسلام هغه دین دی چې د توري په زور په خلکو او ولسونو منل شوی دی او مسلمانو واکمنو له جبر او ځواک څخه په کار اخیستلو د اسلام د تبلیغ په پرده کې اېل شوي ولسونه اړ کړل چې هغوی مسلمانان شي او اسلام ته د یوه دین او د یوه سیاسي نظام په حیث غاړه کښېږدي.

تر ډېرو څېړنو وروسته اوس مؤرخینو د یو لړ دلایلو په راوړلو سره دغه فرضیه رد کړې ده او ویلي یې دي چې اسلام د پوځي پیاوړتیا له لارې نه دی خپور شوی بلکې د سیاسي ټولنیزو او اقتصادي لاملونو د زبردست فشار له کبله خلک په تدریج سره د اسلام خوا ته راغلل "ایرا لاپیدوس" نومي مؤرخ په خپل کتاب "د مسلمانو ټولنو مطالعه" کې دې خبرې ته اشاره کړې ده چې په دیارلسمه مېلادي پېړۍ کې چې کوم هیوادونه عربو تر خپله سیاسي ولکه لاندې راوستل د هغو ډېر کې مسلمانان نه وو او هغوی په یوه زمانه کې نه دي مسلمانان شوي بلکې ډېر کرار او په یوه اوږده موده کې د دوی د مسلمانېدو پروسه پای ته رسېدلې ده دا پروسه هغه وخت پیل شوه چې عربو بریالیو هلته نوي نظریات ورسول چې په نتیجه کې د هغوی ټولنیزې او مذهبي ادارې[1] کمزورې شوې کله چې سیاسي واک د مسلمانانو لاس ته ولوېد کلیسا او د عیسویت ادارې د حکومت له سرپرستۍ څخه لاسونه پرېولل هغه و، چې په ستر توب او اغېزمن والي کې کمښت راغی په داسې اوضاع کې چې د کلیسا واکمنه اداره په سیاسي توګه له پښو لوېدلې وه خلکو د مذهب الیشولو ته مخه کړه د دې ښې بېلګې په پارس او اوسني عراق کې ولیدل شوې چې هلته فیوډالي نظام له منځه ولاړ او د خلکو ملاتړ کوونکې ادارې ړنګې یا محوه شوې خلکو په دې نیت چې د اسلامي دولت په سرپرستۍ کې په راتلو سره د اسلامي ټولنې برخه وګرځي خپل پخوانی مذهب پرېښود او اسلام یې ومانه.

---

(۱) له دې حقیقته څخه سر نه شو غړولای چې د هرې نوې ادارې په پرتله زړه اداره په ډېرو ستونزمنو حالاتو کې خپلې ساتنې او پایښت ته اړتیا لري یعنې د نوښت په پرتله زړښت ځان نه شي ټینګولای او په مقابل کې یې محوه کېږي یا ماته ورڅخه متې دلته هم د عیسویت زړې ادارې د اسلام نویو او تازه افکارو ته ځواب و نه ویله او ماته یې ومنله. ژباړن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي عربو او ترکانو هیوادونه او ښارونه ونیول د هغه ځای د لوی قشر خلک مسلمانان نه شول او لږ کې مسلمانو واکمنو پر ډېر کیو خپل تسلط برپایه وساته د هغوی په کلتور کې یې ځایونه منحل نه کړل پر ځای یې خپل کلتور ژوندی وساته کله چي د اېل شوي هیواد د واکمنانو له ټولې څخه خلک مسلمانان شول هغوی خپل کلتور د نویو ورغلیو بریالیو واکمنو په کلتور ور ګډ کړ د دې ښې بېلګې د اندونیزیا او افریقا هیوادونه دي چیري چي د اېل شویو او بریالیو تر منځ توپیر له منځه ولاړ او په کلتوري لحاظ سره یو شول مګر په هند کې بریالۍ مسلماني ټولۍ خپل کلتور بېل وساته او د هند په کلتور یې ځانونه ګډ نه کړل د دې ښه بېلګه د هند مغولي امپراتوري ده.(۱)

مؤرخینو د ډېرو ستونزو تر څنګ دې ته هم ګوته ونیوله چي د خلکو د مذهب د الیشولو په پایله کې کومي کشالې رامنځته شوې د لومړنیو بریاوو په پایله کې چي د منځنۍ آسیا وګړي مسلمانان شول د دوی لپاره تر ټولو لویه لانجه دا وه چي باید څنګه د عربو په ټولنه کې ځانونه ور ګډ کړي او د هغې ټولني یوه برخه وګرځي عربو د لرغوني افغانستان او پارس وګړي د موالیانو(۲) په نومونو سره ونومول په موالي کېدو سره دوی د عربو د یوې څانګې غړي بلل کېدل مګر بیا هم د عربو په پرتله د دوی ټولنیز ارزښت لږ و، د عربو سیالان نه بلل کېدل د عربو په پرتله نورو قومونو هیله درلوده چي تر مسلمانېدو وروسته به د دوی ټولنیزه مرتبه لوړه شي او د سیالۍ په میدان کې به په یوه نظر ورته وکتل شي مګر په رښتیا سره داسي نه وو او له هغوی سره د برابرۍ سلوک نه کېده د داسي ولسونو لپاره د عجم یعني ګونګیانو اصطلاح کارول کېدله(۳)

---

(۱) مغولو په هند کي خپله ژبه او خپل عنعنات له ځانه سره تینګ ساتلي وو هغو په ترکي ژبه خبري کولې او د دربار ژبه یې پارسي وه وروسته یې د پارسي عربي او د هندو یو لړ نورو ژبو له ګډون څخه یوه بله ژبه جوړه کړه چي ریخته او اردو معلی یې بلله او په دغه ژبه یې تکلم کاوه. ژباړن

(۲) موالیان عربو فاتحینو هغو مسلمانانو ته ویل چي پلرونه او نیکه ګان به یې د دوی په وسیله مسلمان شوي وو. بله اصطلاح یې: موالیان یعني د مسلمانانو غلامانو خپلواک اولادونه. ژباړن

(۳) یعني پرته له عربو نور ولسونه د فصیحي ژبي څښتنان نه دي د عربو دغه نظر یوازي د یوه ولس په هکله نه و، بلکي د ټولو غیر عربو لپاره عام و. ژباړن

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تصور یوازي په عربو کي موجود نه و، یونانیانو هم نور اقوام بربریان یعني وحشیان بلل هندوانو ملیچ یعني بهرنیان بلل او یهودو جنټایل یعني غیر یهود بلل او په حقارت ورته قایل وو.

دې کار په نوي مسلمان شویو قومونو کي کلک غبرګون را وزېږاوه په موالیانو کي د ملتپالني غورځنګ راوېښ شو دغه غورځنګ د شعوبیه په نامه وپېژندل شو په ټولنه کي د مساوي حقوقو لپاره مبارزه کوونکو د هر هغه خوځښت ملاتړ وکړ چي د وخت د حاکمانو پر ضد و، آخر د امویانو پر ضد عباسیان واک ته ورسېدل د عباسیانو په بریالیتوب کي له عربو پرته نورو قومونو ډېر لوی لاس درلود هغه و، چي نژادي توپیر له منځه ولاړ او په عباسي واکمنۍ کي دوی ته هم مساوي حق ورکړل شو او د دوی ژبو هم د عربي تر څنګه رشد وموند که څه هم په شمالي افریقا کي عرب په سیاسي توګه دومره بریالي شول چي ژبي یې د هغه سیمي ژبي له منځه یوړې او یوازینۍ ژبه پاته شوه مګر په ختیزو اسلامي هیوادونو کي داسي نه وو هلته مسلمانانو د خپلو ژبو ساتنه وکړه د عربو د تسلط پر ضد یې د ارزښت وړ مبارزې وکړې او له عربو څخه یې سیاسي خپلواکي تر لاسه کړه.

په څوارلسمه مېلادي پېړۍ کي نژدې د نړۍ ټولو مسلمانو ټولنو درې نخښي خپلي کړي وې لکه:

(۱) دربار (۲) شاهي ماڼۍ (۳) د ښار کلا، یا:

(۱) مسجد (۲) خانقاه (۳) زیارت.

پورتنۍ درې سره نخښي د مسلمانانو سیاسي مذهبي او روحاني اړیکي ښيي موږ وینو چي مسلمانو واکمنو څنګه مسلمان ملایان د حکومت او دربار سره وتړل هغو ته یې معاشونه ور وټاکل ملایانو د دربار سره د تړل کېدو په اغېز خپلواکي بایلوده سیاست او مذهب سره بېل شول که څه هم د خانقاه صوفیان له سیاسته لیري ګرځېدل مګر د دوی مصارف حکومتونو کول ځکه دوی هم د حکومت لپاره خطر نه ګرځېدل همدا لامل و، چي په مسلمانو ټولنو کي د ټولواکو او زورواکو پاچاهانو څواک لا زیات پیاوړی شو او ښې یې ټینګي شوې.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندي مسلمانانو له پخوا څخه د هند د لرغوني تاریخ سره هیڅ لېوالتیا نه ده ښودلې او د هند تر اسلام پخوانی تاریخ یې پردی بللی دی او د دې پر ځای یې د بغداد د عباسیانو او د اندلس د عربو دوره زرینه دوره وبلله په دې لړ کي په هند کي یو لړ مسلمانانو لکه شبلي نعماني، عبدالحلیم شرر، عبدالرزاق کانپوري، سید سلېمان ندوي او امیرعلي پر اسلامي تاریخ کتابونه ولیکل د خپل نظر دفاع یې وکړه او د محمد بن قاسم، طارق بن زیاد، موسیٰ بن نُصَیر، محمود غزنوي، شهاب الدین غوري او یوسف بن تاشفین کارنامې او برياوي یې روښانه کړې یعني د هند د مسلمانانو زیاتره اتلان د هند د سیمي اوسېدونکي نه وو بهرنیان وو په هند کي د مسلمانانو د اتلانو قحط الرجال رامنځته شو د هند مسلمانان د هند له لرغوني تاریخه بېل شول که په دې هکله موږ فکر وکړو چي ولي د هند مسلمانانو د هند له سیمي سره رشتوني اړیکي جوړي نه کړې او ولي یې خپلي هیلي له بهرنیو سره وتړلې ښایي د دې لامل دا وي چي د هند مسلمانان پخپله هم د هند اوسېدونکي نه وو بهرنیان وو د یرغلګرو په توګه یې هند اشغال کړی و، او په حقیقت سره د هند د استثمارولو لپاره هلته ورغلي وو څوک چي په داسي ذهن سره ژوند کوي د هغو په زړونو کي د سیمه ییز تاریخ سره د زړه سواندی کومي ولولې نه راپارېږي همدا لامل دی چي د هند مسلمانانو خپل تاریخ هند ته د دوی له ورتګه راپیل کړ او د دوی تاریخ یوازي یو څو پېړی شا ته ولاړ او د هند د لرغوني تاریخ او ما قبل الاسلام تاریخ سره یې کومي اړیکي ټینګي نه کړې او هغه یې یوازي د کفارو د تاریخ په بللو سره له پامه وغورځاوه.

د بې غوره ټولنو واکوالان تل د هندي مسلمانانو د ذهنیت ښکارندویي کوي هغوی لرغونی تاریخ د پاملرني وړ نه بولي او د پخوانیو آثارو له سپړني څخه سترګي اړوي که څه هم په لرغوني زمانه کي د هندوس وادی د یوه ستر مدنیت ځانګوه او په شلمه پېړی کي سپړنو د هندوس د وادی "موهنجودارو" ښار رابرسېره کړ مګر په دې کي حکومت کومه لېوالتیا و نه ښودله او پر ځای یې دې ته اهمیت ورکړ چي څنګه د مسلمانانو په راتګ سره د سند ناوه باب

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

الاسلام (مهران الذهب) شوه د "دېبل" ظالم واکمن هندو "راجاداهیر" د مجاهد ځوان محمد بن قاسم له لاسه ماته وخوړله او د مهران په سیمه کې اسلامي کلتور د سیمه ییز کلتور ځای ونیو دغه راز د پنجاب په سیمه کې د "هرپا" کیندني هم د حکومت د خوښې او پام وړ و نه ګرځېدې پر ځای یې دې ته اهمیت ورکړل شو چې څنګه محمود غزنوي د لاهور هندو واکمنو "جې پال" او "پریتوي راج" ته ماته ورکړه او د هند لويي وچې ته یې د مسلمانانو د ورتګ لاره هواره کړه دغه راز د ګندهارا لرغونی تهذیب هم د حکومت د تنګ نظرۍ ښکار شوی دی.

کوم حکومتونه چې د خپلې سیمي له تاریخه سره اړیکي نه ټینګوي او خپل تاریخ د یرغلګرو په بریدونو کې ولټوي د یرغلګرو ستروالی ثابت کړي د هغو کارنامې د ځان کارنامې وبولي د هغو له نومونو څخه سیاسي او تاریخي ګټه پورته کړي لکه دا چې دلته د ابدالي، غوري او غزنوي نومونه کارول کېږي یا دا چې د دې سیمي د خلکو ذهنیت دا رنګه جوړ کړل شوی دی چې په دوی کې ډېر خلک د خپلو نومونو سره بخاري، غزنوي، ګردېزي، غوري، بدخشاني، مدني، قریشي، اصفهاني، تبریزي، شیرازي او چغتايي زیاتوي دا ځکه چې په هند کې د مسلمانانو پر مېشتېدني ډېري پېړۍ واوښتې مګر تر اوسه پوري د هغه ځای د ځینو مسلمانانو د ذهنونو څخه د خپل پلارني ټاټوبي سره نسبي اړیکي نه دي شلېدلي او داسي القاب د خپلو نومو برخه ګرځوي چې په هغو سره د دوی لرغونی ټاټوبی په ذهنونو کې تازه کېږي او له دې څخه دا روحیه هم جوتېږي چې څوک چې د پردیو په یرغلونو او تاړاکونو وياړ وکړي او د ښکېلاکګرو د تېري د جواز لپاره یو لړ دلیلونه راوړي د هغو تاریخ څومره پیکه او شوم وي.

یو څو کاله مخکې په ټېکسیلا کې د یوناني سکندر (سکندر مقدوني) یا د دوی په وینا د "سکندر اعظم" په یاد کې د یادګار په توګه د یوه کتابتون د جوړېدو پخلې وشو چې موخه یې د یوناني سکندر د ستروالي او برم اعتراف کول و، تاسي پام وکړئ ښايي دا به د نړۍ یوازینی هیواد وي چې د غندلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای، یرغلګرو او ښکېلاکګرو ته ښه راغلاست وايي او د هغو د تاړاکونو او وژنو په یاد کي یادګارونه جوړوي.

(په دې لړ کي باید و ویل شي چي د هند د لویې وچې د مسلمانانو او د افغانانو په ذهنیتونو کي ډېر توپیر دی په افغانستان کي پردیو یرغلګرو ته د غاصبانو او تېري کوونکو په سترګه کتل کېږي یوناني سکندر، چنګېز خان، ګوډ تېمور، مغولي، صفوي، افشاري او قاجاري (غجر) ښکېلاکګرو ته هیڅکله افغانانو هر کلی نه دی ویلی او نه یې د دوی په یاد کي یادګارونه ودان کړي دي.

تاسي پام وکړئ چي افغانانو هیڅکله د هند د لویې وچې د مسلمانانو په رنګه نه دي کړي چي خپل اتلان له خپلي سیمي څخه بهر ولټوي بلکي د افغانانو اتلان د دوی له خپلي سیمي څخه راټوکېدلي دي او بله خبره دا چي افغانانو له خپل لرغوني تاریخ سره چي تر اسلام پخوانی دی اړیکي نه دي شلولي بلکي اړیکي یې ورسره ټینګي کړي دي نن افغانان د ګندهارا او آریانا په ویاړونو او تهذیبونو نازېږي او خپل لرغونی تاریخ پنځه زره کاله شا ته بیايي هغوی یوازي پر هغه تاریخ بسنه نه کوي چي تر اسلام را وروسته دی بلکي هغوی غواړي چي تر اسلام پخواني ویاړونه او افتخارات هم د ځان کړي د دې ښې بېلګي د استاد علي احمد کهزاد "د افغانستان پخوانی تاریخ" د میر غلام محمد غبار "افغانستان در مسیر تاریخ" د عبد الحی حبیبي "د افغانستان لنډ تاریخ" د عبدالرزاق پالوال "د پښتنو نوی پخوای تاریخ" د میر محمد صدیق فرهنګ "افغانستان در پنج قرن اخیر" او یو لړ نور کتابونه دي چي په هغو کي افغاني مؤرخینو څېړنه کړې ده چي د خپل هیواد لرغونی تاریخ روښانه کړي او په نړۍ کي یې د نورو سیالو ولسونو په وړاندي وځلوي). ژباړن

مأخذونه:

۱- تاریخ کی آواز
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(اسلامی تاریخ نویسی ایک جائزه)

۲- تاریخ شناسی
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۲م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(مسلمانوں کی تاریخ نویسی)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام او پاچاهي

په اسلامي تاريخ کي دغه پوښتنه له پخوا څخه راروانه ده چي آيا په اسلام کي پاچاهي جواز لري؟ په تاريخ کي دغه پوښتنه ځکه اهميت لري چي اسلامي تاريخ د واکمنو کورنيو د حکومتونو څخه ډک دی که پاچاهان له اسلامي تاريخ څخه و ايستل شي نو به د تاريخ کړی ډېره تنګه شي او دا خبره هم د اهميت وړ ده چي اسلامي تاريخ بايد کوم دور ته و ويل شي آيا يوازي د اسلام د پيغمبر محمد ص او د هغه د څلورو خليفه ګانو دور رشتونی اسلامي تاريخ و، او وروسته چي کوم بدلونونه راغلل هغه تش د مسلمانانو تاريخ و.

د يوې ډلي رايه دا ده چي اسلام خپل بنسټيز کلتور تر هغه وخته پوري پر خپل حال پاته وساته تر څو چي په عربو کي قبيلوي جمهوريت و، په هغه وخت کي يو کليوال او صحرايي عرب کولای شوای چي د وخت د خليفه څخه پوښتنه وکړي چي تا له دوو ټوکرانو ځان ته کالي څنګه جوړ کړل حال دا چي ستا استحقاق يو ټوکر دی.

کله چي د پوځي برياوو لړۍ ونښلېده ايران، عراق، سوريه او مصر تر ولکه لاندي راغلل د مسلمانانو په حکومتي کالبوت کي بازنطيني او ساساني اثرات ور ننوتل د عربو سياسي نظريات يې ور بدل کړل تر يوه حده د دغو نظرياتو د مخنيوي هڅي وشوې د بېلګي په توګه کله چي دويم خليفه عمر رض خبر شو چي عمر بن عاص په فسطاط کي يو مسجد جوړ کړی دی په محراب کي يې يو جګ منبر ايښی دی پر هغه خيژي خطبه وايي او وعظ کوي د اسلام دويم خليفه د هغه منبر د ماتولو امر وکړ هيڅا اجازه نه درلوده چي تر نورو مسلمانانو دي لوړ ودرېږي کله چي معاويه رض د سورېي د والي په حيث د خپل برم د جواز په ترڅ کي و ويل چي د دې پر ته خلک د ده امر منلو ته غاړه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بړدي عمر رض خاموش شو او ږغ يې و نه کړ.

ځيني خلک نيوکه کوي چي بازنطيني او ساساني اغېزو د مسلمانو واکمنو جمهوري رول په ديکتاتوري بدل کړ هغوی له دې حقيقته ولي سترګي غړوي چي دوه تهذيبونه سره يوځای شي پايله يې يو داسي ګډ کلتور رامنځته کېږي چي د دواړو تهذيبونو ځانګړني پکښې وي د عربو په برياوو سره په ډېر لوی شمېر سره پارسيان، عراقيان، سورياييان او مصريان مسلمان شول او د هغوی کلتوري ارزښتونه د اسلامي ټولني برخه وګرځېدل.

تر دې وروسته واکمنو عربو ډلو بازنطيني او ساساني شاهي ارزښتونه خپل کړل او ځانونه يې له نورو څخه بېل کړل که څه هم اموي واکمنو عربي کلتور پاته ساتلی و، مګر هغوی هم د حکومت کولو ساساني او بازنطيني نخښي نښانې خپلي کړي وې او هغه وخت اوضاع په بشپړه توګه واوښتله کله چي د پارسيانو په مرسته عباسيانو واک تر لاسه کړ په دغه وخت کي شاهي دربار د ساساني دربار نمونه وګرځېده.

يو ځلي چي د پاچاهی اداره پر پښو درېده بيا يې ړنګول شوني نه و، د دې لپاره مذهبي ډلي نه ځواک درلود او نه يې واک، او نه يې غوښتنه درلوده چي د مخالفت ږغ دي پورته کړي البته د پاچاهی د اداری د مشروعيت لپاره دلايل راوړل شول او د هغه ګټوروالی ثابت شو دغه راز په ټولنه کي د پاچاهی اداري شرعي او قانوني حيثيت تر لاسه کړ.

په پخوانيو ټولنو کي د پاچاهی د اداري ټول واک د پاچا په شخصيت کي راغونډ شوی و، پر دې بسنه و نه شوه مذهبي چاري هم پاچا ته وسپارل شوې هغه سپېځلی وبلل شو او داسي حيرانوونکي کارنامې ورته منسوبې شوې چي د بشر تر واک وتلي وې په نتيجه کي يې پاچا د الوهيت درجې ته ورسېد او د خدايي دعوه يې وکړه بيا يې د خپلي سپېځلتيا د پاته ساتلو او لا زيات ځواک ترلاسه کولو لپاره وګړي دې ته راوبلل چي د ده عبادت وکړي او د ده د خولې څخه راوتلې هره خبره د الهي قوانينو په حيث پر ځان ومني.

رابه شو دې خبرې ته چي په مسلمانه ټولنه کي د پاچاهی د اداري تر رامنځته

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه د هغه سیمو اهمیت څه و، چې مسلمانانو نیولي وې او د نړۍ په لویو تهذیبونو کې د پاچاهۍ د ادارې تکامل تر کومو شرایطو لاندې وشو په دې هکله باید و ویل شي چې تر اوسه موږ پر دې بحثونه کړي دي چې څنګه د دوو تهذیبونو تر منځ ټکرونه رامنځته کېږي د بېلګې په توګه د پارس او یونان تر منځ جنګونه یا د اسلامي او نصراني تهذیبونو تر منځ ټکرونه وو مګر اوس پر دې خبره هم څېړنه کېږي چې د دوو تهذیبونو د ټکر په نتیجه کې کوم ډول ګډ کلتور رامنځته شو او د ټکر په نتیجه کې دواړو تهذیبونو له یو بل څخه څه زده کړل.

په دې نظر سره چې تاریخ ته وکتل شي مقدوني سکندر د پارس او یونان سره لیري کوونکی نه بلکې سره نژدې کوونکی دی د هغه د یوځي بریالیتوبونو په پای کې لوېدیز او ختیز سره لیري نه شول سره نژدې شول او له یو بل څخه یې زده کړې وکړې نو باید تهذیبونو ته د ټکر په اړخ و نه کتل شي دې ته وکتل شي چې څنګه ګډ کلتور راوټوکېد او د بېلو بېلو تهذیبونو خلک یې سره رانژدې کړل.

ولې د پاچاهۍ اداره پر پښو و دربېده او په بشري ټولنو کې تر ټولوستره اداره وګرځېده لامل یې دا و، کله چې سیاسي قوت پکښې راغونډ شو د پاچاهۍ اداره دیکتاتوره اداره شوه او دا یې وینا وه چې هر هغه شی ومنه چې د سیاسي څواک څښتن وي او یا یې نماینده ګي کوي.

د پاچاهۍ اداره پر یوه حال نه ده پاته شوې په هر تهذیب او سیمه کې یې بېل رول لوبولی دی د بېلګې په توګه مقدوني سکندر ته که د پاچا په توګه وکتل شي هغه په نیول شویو سیمو کې په بېلو بېلو نومونو وپېژندل شو مصریانو هغه ته خپل ټول واک وسپاره او هغه یې په خدایي ومانه پارسیانو د ستر پاچا او ټولواک په حیث ومانه مګر د خدایي درجه یې ور نه کړه یونانیانو په خدایي ومانه مګر د هغه ټولواکي یې و نه منله په خپل هیواد مقدونیه کې نه هغه د خدای په توګه ومنل شو او نه یې ټولواکي خلکو ته د منلو وړ وه البته نیم قانوني واکمن یې وباله د دې پورتنیو بېلګو څخه جوتېږي چې په یو لړ هیوادونو

(c) Pashtoon.com: The Digital Library

او په څنګ کې یې د څواک او تهذیبونو کې د پاچاهۍ د ادارې تکامل بېل بېل و، او په څنګ کې یې د څواک او واک نخښې نښانې هم په بېلو بېلو وختونو کې په بېله بېله بڼه رامنځته شوې او په لومړي سر د بېلګې په توګه "تاج" د پاچاهۍ یوه اړینه نخښه وګرځېده چې د جنګونو څخه بریالي راتلل عباسي کې هغو قومندانانو ته ور پر سر کېده چې د هغو د چوپړ په اعتراف خلفاوو دغه دود جاري وساته خپلو قومندانانو ته یې تاج شاهي نخښه و نه ګرځاوه که څه هم کې تاج ور پر سر کاوه مګر پخپله یې تاج شاهي نخښه و نه ګرځاوه که څه هم عباسیانو ته د پارس له نخښو څخه تاج هم ور رسېدلی وو چې ساساني پاچا پر سر کاوه او دغه تاج ډېر درووند و، او د خوني تر پوښښ لاندې راځړېده مګر عباسي خلیفه ګانو د پاچاهۍ نخښه و نه ګرځاوه.

په اروپا کې پاچاهانو تاج د یوې شاهي نخښې په توګه پر سر کړ که څه هم کلیسا دغه کار نه خوښاوه او د کفر له نخښو نښانو څخه یې باله وروسته د تاج پر سر کول دودیز شو په کارولینجن حکومت (۸۰۰–۹۱۲م) کې د تاج د پر سر کولو دود په کلیسا کې پر ځای شو پاپ او نورو مذهبي مشرانو ګډون پکښې وکړ د تاج د پر سر کولو دود سپېڅلې بڼه خپله کړه پر دې پېښه د خیر او برکت لپاره په کلیسا کې دعاګانې هم ویل کېدلې د بېلګې په توګه په ۸۶۹م کې چې د "چارلس دي بالډ" لپاره کومې دعاګانې و ویل شوې په ۱۸۲۵م کې د فرانسې د پاچا "لسم چارلس" د تاج پر سر کولو د مراسمو پر وخت هم هغه دعاګانې و ویل شوې او د تاج په پر سر کولو سره پاچا په مذهبي او سیاسي توګه مشروع ګڼلواک شو.

د پاچاهۍ دویمه نخښه لکړه وه بابلي پاچاهانو سایوان او د مچانو د شړلو لپاره پیک هم درلود دغه نخښې ساسانیانو هم خپلې کړې او د مصر فاطمي خلیفه ګانو او مملوکو پاچاهانو په دربار کې یې هم دودیزه بڼه خپله کړه.

د تخت رواج په هند او منځنۍ آسیا کې دود و، پاچاهان په دربار کې تر امیرانو پر لوړ ځای کښېنستل پاچاهان د نورو خلکو څخه لیرې وو هر شی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو له رسېدني څخه ليري وي په خلکو کي د هغه وجود له رازونو څخه ډک وي او حيرانوونکی وي او تل حيرانوونکي شيزونه په خلکو کي وېره او وهم پيدا کوي همدا لامل و، چي ساساني واکمنو د خپلو اميرانو او ولس څخه ليريوالی ساته بلکي د پردې تر شا کښېنستل دغه پرده امويانو او عباسيانو هم خپله کړه په ليري اوسېدو کي دا ګټه وه چي پاچا د سلطنت په نظم کي پخپله نه معلومېده د هغه نمايندګان مخته وو که د سلطنت په نظم کي کومه خرابي رامنځته کېده مسووليت يې پر نمايندګانو راته پر پاچا نه، دغه راز پاچاهان د هر راز خرابيو څخه خوندي پاتېدل.

د اروپا په ځينو هيوادونو کي د پاچا په هکله داسي ويل کېدل چي پاچاهان پر بدنونو د پاچاهۍ د نخښو په لرلو سره د پاچاهۍ حق لرونکي ګرځي او د درواغو دعوه لرونکو څخه يې بېلوالی راځي د همداسي بدني ځانګړتياوو له کبله د فرانسې او انګليستان خلکو باور درلود چي د پاچا په لاس ور وړلو سره ناروغان له رنځه څخه روغتيا مومي په څوارلسمه مېلادي پېړۍ کي په انګليستان کي دا دود و، چي د تاج پر سر کولو د مراسمو پر وخت يې د پاچا بدن په تېلو غوړاوه وروسته دغه دود د اورپا په نورو هيوادونو کي هم پلی شو او دا عقيده وګرځېده چي دغه تېل پېغلي مريمي له جنته د پاچاهانو لپاره را استولي وو.

پاچا د نورو خلکو څخه ډېر لوړ بلل کېده د دې روايت د اثبات لپاره ډول ډول کيسې او عقيدې جوړې شوې له هغو څخه يوه عقيده دا وه چي پاچاهان د لمر سره اړه لري د پخواني عراق پاچاهانو ځانونه د لمر زامن بلل دغه راز خلکو د دوی عبادت کاوه او سجدې يې ورته کولې د جاپان پاچاهانو هم ځانونه د لمر اولادونه بلل.

د پورتنيو روايتونو او کيسو په جوړېدو سره پاچاهانو الٰهي بڼه خپله کړه او سپېڅلي ورګرځېدل او د رعيت لپاره لازمه شوه چي عبادت او اطاعت يې وکړي په يوناني روايتونو کي افلاطون و ويل چي پاچا بايد سپېڅلی او الٰهي حيثيت ولري همدا لامل و، چي سکندر مقدوني ځان د خدای اولاد وباله جولس

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سزار هم د هغه پر پله ولاړ د همدې روایت پر بنسټ د رومي شاهانو عبادت کېدل پیل شو او د عبادتونو او لمانځنو لپاره درمسالونه جوړ شول کله چې پاچا سپېڅلی شو د هغه سره تړلي ټول ارزښتونه سپېڅلي شول د بېلګې په توګه هغه ته سجده کول لاس او پښې یې ور مچول کالي یې مچول او داسې نور...

هغه وخت چې د روم امپراتور قسطنطین (Constantine) مسیحیت ومانه هغه هم دغه رسمونه جاري وساتل تر څو د پاچا د امرونو څخه په سر غړولو سره څوک بغاوت و نه کړي او د ده پر ضد په سازش کې ګډون و نه کړي ولې چې یوې خوا ته یې سپېڅلی حیثیت درلود بلې خوا ته د ځواک څښتن و، روزي ورکوونکی او د ژوند او مرګ څښتن و. ځکه باید د هغه له امرونو څخه سر و نه غړول شي د پاچا امر نه منل مذهبي جرم وګرځېد د پاچا د حیثیت د الهي کېدو له کبله ځواک نور ټینګښت وموند او د هغه ذمه وګرځېده چې په خلکو کې نظم وساتي او په ټولنه کې امنیت ټینګ کړي.

د نړیوالي پاچاهۍ د تصور په بحث کې "فرایډ" دې خبرې ته اشاره وکړه چې کله یو پاچا په سیاسي توګه ځواک تر لاسه کړ هغه قبایلي مشران تر خپله ولکه لاندې راوستل او د یوه دولت په جوړولو سره یې د شهنشاهیت بنسټ کېښېښود په دې پړاو کې دا تصور را پیدا شو چې څنګه چې هره قبیله خپل اتل لري او څنګه چې یو پاچا وي دغه راز دې خدای هم یو وي تر څو ټول سره متحد کړي هغه و، چې د یوه خدای او یوه پاچا د نړیوال سلطنت یا شهنشاهیت بنسټ یې کېښېښود او په مسیحیت کې هڅه وشوه چې کلیسا او دولت دې مسیحیان سره متحد کړي په اروپا کې پاپ د روحانیت د جنډې پورته کوونکی و، او پاچا سیاسي واک برم درلود په وروسته پېړیو کې پاپ د پاچاهۍ ټولې نخښې او برم په خپل ځان کې راغونډ کړ او پاچاهان یې تر خپل اغېز لاندې راوستل په عیسویت کې دغه توپیر و، چې په روم کې کلیسا تر پاچا زیاته پیاوړې شوه مګر بازنطیني کلیسا د پاچا په ولکه کې پاته شوه او د روم غوندې برم یې تر لاسه نه کړ.

امویانو او عباسیانو خپلې پلازمېنې دمشق او بغداد ته ولېږدولې او د عربي

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښتونو څخه لیرې شوې هغو ساماني او بازنطیني ارزښتونه خپل کړه خلافت یې په ټولواکۍ الیش کړ ورسره یې د پاچاهۍ نخښې نښانې او دودونه هم خپل کړل که څه هم امویانو او عباسیانو تاج د شاهي نخښې په توګه خپل نه کړ یوازې عباسي خلیفه المعتصم بالله (واکمهال: ۸۳۳- ۸۴۲م) یو تاج پر سر کړی و، چې یوه دانه الماس پکښې ټک وهل شوی و، که نه وي هغوی تاج یوازې پوځي جنرالانو ته د هغوی د چوپړ له کبله په انعام کې ورکاوه د مصر فاطمي خلیفه ګانو د تاج پر ځای لنګوټه تړله د تاج د پر سر کولو دود په رسمي توګه آل بویه (واکمهال: ۹۳۲- ۱۰۶۲م) پیل کړ.

خلیفه ګانو ځانونه د نورو خلکو څخه د بېل ساتلو دود د امیر معاویه په زمانه کې پیل کړ چې د هغوی لپاره په مسجد کې مقصوره جوړه شوه چیرې چې هغه یوازې لمونځ کاوه د پردې پیل هم په دغه زمانه کې وشو.

کله چې د پاچاهۍ او ملوکیت نظام پر پښو ودرېد مسلمانو مفکرینو د هغه د جواز لپاره ډول ډول دلیلونه راوړل تر ټولو مهم او لوی دلیل دا و، چې خلک جاهلان، جنګړه او بدخویه وي د هغوی د پر لار کولو لپاره او په ټولنه کې د امنیت د ټینګولو لپاره د پاچا وجود مهم دی په دې لړ کې داسې کتابونه ولیکل شول چې په هغو کې د پاچاهانو د لارښوونې لپاره یو شمېر نصیحتونه وو آریایي(۱) پاچاهان د مسلمانو پاچاهانو لپاره نمونه وګرځېدل د هغوی د بهادرۍ او حکومت کولو له کیسو څخه ډک کتابونه مسلمانو پاچاهانو لوستل د بېلګې په توګه د قابوس "قابوسنامه" او د نظام الملک "سیاستنامه" چې د یادولو وړ دي د همداسې کتابونو په برکت پاچاهان د خدای سیوری وبلل شول او د پاچا لپاره مهمه وګرځېده چې له نورو خلکو دې ځانونه لیرې کړي تر څو د هغوی دبدبه ښکاره شي په ټولنه کې انصاف راولي ولې چې یوازې د انصاف له لارې پاچا پر خلکو خپل حکومت کولای شي.

که څه هم پاچاهانو هغه ټولې نخښې نښانې خپلې کړې چې د عربي کلتور

---

(۱) آریایي څخه مطلب د آریانا (اوسنی افغانستان) او پارس (اوسنی ایران) پاچاهان دي.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه مخالفي وې مګر مسلمانو مفکرینو نه یوازې د پاچاهۍ اداري ته بلکې د هغې سره تړلو ټولو ارزښتونو ته د وخت د اړتیا له کبله اسلامي بڼه ورکړه او جواز یې ور وباخښه تر دې اندازې چې الماوردي په "احکام سلطانیه" نومې کتاب کې د یوه غاصب واکمن حیثیت قانوني ومانه ولې چې هغه زورور دی او ولس کمزوری ځکه د هغه ځخه سر غړول ځان په ناورین اخته کول دي.

د پاچاهۍ اداره چې په مسلمانو هیوادونو او ټولنو کې له کومو شرایطو ځخه تېره شوې ده د هغه ځخه دا پایله راوزې چې د زماني د اړتیاوو او د وخت د غوښتنو پر بنسټ اداري او دودونه اوړي په یوه بڼه تل نه پاتېږي بلکې د هغوی د فشار له کبله مذهبي ارزښتونه او ګروهې هم بدلون مومي.

په نن دور کې په زیاتره هیوادونو کې د پاچاهۍ اداري نسکوري شوي دي ځای یې جمهوریت نیولی دی اوس یو ځلې بیا اړتیا لیدل کېږي چې د وخت د غوښتنو سره سم دې د نوي نظامونو د منلو لپاره زاړه فکرونه وغورځول شي او نوي افکارو ته دې لاره ورکړل شي.

مأخذ:

تاریخ اور تحقیق
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور
فکشن هاوس. لاهور
(اسلام اور بادشاہت)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان او نوښت

کله چې د اسلام په هکله په مسلمانانو کې د نوښت خبره کېږي داسې انګېرل کېږي چې ښايي په ټولنه کې لوړېديز ارزښتونه راوستل کېږي له همدې کبله زښت غبرګون ښودل کېږي چې د ټولنې اروپايي کول زموږ ارزښتونه له منځه وړي او زموږ د ځانګړي کلتور د له منځه وړلو توطيه ده څکه هلې ځلې پيل شي تر څو د نوښت د پروسې د مقابلې لپاره سيمه ييز ارزښتونه او ادارې راژوندۍ کړل شي.

د نوښت له پروسې څخه مسلمانان په شک اخته دي دوی ډېره اوږده موده د اروپايي هيوادونو د مستعمرو په توګه ژوند کړی دی اروپايانو چې په مسلمانو ټولنو کې خپلو ارزښتونو ته وده ورکوله هلته يې د مسلمانانو پر ارزښتونو او پر سيمه ييز کلتور کلک ګزارونه وکړل همدا وجه ده چې نن مسلمانان د نوښت له پروسې څخه بد وړي دوی وېرېږي چې هسې نه يو ځلې بيا موږ د اروپايانو مستعمرې وګرځو.

د نوښت په توګه په ساينس او تخنيک کې ستر بدلون را روان دی زموږ له کلتوره بېخي بېل ټولنيز او اخلاقي ارزښتونه هم رامنځته شوي دي پر ضد يې په مذهبي ډلو کې زښت غبرګون شته زاړه پالي يې هم د خپل کلتور لپاره زيانمن بولي او مخالفت ورسره ښيي.

په داسې پړاو کې موږ په مسلمانو هيوادونو کې د نوښت پر ضد او د هغه په ملاتړ کې درې ډوله خلک وينو لکه بنسټپالان دويم منځلاري او دريم د لوېديز پلويان. بنسټپالان وايي ”د نوښت مخه دې ونيول شي او پر ځای دې يې سيمه ييز ارزښتونه راژوندي شي او د تېر مهال غوندې برم دې ترلاسه شي“

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځلاري وايي "نوي ارزښتونو ته دي اسلامي جامه واغوستل شي وروسته دي هغه خپل کړل شي" درېيمه ډله چې د لوېديز پلويان دي هغه وايي "اسلام دې له سياسته بېل شي ځکه چې د نوښت او پرمختګ په لاره کې خنډ دی تر دې وروسته دې د لوېديز ارزښتونه پلي شي او د ټولني سياسي او ټولنيز نظام دي پر هغو لارو روان شي".

په ډېرو مسلمانو هيوادونو کې د استعماري نظام تر ړنګېدو وروسته هڅه وشوه چې د لوېديزو او سيمه ييزو ادارو په يو ځای کولو سره دي يو نوی نظام رامنځته کړي په دې پړاو کې يو پرمختګ خوښوونکې نظريه وړاندي شوه په هغه کې هڅه وشوه چې يو لړ نظامونه لکه جمهوريت، ټولنپوهنه، ملتپالنه او پانګوالي د اسلام په چوکاټ کې تر اچولو وروسته د منلو وړ وګرځول شي مګر دغه ټوله اصلاحي ګامونه د پوځي، شاهي او ديکتاتوري حکومتونو له لوري واخيستل شول او غوښتل يې چې خپل حکومت ته دوام ورکړي چې په پايله کې يې هيڅ ګټه ونه کړه د خلکو ټولنيز او اقتصادي حيثيت ښه نه شو پای يې دا شو چې خلکو د داسي اصلاحاتو سره هيڅ لېوالتيا و نه ښودله په کلکه سره رد شول او خلکو له داسي کارونو څخه دا شعور تر لاسه کړ چې نوښت يوازي واکمنو ډلو ته ګټه رسوي ولسونو او وګړو ته هيڅ ګټه نه کوي د هغوی په زړونو کې د لوېديز او د نوښت پر ضد ولولې راوپارېدلې او دنيا راڅرونو کولو د غورځنګونو ملاتړي شول.

د نوښت پروسه موږ پر دوو برخو وېشو د ساينس او تخنيک پروسه او د سياسي ټولنيز او اقتصادي نظرياتو او خيالاتو پروسه په دې لړ کې مهمه او ځانګړې خبره دا ده چې د ساينس او تخنيک په هکله چې کوم لومړني خيالونه وو هغه بدل شول او د هغوی د نه منلو پر ځای يې منلو ته غاړه کښېښودله يو وخت داسي و، چې د هر نوي تخنيک او ايجاد سره مخالفت ښودل کېده او هغه يې د اسلام سره ضد باله د بېلګي په توګه کامره، برېښنا، ټيليفون، راډيو، ټلويزيون، ټايپ ماشين او يو لړ درمل مګر وروسته چې د پورتنيو څيزونو ګټمنوالي په ثبوت ورسېد او جوته شوه چې د ټولني په ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي نو يې ومنل همدا لامل دی په نن دور کې چې کوم نوي تخنيکونه رامنځته شوي دي لکه ویډیو، سي ډي، ډي وي ډي، موبايل د هغوی هيڅ مخالفت نه ليدل کيږي او نه يې د نه استعمال په هکله کومه مذهبي فتوا ليدل کيږي او ټولو ته د منلو وړ ښيزونه ګرځيدلي دي او تر کومه ځايه چې د ساينس او تخنيک د نوښت په پروسه اړه لري د مسلمانانو په ټولنه کې هغه منل شوې ده نن په سعودي عربستان کې زاړه پالي په هيواد کې نوی تخنيک د نوښت په نامه خپلوي همدغه کار د ايران شاه هم په خپل وخت کې کړی و، هغه هم د خپلې ټولني د سياسي او ټولنيزو حالاتو د بدلولو لپاره غوښتل د ساينس او تخنيک له لاري نوښت راولي او موږ وليدل چې دواړي ټولني د خرابو حالاتو سره مخامخ شوې په ايران کې د شاه حکومت پای ته ورسيد پر ځای يې بنسټپالان راغلل او سعودي عربستان د بدلون له پروسې څخه تېر نه شو او د يوې کنګل شوي ټولني په توګه پاته شو د ساينس او تخنيک په دور کې هغه يوه داسي ټولنه ده چې هلته نه کوم کلتور شته او نه د ژوند رنګيني.

هغه مسلمانان چې د نوښت د پروسې نه منونکي دي د هغوی ستونزه دا ده چې که يې رد کړي بايد بل نظام وړاندي کړي هغوی د دې اسان هواری راباسي چې سياسي ټولنيزي او اقتصادي اداري د اسلام سره همرنګه کوي د مثال په توګه پارلمان ته د شورۍ، رايي ته د اجماع او ولسمشر ته د خليفه يا امير نوم ورکوي او اسلامي جامه ور اغوندي او کله د ځينو اصلاحاتو لپاره د اسلامي توری هم کاروي لکه اسلامي اقتصاد، اسلامي بانکي نظام، اسلامي روحيات او داسي نور... تر اوسه دوی يو داسي پر له پوري نظام نه دی وړاندي کړی چې د اوس دور د غوښتنو سره سمون وخوري.

که يوې خوا ته مسلمانه ټولنه د نوښت د خپلولو څخه سرغړونه کوي بلې خوا ته اروپايي پوهانو هم دې پروسې ته زيان رسولی دی "باسم طبي" په خپل کتاب د "نوي اسلام کړکېچ" کې چې په ۱۹۸۸م کې خپور شوی دی پر غربي پوهانو د نيوکي په ترڅ کې ليکي "دوی ټول نوي ارزښتونه او قدرونه اروپايي بللي دي خپله غېږ يې پر راګرځولې ده او کله چې نور هيوادونه دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښتونه خپلوي اروپايان دې ته د خپل مدنيت بريا وايي کله چې دعوه وشي چې اروپايي او غربي تهذيب تر ټولو لوړ او عالي دی په غبرګون کې مسلمانان راپورته کېږي او وايي موږ ولي پردی کلتور او تهذيب پر ځان ومنو موږ په تېر مهال کې تر دې ښه تهذيب درلود" هر نوي ارزښت ته غربي جامه ور اغوستل د نورو تهذيبونو ارزښت ور کموي او د وياړ روحيه يې ور کمزوره کوي.

اوس پوښتنه دا ده چې په داسي اوضاع کې مسلمانان څه وکړي څنګه د نوي عصر غوښتنو ته ځواب و وايي څنګه له وروسته پاته والي څخه ووزي او څنګه د غربي پوهانو د اخطارونو ځواب و وايي "فواد عجمي" په خپل کتاب "د عربو خطرناکه وضعه"(۱) کي ليکي "د نړۍ قومونو خپل وروسته پاته والي ته په کتلو سره هڅه وکړه چې له لوېديز څخه زده کړه وکړي او د هغوی پر نمونه د پرمختګ هلي ځلي وکړي مګر چې ناهيلي شول بير ته خپلي وروسته پاته نړۍ ته راستانه شول په خپلو ارزښتونو او ادارو کې يې ځانونه خوندي کړل د هغو خلکو پر ضد يې ځانونه پياوړي کړل چې د دوی په هکله پرېکړې کوي او ټولنه د بې نظمۍ ښکار کړې ده.

مسلمان هيوادونه اوس په هغه پړاو کې شتون لري چې څنګه بايد له بې نظمۍ څخه ووزي په ځانګړې توګه په داسي وخت کې چې د اسلام څخه د سياسي وسلې کار اخيستل کېږي د مسلمانو هيوادونو مفکرينو او پوهانو لره مهمه ده چې هغه ارزښتونه له منځه يوسي چې ټولنه يې د بې نظمۍ ښکار کړې ده تر څو چې د بدلون پروسې ته هر کلی و نه ويل شي تر هغه وخته نه شو کولای چې د ساينس او تخنيک څخه اغېزمن شوي ټولنيز، اقتصادي او سياسي نظريات ومنو.

آيا مسلمانان منځلارۍ ته رابلل کېدلای شي د دې پوښتني په ترځ کې بايد و ويل شي چې په اوس وخت کي نړۍ پر دوه ډوله هيوادونو وېشل شوې ده لکه صنعتي هيوادونه او غيرصنعتي هيوادونه په دواړه ډوله هيوادونو کې بېل کلتور تکامل کړی دی غربي هيوادونه د صنعتي کلتور نمايندګي کوي

---

(۱) The Arab Predicament.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د همدې صنعتي کلتور په برکت یې په ټولنه کې سیاسي، ټولنیز او اقتصادي بدلونونه رامنځته شول مذهب له سیاسته بېل شو یوازې یې په شخصي ژوند اړه پیدا کړه په نتیجه کې یې د مذهب سیاسي استعمال لږ تر لږه شو د جمهوریت ریښې لا زیاتې ټینګې شوې البته د دې په پرتله په غیرصنعتي هیوادونو کې مذهب او سیاست سره تړلي دي پایله یې دا ده چې سیاسي اتوریټي مذهب ته اړتیا وېني تر څو د هغه وجود ته جواز ور وبخښي او دا هغه اتحاد دی چې په ټولنه کې د بدلون مخه نیسي او په لاره کې یې خنډونه ور اچوي.

مسلمان هیوادونه هم د غیرصنعتي کلتور سره اړه لري په ټولو مسلمانو هیوادونو کې حکومتونه د اسلام له لارې د خپل جواز دلایل وړاندې کوي او هره سیاسي ډله یا ګوند د مذهب په استعمالولو سره غواړي د خلکو ولولې راوپاروي او حکومت ونیسي په داسې هیوادونو کې نه لیدل کېږي چې یو چا دې مذهب له سیاسته بېل کړی وي او وروسته یې اصلاحات پلي کړي وي د ایران شاه له مذهب پرته د نوښت او سمون پروسه پیل کړه د هغه د صنعتي کولو او د نوښت پالیسي ناکامه شوه خلکو د نوي افکارو د منلو څخه سر غړونه وکړه مذهبي ډلو او علماوو یې د طرحې څخه ځکه مخالفت وښود چې د اسلام سره یې سر نه خوږه که د ایران شاه د سمون پالیسي او مذهب سره یو ځای کړي وای وروسته یې عملي کړي وای علماوو به په شدت سره د هغه مخالفت نه وای کړی لکه څنګه چې په سعودي عربستان کې شاهي کورنۍ کوي د سعودي شاه په ډېره چالاکۍ سره د خپل حکومت د پاینښت لپاره د مذهب پوره استعمال کوي او په دې لړ کې یې په حکومت کې عالمان هم ګډ کړي دي هغوی نه شي کولای عام وګړي د شاه پر خلاف راوپاروي.

په زیاتره مسلمانو هیوادونو کې محدود جمهوري یا دیکتاتوري حکومتونه دي په داسې هیوادونو کې حکومتونه د خپل واک د ټینګښت لپاره د مذهبي ګوندونو غوښتنې مني او هغوی ته په خپلو پالیسیو کې ځای ور کوي کله چې هلته سیاسي یا اقتصادي اصلاحات راوستل کېږي لومړی یې د اسلامي کولو پر پروسه تېروي وروسته یې عملي کوي د بېلګې په توګه په مسلمانو هیوادونو

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت د جمهوریت نظام بدل شي چې و وایي حقیقي حکومت او واک و اختیار د واکمنو په لاس کې نه دی بلکې د لوی څښتن په لاس کې دی واکمنو ته بې حسابه واک او اختیار ورکړل شي بیا چې څنګه دوی وغواړي په هغه اندازه د خلکو حقوق تر پښو لاندې کوي او تېری ورباندې کوي ولې چې هغوی پخپله څه نه کوي او د بل چا پروسه عملي کوي.

دا خبره جوته شوه ده چې مسلمان هیوادونه به تر هغو پورې پرمختګ و نه کړای شي تر څو چې د غیر صنعتي ټولنې څخه صنعتي ټولنې ته ور داخل نه شي او تر څو چې ټولنه غیر صنعتي وي اسلام ته به د صنعتي هیوادونو له لوري جدي ګواښ متوجه وي مسلمانو هیوادونو ته دوې لارې ور پاته دي چې یا صنعتي پروسه پیل کړي تر څو د ټولنې سیاسي، ټولنیز او اقتصادي وضع بدله کړي یا دا چې پر هغه پخواني حال پاته شي او هیڅ پرمختګ و نه کړي".

د سورېې محقق او فیلسوف باسم طبي چې اوس په جرمني کې ژوند کوي د "نوي اسلام کړکېچ" په نامه یې یو کتاب په ۱۹۸۸م کې خپور شو هغه په دلیل سره و ویل:

"ځینګه اړتیا ایدل کېږي چې مسلمانان دي منځلارۍ ته راوبلل شي".

د هغه د وینا له مخې نوې زمانه د صنعتي دور سره اړه لري.

اروپا ځکه پرمختګ وکړ چې هغه صنعتي انقلاب ومانه تر دې دمخه د اروپایانو پر ژوند مسیحیت ډېر اغېزمن و، کله چې اروپا منځلاري خپله کړه او مسیحیت د سیاسیت څخه تر بېلېدو وروسته هم وکولای شوای چې ژوند وکړي ځکه باسم طبي دلیل وړاندې کوي چې د صنعتي انقلاب او د ساینس او تخنیک د انکشافاتو په پایله کې عقلیت لاسبرى شو مګر عیسویت مړ نه شو البته منځلارۍ شو او د ټولنې د یوه مهم جز په توګه پاته شو.

باسم طبي دا خبره کوي چې د مسلمانو هیوادونو لپاره اړینه نه ده چې له هماغه پروسې څخه تېر شي له کومې څخه چې غربیان تېر شوي دي هغه زیاتوي چې د ساینس او تخنیک پر بنسټ چې کوم کلتور وده کوي هغه یو زراعتي (کرهنیز) او پانګوال نظام نه شي پیدا کولای هغه استدلال کوي چې د مسلمانانو لپاره مهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده چي هغوی د اسلام یو داسي نظام کشف کړي چي په هغه بشپړ نظام کي مذهب د یوه جز حیثیت ولري او د اخلاقو په دایره کي داخل وي تر څو نوري ځانګي ځانواکي شي او د مسلمانو هیوادونو پر مختګ شونی شي.

په ۱۷۹۸م کي چي ناپلیون پر مصر یرغل وکړ د عربو او اروپایانو تر منځ لومړی ځل تړون پیدا شو که څه هم دغه تړون د لږ وخت لپاره و، مګر د ناپلیون په لاس د مصر نیوني عربو پوهانو ته دا نوبت ور په برخه کړ چي هغوی د اروپایانو بریالیتوب او خپلي ماتي ته په غور سره وګوري او څېړنه یې وکړي وروسته چي اروپایي هیوادونو عربان خپلي مستعمرې وګرځولې عربو ته یو ځلي بیا دا نوبت ور په برخه شو چي اروپایي تهذیب وڅېړي او ځان په پوه کړي عرب سیاستوال او مفکرین پر دې مسئله تر غور او فکر وروسته دې نتیجې ته ورسېدل چي تر هغه وخته دوی خپل وروسته پاته والی نه شي له منځه وړلای تر څو چي یې غربي ارزښتونه او نظامونه خپل کړي نه وي.

یوه مراکشی فیلسوف عبدالله لاذري د نوي عربي ټولني د تکامل څلور دورې وټاکلې لومړۍ دوره له ۱۸۵۰م څخه تر ۱۹۴۱م پوري وه په دې دور کي په ډېر جوش سره د غربي تهذیب د خپلولو کوښښونه وشول په دویم دور کي عربو د عثماني خلافت څخه سرغړاوی وکړ عربي ملت پالني ته وده ور کړل شوه او د جمهوري ارزښتونو د ودي کوښښونه هم وشول په ۱۹۴۸م کي په دریم دور کي عربو په خپل منځ کي د اتحاد او یووالي لپاره هلي ځلي وکړې تر څو د هغه اوضاع مقابله وکړي په کومه کي چي اسرائیل جوړ شوي وو، او د استعماري نظام تر رنګېدو وروسته چي کوم هیوادونه خپلواک شوي وو او جغرافیایي حدودو ته یې تغیر ور کړی و، د څلورم دور مهمه پېښه د ۱۹۶۷م جګړه ده چي عربو بایلوله دې جګړې د ټولي نړۍ عرب له ناهیلی سره مخ کړل په عربو کي د لاچارۍ ولولې راوپارېدلې په څنګ کي یې د عربي ټولني د کمزورو اړخونو انتقادي څېړنه پیل شوه په دې لړ کي فواد عجمي یو کتاب د "د عربو خطرناکه وضعه" په نامه له کمبریج څخه په کال ۱۹۹۲م کي خپور کړ په دې کتاب کي هغه د ۱۹۶۷م عرب اسرائیل جګړه موضوع ګرځولې ده او د هغه پر نتیجو یې

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث کړی دی دې جنګ د عربي نړۍ ملتپالني منځلارۍ او روښانفکرۍ ته زښت زیان ور واړاوه تر دې ناکامۍ وروسته منځلارو خپله تګلاره واړوله او بنسټپالني ته یې مخه کړه تر څو خپل واک او واکمني خوندي کړي په دې لړ کې تر ټولو ښه بېلګه دا ده چې تر جګړې دمخه یې په مصري عسکرو د فلمونو ښځینه ستورو، موسیقارانو او نڅاګرو عکسونه وېشلي وو مګر چې جګړه په ماتې سره پای ته ورسېده ژر یې د حکومت له لوري د جهاد او د رسول الله د غزاګانو په هکله معلوماتي کتابچې و وېشلې دې جګړې د عربو ذهنونه یو دم ور واړول د هغوی له ټولنې څخه یې انقلابي غورځنګونه ختم کړل پر ځای یې مذهبي خیالاتو ته وده ورکړه اغېزه یې دا شوه چې عربو پر ځای د دې چې نور لاملونه د خپلې ماتې سوب وګرځوي هغوی پر یو او بل تورونه ولګول.

فواد عجمي زیاتوي چې تر ماتې وروسته عبدالحکیم عامر ځان و واژه که څه هم د ډېرو خلکو په فکر دا یوه عامه ځان وژنه وه مګر یوه مصري ادیب دې ته په بله نظریه سره وکتل او ویې لیکل "ما چې دغه پېښه وڅېړله د غم او درد ښکارندویي مې پکښې ولیدله دا یې پیل دی آخر به زاړه ارزښتونه له منځه ځي ځای به یې نوي ارزښتونه نیسي د عبدالحکیم عامر له ځان وژنې څخه ښکاري چې د ځاني ذمه وارۍ پوښتنې هم په ټولنه کې اهمیت ترلاسه کړی و. دغه راز پېښې هم په مسلمانه ټولنه کې یو نوښت دی".

تر ماتې خوړلو وروسته د انقلابي او پر مختګ خوښوونکو پوهانو خیالاتو او نظریاتو و نه کړای شوای چې په عربي ټولنه کې کوم بدلون راولي خلک چې له سیاسي مشرانو څخه ناهیلي شول مذهب ته یې مخه کړه تر څو د مذهب په مرسته له ناهیلۍ او وروسته پاته والي څخه ووزي او په نړۍ کې د نورو ولسونو په شان د پت او عزت څښتنان شي.

ټېل لرونکو عربي هیوادونو له دې اوضاع څخه پوره ګټه پورته کړه په هره سیمه کې یې د مذهبي غورځنګونو سره مرسته وکړه او د هغوی له لارې یې ټول عرب هیوادونه د خپلو پالیسیو منلو ته اړ ایستل.

دلته تر ناهیلۍ وروسته انقلابي عربي مفکرینو او مشرانو د فلسطین

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلواکۍ د غورځنګ ملاتړ وکړ تر څو د عربو بې حسي ختمه کړي مګر هغه وخت د دوی ټولي هيلي په خاورو ولړل شوې کله چي په ۱۹۷۰م کي اردن فلسطينيان يو مخيزه و وژل او هغوی يې کمزوري کړل د فلسطينيانو وژنه د ټولو عربو هيوادونو په خوښه تر سره شوه عربي دولتونو غوښتل چي د فلسطينيانو د خپلواکۍ غورځنګ کمزوری شي او د دوی په ولکه کي په راتلو سره د دوی شرايطو ته غاړه کښېږدي تر څو عرب دولتونه د اسرائيلو سره د فلسطينيانو د قسمت او راتلونکي په اړه خبري اتري وکړي او پخپلو هيوادونو کي انقلابي غورځنګونه وکوټي او له پښو يې واچوي.

د لبنان کورنۍ جګړو فلسطينيان نور هم له پښو واچول تر دې وروسته عربو انقلابيانو ته په عربي ټولنه کي د بدلون راوستلو هيڅ لاره پاته نه شوه د ۱۹۷۳م تر جګړې وروسته د مصر د ولسشمر انورالسادات دې پرېکړي چي اسرائيل بايد ومنو نوره هم ناهيلي پيدا کړه وروسته چي کومي پېښي وشوې د هغوی په وړاندي يو په بل پسې انقلابي غورځنګونه مړه شول د "کمپ داويد" تر تړون وروسته او کله چي يې د لبنان څخه فلسطينيان وشړل سعودي عربستان او د خليج عربي دولتونو د بنسټپالو غورځنګونو ملاتړ پيل کړ په مسلمانو هيوادونو کي يې د مذهبي ګوندونو سره مالي مرستي وکړې او هغوی يې پر پښو ودرول عربي ملتپالني چي کومه خلا رامنځته کړې وه، هغه د بنسټپالني ولولو ډکه کړه خلک په دې هيله ورسره ودرېدل چي ګوندي د ذلت او وروسته پاته والي څخه د را ايستلو کومي ژمني چي ورسره شوي دي هغه پلي شي مګر په دې پړاو کي دا پوښتنه سر پورته کوي چي د بنسټپالني توپان به عربان تر کومه ځايه يوسي آيا دوی به د ذلت او رسوايۍ له کندي څخه راووزي آيا د دوی مرامونه د زمانې د غوښتنو سره سم دي عربي مفکرين د دې خبري په څېړنه کي باور لري چي د بنسټپالني پايله به ډېر دهشتناکي پايلي راوړي مګر د دوی ګوتنيونو هيڅ ګټه نه ده کړې ځکه چي خلکو ته بله لار ور پاته نه ده بې له همدغه يوې لاري.

فواد عجمي زياتوي چي عرب په تاريخي کړکېچ کي راګير شوي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغه ځواکونو له لاسه په ناورین اخته دي چې دوی یې محاصره کړي دي عربو کوښښ وکړ چې د هغو سره د مقابلې لپاره له هغو وسلو او نخښو نښانو څخه کار واخلي چې دوی ورسره بلد دي او په کارولو یې پوهېږي یعني د هغوی مذهب مګر دا پوښتنه لا اوس پاته ده چې آیا عرب له مذهبه د یوې وسلې کار اخیستلای شي آیا دوی په دې کار کې بریالیتوب ته رسېدای شي او د زمانې د اخطارونو مقابله کولای شي؟

هسې خو د بنسټپالنې غورځنګونه په ټولو مسلمانو هیوادونو کې شتون لري مګر په اوس وخت کې مصر د دې ټولو غورځنګونو په پلازمېنه الیش شوی دی له کومه را هیسې چې د اسلامي غورځنګونو کارکوونکو پر بهرنیو سیلانیانو بریدونه پیل کړي دي له هغه وخته د ټولې نړۍ پام دوی ته ور اوښتی دی که یوې خوا ته د مصر حکومت د هغوی په وړاندې لاچاره شوی دی او د هغوی د مخنیوي په توګه هیڅ ګام نه شي اوچتولای بلې خوا ته حکومت د خپلې لاچارۍ د ښکارندویی په توګه د اسلامي غورځنګ د کارکوونکو په غړغړه کولو لاس پوري کړی دی چې دغه کار پر ځای د دې چې اسلامي غورځنګونه له پښو واچوي نور یې پیاوړي کوي او نوی ژوند ور بخښي.

په مصر کې تر ټولو دمخه اخوان المسلمون په نامه له تشدده ډک بنسټپال ګوند راپورته شو او د وخت په تېرېدو سره د اخوان المسلمون پالیسی واوښتله هغوی د وهنې او ټکونې پالیسي پرېښوده او د حکومت سره یې د مفاهمې لاره خپله کړه مګر دې مفاهمې کوم داسې بدلون را نه ووست چې بنسټپال ګوندونه دې ډاډه کړای شي په هیواد کې د کړکیچنې اوضاع له کبله د پوهنتونو ځوانان ډېر ناهیلي شول او وپوهېدل چې حکومت په هر لحاظ سره ناکامه شوی دی هغه ځوانان چې فکر یې کاوه یوازې د شریعت نفاذ د مصر راتلونکی څلولای او روښانه کولای شي هغوی له اخوان المسلمون څخه بېل شول خپلې کوچنۍ ډلې یې جوړې کړې تر څو په ټولنه کې بدلون راولي او د ټولنیزو او اقتصادي لانجو د هوارې لپاره د اسلام بنسټیزې ښوونې نافذې کړي په داسې ګوندونو یا تنظیمونو کې "د خپلواکې اسلامي ګوند"

(c) ketabton.com: The Digital Library

"تکفیرالهجره"، "الجهاد" او "اسلامي غورځنګ" راځي چي کار کوونکي یې له جوشه ډک هغه ځوانان دي چي د خپلو مشرانو له سیاسته ناهیلي شوي دي د هغوی د اصلاحاتو له پالیسۍ څخه هیڅ ګټه نه ویني او ډېر جدي غوښتنه لري چي هر څه دي په ډېر لږ وخت کي بدل شي ځکه دوی په وهنه او ټکونه باور لري او هر څنګه چي وي او په هره بیه چي وي چوکۍ ته رسېدل غواړي.

د داسي ځوانانو د نظریاتو له رویه مصر اوس هم د جاهلیت په زمانه کي شتون لري که څه هم ډېر خلک مسلمان دی مګر د اسلام په ښوونو ډېر لږ خلک خبر دي "تکفیرالهجره" نامي ګوند باور لري چي د کفر د مرکز (مصر) څخه دي هجرت وشي یوه نېکه ټولنه دي جوړه شي وروسته دي تمامه ټولنه په دې نېکه ټولنه ګډه شي د دوی په ذهن کي د اسلام د پیغمبر محمد[ص] نمونه ده چا چي له مکې څخه مدینې ته هجرت وکړ هلته یې یوه نېکه ټولنه جوړه کړه او وروسته مکې ته راستون شو.

دغه مذهبي ګوندونه په ښوونیزو ادارو کي په کار بوخت دي چیري چي دوی کوښښ کوي چي نور زده کوونکي خپل ګوند ته ور وبولي د دوی له نظریاتو او ښوونو څخه خلک نه دي اغېزمن شوي تر اوسه دوی مذهب ته په روایتي نظریه سره ګوري او په مذهب کي دننه د هیڅ ډول بدلون غوښتونکي نه دي.

د بېري رابین (Berry Robin) کتاب "د مصر په سیاست کي اسلامي بنسټپالي" په ۱۹۹۰م کي خپور شو هغه په مصر کي د بنسټپالني د یو لړ دورو څېړنه کړې ده او دا یې جوته کړې ده چي د مصر او د نورو مسلمانو هیوادونو په غورځنګونو کي څه توپیر دی د هغه د څېړني له رویه د مصر حکومت پر روایتي ملایانو بشپړ کنټرول لري له هغوی څخه د خپلو سیاسي مرامونو لپاره کار اخلي "جامعة الازهر" د اسلامي نړۍ تر ټولو لرغونی پوهنتون دی هغه د روایتي ملایانو تربیه کوونکی او روزونکی دی الازهر پوهنتون په بشپړه توګه د حکومت په پانګه چلېږي د الازهر شیخ یعني د پوهنتون مشر د حکومت له لوري ټاکل کېږي او په وار وار حکومت له هغه څخه غوښتنه کوي چي په ملاتړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې فتوا خپره کړي کله چي انور سادات د اسرائيلو سره د امن تړون لاسليک کړ نو يې هم د الازهر د شيخ څخه د تړون د جواز په هکله فتوا وغوښتله نتيجه يې دا شوه چي د عامو خلکو او د اسلامي غورځنګونو د ځوانانو په زړو کي د الازهر د شيخ او د الازهر د پوهنتون هيڅ قدر و عزت پاته نه شو.

د الازهر پرته د مصر حکومت د اوقافو د رياست له لاري نژدې لس زره مسجدونه په خپل کنترول کي لري امامان او مبلغين يې حکومت ټاکي هغوی ته د مالي ګټو د رسولو په نيت هر ډول اسانتياوي برابروي د وعظ او نصيحت لپاره د ټلويزيون او راډيو سهولت ورکوي د نامتو مدرسو سره مرسته کوي او د کتابونو په خپرولو کي هم پيسې ورکوي.

دغه راز حکومت په يو لړ لارو چارو سره د نامتو ملايانو سره مالي مرستي کوي ملايان د حکومت په ملاتړ کي فتواګاني صادروي د اسلامي غورځنګونو مخالفت کوي، د رابين د څېړني له مخي په مصر کي څلور ډوله ملايان شتون لري.

۱- روايتي ملايان په دې باوري دي چي په اوسني دوديز نظام کي د دې خبري ګنجايش شته چي د تبليغ او نصيحت له لاري دي بدلون راشي.

۲- بنسټپال ځوانان د سخت دريزو اسلامي ګوندونو سره اړه لري په ښوونيزو ادارو کي په کار بوخت دي او د سرکاري ملايانو مخالفين دي.

۳- د اخوان المسلمون ملايان چي په سياست کي برخه اخلي او د قانون جوړوني له لاري غواړي په هيواد کي شريعت نافذ کړي.

۴- انقلابي غورځنګونه چي په بشپړه توګه د ټول نظام مخالفت کوي او يوازي د تشدد له لاري د اسلامي دولت جوړول غواړي.

د مصر حکومت د بنسټپالني د مخنيوي لپاره يو لړ ګامونه اخلي د اخوان المسلمون ګوند يې ملګری دی پر تشدد باور لرونکي مخالفين غړه غړه کوي اخوان المسلمون اوس د مصر د روايتي سياست برخه ګرځېدلی دی انور سادات او حُسني مبارک دواړو پر دې پاليسۍ عمل وکړ ملايان يې پخپله کابينه کي ګډ کړه او هغوی ته يې مالي ګټه ورسوله تر څو هغوی د پيسو په نشه معتادشي

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وروسته د حکومت مخالفت ونه کړي او د حکومت په ګټه کار وکړي.

د مصر حکومت باور لري چې کوچني انقلابي ګوندونه ختمول آسانه کار دی ځکه چې د ولس ملاتړ نه لري او نه یې ډېر زیات نوم ګټلی دی مګر حکومت نه شي کولای په آساني سره د بنسټپالني ولولې له منځه یوسي ولې چې کوم لاملونه چې د بنسټپالانو ولولو ته وده ورکوي او دوی وهني او ټکوني ته لمسوي هغه لا شتون لري او له منځه وړل شوي نه دي.

مګر دا هم یو حقیقت دی چې د بنسټپالني غورځنګونو د مصر د سیاست په بدلولو کې مهم رول لوبولی دی د رابین په وینا د مصر منځلاري او چپلاسي ګوندونه د بنسټپالانو و اوج ته رسېدني ځخه ډېر وېرېدلي دي تر دې بریده چې د بنسټپالانو ډېرو نظریاتو ته یې په خپله کړنلاره کې ځای ورکړی دی دې کار بنسټپالني ته نوره وده ورکړه.

دا یوازې د مصر تراژیدي نه ده ټول مسلمان هیوادونه په همداسې برخلیک اخته دي هلته د ملایانو د فشارونو له کبله سیاسي ګوندونه پخپله کړنلاره کې مذهبي ټکي ور ننباسي تر څو د خلکو خواخوږي تر لاسه کړي او سیاسي واک ته ورسېږي ځکه پرمختګ خوښوونکي ګوندونه هم د واک د ترلاسه کولو له لوري سره مخامخ شي او داسې ګامونه پورته کړي چې د بنسټپالني د ودې سوب ګرځي پر ځای د دې چې ولس وروزل شي هغوی ته سیاسي پوهه ورکړل شي دوی واک ته د رسېدو لنډه لار خپله کړي تر څو ژر تر ژره چوکۍ ونیسي.

بنسټپالنه له وهني او ټکوني څخه عبارت نظریه ده او په یوه مذهب اړه لرونکې نظریه نه ده بلکې د نړۍ په هر مذهب او عقیده کې موجوده وي او په یوه داسې ټولنه کې د بنسټپالني ولولې هیڅ وده نه کوي چیرې چې حکومت خپلواکي غرغره کړې وي او هلته پر سیاسي ګوندونو او سیاسي حرکاتو بندیزونه وي په ځانګړې توګه هغه ټولني چیرې چې جمهوریت وي او د وینا او عمل آزادي وي هلته بنسټپالي ژر وده کوي مګر په هغه هیوادونو کې چیرې چې پاچاهان یا دیکتاتوران په واک کې وي هلته د بنسټپالني غورځنګونه په

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

سختی سره کوټل کېږي او له منځه وړل کېږي د سعودي واکمن دعوا لري چي د سعودي عربستان دولت اسلامي دی کله چي يوې اسلامي دلې د کعبې حرم خونه اشغال او غوښتنه يې وکړه چي په هيواد کي دي سوچه اسلامي نظام پلی شي حکومت د هغه پر ضد زښت ګامونه پورته کړل اسلام پالي يې په شدت سره له منځه يووړل همدغسي کار په سوريه کي وشو چيري چي حافظ الاسد شل زره انسانان د الحمص په ښار کي و وژل په عراق ليبيا اردن او مراکش غوندي هيوادونو کي دونه سخت بنديزونه دي چي هلته د حکومت پر خلاف معمولي مخالفت هم نه زغمل کېږي.

د بنسټپالني غورځنګونه يوازي په هغو هيوادونو کي راپورته کېدلای شي چيري چي د مخالفت د زغملو توان موجود وي او د هغه هيواد په سياسي نظام کي د دې خبري اجازه وي چي دوی سياسي ګوند جوړ کړي د چاپي پاڼو په ښه خپله لايحه او کړنلاره خلکو ته وړاندي کړي او د خپلو غوښتنو لپاره جمهوري ادارو ته ور ننوزي نتيجه يې دا ده چي په داسي هيوادونو کي بنسټپالو ګوندونو په ډېره زيږه لهجه په سياست کي خپل زور ښکاره کړ هغوی تل د بې سوادو، بې شعورو او جاهلو خلکو ولولې راپاروي د هغوی سره د دروغو وعدې کوي تر څو هغوی د ځان ملګري کړي او موږ وينو چي منځلاري ګوندونه چي تر اوسه په سياست کي لاسبري وو هغوی ورو، ورو پر شا کېږي د دې ښه بېلګه په مصر کي د اخوان المسلمون ګوند دی هغوی د دې خبري اندازه ولګوله چي نور يې د تشدد د پاليسی په لرلو سره په خلکو کي ګرانښت له لاسه ورکړی دوی خپل تګلاره واړوله له تشدده يې لاس واخيست د يوه جمهوري او اسلامي ګوند ښه يې خپله کړه او و يې غوښتل چي په خلکو کي خپل پخوانی شهرت تازه کړي په دې نيت هغوی د مصر تاريخ په نوې نظريه سره بيان کړ او دعوا يې وکړه چي اخوان المسلمون په مصر کي د پاچاهۍ پر ضد اوږده مبارزه کړې ده د پاچا فاروق پر خلاف يې غورځنګ پر مخ بوت او د هغه له ظلمه يې مصر وژغوره.

اخوان المسلمون د ۱۹۵۲م کال په انقلاب کي هم روښانه رول وښود چي په نتيجه کي يې جمال عبدالناصر واک ته ورسېد. له تشدده د لاس اخيستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کبله اخوان المسلمون ملي سیاست ته ور داخل شو او د مصر حکومت ته د منلو وړ وګرځېد تر څو هغه د تشدد پر ځای د اصلاحاتو له لارې په مصر کې اسلامي نظام پر پښو ودروي.

تلسماني چې په ۱۹۸۶م کې مړ دی هغه کس و، چې دغه پالیسي یې پلې کړه هغه اخوان المسلمون دې ته چمتو کړل چې د وهنې او ټکونې له ټګلارې څخه لاس په سر شي او د نورو سیاسي ګوندونو سره سیاسي تړونونه لاسلیک کړي اخوان المسلمون په خاصه توګه د "وفد" ګوند سره اړیکې ټینګې کړې ولې چې وفد یو منځلاری ګوند و، په ولس او پوهانو خلکو کې یې ډېر ملاتړې درلودل د وفد ګوند سره د اخوان المسلمون ګوند سیاسي اړیکو هغه ته محبوبیت ور وباخښه او سیاسي بنسټونه یې ور ټینګ کړل پایله یې دا شوه چې سیاسي ګوندونو د ولسو د خواخوږۍ د ترلاسه کولو لپاره پخپله کړنلاره کې د مذهب ځینې اصول ور ننه ایستل او د اسلامي نظام د راوستلو لپاره هر ګوند هلې ځلې پیل کړې.

په دې هکله یو تبصره کوونکې ولیکل چې ټولو سیاسي ګوندونو بې له کومه تخصیصه په خپله کړنلاره کې د مذهب نافذولو ته اولیت ورکړی دی که څه هم تر دې دمخه ځینو ګوندونو د مذهب د نفاذ ناره د زاړه پالو ناره بلله او د مذهب سیاسي کارونه یې ښه نه بلله.

باید و وایو چې د اخوان المسلمون په څېر ګوندونه مذهب د سیاسي آلې او وسلې په توګه کاروي سیاست ته مذهبي بڼه ورکوي د جمهوري ادارو او ارزښتونو څخه ګټه پورته کوي د یو لړ ګوندونو سره اتحاد کوي او خلک دې ته اړباسي چې د مذهب په هکله د دوی نظریه ومني او د هغه د نفاذ لپاره لاره هواره کړي په دې لړ کې د منځلارۍ دعوه لرونکي ګوندونه هم د اسلام د نامه څخه ناوړه ګټه پورته کوي خلکو ته ژمنې ورکوي چې په حکومت کې تر راتلو وروسته به اسلام راولي او د خلکو هر راز لانجې او کشالې به هواروي.

که څه هم بنسټپال ګوندونه د جمهوري ادارو او ارزښتونو څخه کار اخلي مګر هغوی په جمهوریت باور نه لري د دې ښه مثال موږ په الجزایر کې ولید

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیري چي "د اسلامي نجات ګوند" په انتخاباتو کي د رایو تر ګټلو وروسته اعلان وکړ چي د واک تر تېنګولو وروسته به هیڅکله هم انتخابات و نه کړي او نه به په هیواد کي جمهوري نظام روغ پرېږدي، له دې څخه جوته شوه چي بنسټپال ګوندونه په جمهوریت تر هغه وخته باور لري تر څو چي واک ته رسېږي او په جمهوري نظام کي خپلو نظریاتو ته وده ورکړي مګر چي دوی واک ته ورسېږي ژر جمهوري اداره ړنګوي ولي چي د جمهوریت په شتون کي هغوی نه شي کولای خپل زیږه او توند نظریات په خلکو ومني.

اوس پوښتنه دا ده چي آیا په جمهوري نظامونو کي باید داسي خلکو او ګوندونو ته د کار کولو اجازه وي که نه وي چي غیر جمهوري ذهن او د استبداد فکرونه لري او کړنلاره یې دا وي چي تر کامیابۍ وروسته به جمهوري نظام ړنګوي او پر ځای به یې یوه استبدادي نظریه پر پښو دروي.

مأخذ:

تاریخ اور دانشور
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(اسلام اور جدیدیت)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنی کړکېچ او مسلمان هیوادونه

نړۍ تل د کړکېچونو ښکار پاته شوې ده که یوې خوا ته ولسونه سوکالي او آرامښت غواړي بلي خوا ته واکمني ډلي او بدمخي دیکتاتوران د وينو په بهولو سره د خپلو ناولو موخو په بشپړولو بوخت دي د ولسونو او د واکمنو د ګټو تر منځ تل ټکرونه رامنځته شوي دي مګر واکمنو له چالبازیو او د حکومت د اداري د هر راز وسلو او وسایلو څخه په پراخ مټ کار اخیستی دی او د ولسونو ږغ يې په ظلم او جبر سره ارام کړی دی.

موږ چي د مسلمانانو تاریخ ګورو د واکوالو او ولسونو تر منځ ټکرونه وينو د مسلمانو هیوادونو لویه بدبختي دغه ده چي هلته داسي خلک په واک کي دي چي هر تېرى ورته روا دی او په هر جبر يې د مشروعیت جامه اغوستې ده ګله چي د حکومت اداره د یوه شخص په لاس کي یرغمل شي هلته ټول ځواک او واک د یوه کس لاس ته راشي حکومتي اداره د یوه فرد مينځه شي د ناسمو پرېکړو واردېدنه عامه خبره شي د مشورې او مصلحت ځای امر او قومانده ونیسي مخالفت د دښمنۍ بڼه خپله کړي د یوه کس د جرم سزا بل ته ورکول کېږي د ځنواکۍ پر ځای وهنه او ټکونه پیل شي په داسي اوضاع کي د دولت د اداري رول بل شي هغه اداره چي موخه يې د ولسونو په ګټه کار کول وي هغه خپل رول تر پښو لاندي کړي او د پولیسو په اداره بدله شي د واکمنو په چوپړ او د هغو د ګټو په بشپړ تیا بوخته شي.

په اوس پېر کي په ټولو مسلمانو هیوادونو کي یو هم داسي نه دی چي هلته جمهوریت وي ځنواکي وي د وګړو د رایو درناوی وي په داسي ناوړه شرایطو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي لازمه ده چي واکمن او ولسونه سره ليري وي واکمن له خلکو څخه او خلک له واکمنو څخه په بېره کي وي او د اوس دور مسلمان واک لرونکي اړتيا محسوسوي چي د خپل واک د پايښت لپاره هر راز روا او ناروا حيلې ترسره کړي د وهني او ټکوني پاليسي غوره کړي پوځ، پوليس او د تفتيش پټې اداري د خلکو او وګړو خوځښتونه ځاري د مخالفت کوونکو بوغ ارامول د بند ازارونو ور کول امر نه منونکي ياغيان له هيواده شړل، شکنجه کول او وژل هغه ظلمونه دي چي ولسونه يې له پېړيو پېړيو راهيسي زغمي بلي خوا ته له ولس څخه وېرېدلي او ترهېدلي واکمنان غواړي چي د ځان د پايښت او ساتني لپاره له لوېديز او امريکا څخه هر راز اخلاقي او پوځي مرستي تر لاسه کړي دوی په خپلو هيوادو کي د لوېديزوالو د پوځي شتون څخه هم سر نه غړوي ولي چي دوی پوهېږي چي يوازي او يوازي لوېديزوال چمتو دي د دوی ساتنه وکړي واکمن پوهېږي چي پخپل ولس کي يې له پخوا څخه محبوبيت له لاسه ور کړی دی ځکه دوی اړ دي چي د بهرنيانو مرستي ته لاس ور وغزوي او پر هغوی تکيه وکړي.

که يوې خوا ته واکمنو په ولس کي محبوبيت بايللی دی بلي خوا ته غواړي چي د ولس پام له ځانه واړوي دوی د رسنيو څخه کار اخلي او په ځانګړي توګه حکومتي رسنۍ وګړو ته د هيوادپالني او ملتپالني نصيحت کوي او ولولې يې راپاروي له دغو راپارونو څخه هم موخه د خپل واک پايښت او ټينګښت دی او له رښتونو لانجو او کشالو څخه د وګړو پام اړول دي په وروسته پاته مسلمانو هيوادو کي چي واکمن د وګړو په جذباتو د لوبېدلو له کبله د اسلامي قوانينو د خپراوي اعلان کوي د اسلامي قوانينو څخه يې مرام يوازي اسلامي سزاګاني وي د دوی په نزد د اسلام قانون يوازي تر سزاګانو پوري محدود دی نتيجه يې موږ وينو چي له دغه ډول سزاګانو څخه يوازي بېوزله وګړي اغېزمن شوي دي او د ځواک ښتنان خوندي پاته شوي دي.

په کوم هيواد کي چي يوازينۍ موخه دا وي چي څنګه بايد د واکمنو له ساتنه وشي هلته خلک په دې فکر کي نه وي چي ښوونه او روزنه کومي خوا ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

روانه ده د وګړو روغتیا او روزګار پر څه حال دی نتیجه یې دا ده چې وګړي له معیاري ښوونې او روزنې څخه وژغورل شي نه یوازې نالوستي شي بلکې په بدني او روحي لحاظ سره ناروغان شي پای دا چې یوه بې هویته او بې سرنوشته ټولنه رامنځته شي چې وګړي یې د هیواد د پرمختګ او ټولنې ته د رشد ورکولو پر ځای خپلې پټې وړتیاوې له ځانه سره ګور ته یوسي.

جوته شوه چې په یوه داسې ټولنه کې چې هلته د واکمنو خیانت، بې غوري، تېرې او وهنه ټکونه دود وي یو لوړ او روښانه کلتور او مدنیت نه راټوکیږي او نه په داسې ټولنه کې هنر پرمختګ کوي البته مړژوانده او له روحه تشه ټولنه پر مځکه بوج او بار شي نو چې په داسې اوضاع کې ژوند کوو هرومرو غور کوو چې څه باید وکړو کومه پالیسي باید خپله کړو کومه تګلاره باید پلې کړو تر څو موږ له کړکیچونو او بحرانونو څخه ووزو په اوس دور کې چې د لانجې کوم هواری رامخته شوی دی هغه ترهګري ده کله چې ټولې لارې وتړل شي سوچ او فکر وځنډول شي او دومره وړتیا پاته نه شي چې د ستونزې بل هواری وسنجوي بیا ترورزم او ترهګري ته لاس اچول کیږي یعني ترهګري د یوې مجبورې او لاسترلې ټولنې آخرنی فعالیت وي.

مګر موږ وینو چې ترهګری کومه ګټه نه ده کړې او نه یې کشالې هواري کړې دي ولې چې مخالف ځواکونه له ترهګرۍ څخه نه دي ډارېدلي هغوی د پرمختللي تخنیک او پیاوړي پروپاګند وسیلې په لاس کې لري او د هغو له لارې یې د ترهګرۍ اغېزې کمې کړې دي هغه ټولنه چې په ترهګرۍ او وېرولو کې د لانجو هواری ویني هغه دې ساینس او تخنیک ته مخه کړي د معلوماتو او تخنیک نظام دې پر پښو ودروي تر څو چې د معلوماتو نظام نه وي پرمختللي وسایل نه وي د جذباتو ښکارندویي د درد او خښم په بڼه کیږي کله چې د دې وړتیا له لاسه ورکړل شي چې مخالفین دې د دلایلو له لارې قایل کړل شي بیا تشو نارو، کج بحثې آخر پای پوچ ویلو ته ځای ور پاتېږي مګر د یو چا د قایلولو لپاره پاخه ثبوتونه رشتوني او سوچه دلایل په کار وي نیمګړي معلومات او بې ځایه جذبات په درد نه خوري او دا حقیقت باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څوک په لوی زړه سره ومني چې سیالي په علم او پوهه سره ده څوک چې د کمال هر څومره لوړې درجې ته رسېدلی وي هغومره به د سیالۍ په ډګر کې تر ټولو دمخه وي.

د فکر خبره ده چې څه وجه ده چې اروپایان د علم او کمال په ډګر کې سیال نه لري ولې د ټولې نړۍ عبقریان، نابغه، پوهان، عالمان ساینسپوهان هنرمندان او د کمال څښتنان اروپا او امریکا ته مخه کوي په خپل ورتګ او هلته تلپاته مېشتېدني سره د هغو علمي پانګه نوره هم شتمنه کوي لامل یې دا دی چې په وروسته پاته هیوادو کې په ځانګړې توګه په مسلمانو هیوادو کې فکري او ذهني خپلواکي شتون نه لري یوازې آټمي، کیمیایي او بیلوژیکي وسله درلودل د پیاوړتیا نخښه نه شي کېدلای او نه د دې سوب کېدلای شي چې د بشر دښمنو وسایلو په درلودلو سره دې نور هیوادونه و وېروي البته هغه وخت مسلمانان پرمختګ کولای شي کله چې د یوې ټولنې په حیث دوی فکري پوخوالی او سیاسي بلوغیت ولري او بله خبره دا ده چې د وروسته پاته والي یو بل سوب په مسلمانو هیوادو کې د سیاست اوسنۍ ادارې ته د مذهب ور ننوتل هم دی او هغه وخت د سیاست کثافت پر مذهب تاوان شي او دا پوښتنه را پیدا شي چې مذهب ولې د ستونزو په هوارۍ کې رول نه لوبوي او ولې وژنه، بربادي او تروریزم لا دوام لري.

که مذهب د سیاست له اوسنۍ مفسدې او ککړې ادارې څخه بېل شي د مذهب سپېڅلتیا به روښانه شي او د مذهب رول به چې د وګړو د اخلاقو روزنه ده نورهم جوت کړي او پاته شوه دا پوښتنه چې ولې د واکمنو او وګړو تر منځ اوږد واټن موجود دی ولې د دواړو تر منځ د اعتماد او باور پُل نه دی غزول شوی آیا تل به په همداسې کیفیت کې لاچاره پراته یو د دې خبرې ځواب دا دی چې زمانه پر یوه حال هیڅکله نه شي پاتېدلای راتلونکی وخت به هرومرو بدلون راولي سپېڅلي وګړي به د چټل سیاست د بې شرمو لوبغاړو او بې کفایته واکمنو پر ضد هرومرو درېږي او له واکه به یې غورځوي مګر د دې لپاره تر ټولو دمخه ذهني چمتووالی مهم دی تر څو چې د وګړو ذهني

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیاسي تربیه نه وي شوې تر هغه نېټې سیاسي اوښتون رامنځته کېدل ورانکاري او تباهي ده په نتیجه کې يې انارشیزم او فساد خپرېږي چې ټولنیز یووالی له منځه وړي او آخر هیواد د تجزیې لور ته بیايي.

د فکر خبره دا ده چې آیا موږ په ذهنونو کې بدلون راوستلو ته چمتو یو که نه. زموږ پوهان او فیلسوفان له راتلونکي مهاله ښې هیلي لري که څنګه...؟

مأخذ:

تاریخ کی آواز
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(موجوده بحران اور مسلمان ممالک)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلام کې دننه مبارزه

عرب مؤرخ "رفيق ذکريا" په خپل کتاب "په اسلام کې دننه مبارزه" کې پر دې بحث کړی دی چې د نوي دور د بدلونو پر بنسټ د مسلمانانو په ټولنه کې دننه کوم نوښتونه راغلل هغه ليکي چې کله استعماري نظام رنګ شو مسلمان هيوادونه خپلواک شول تر ټولو لويه ستونزه دا وه چې څنګه بايد خپل ځانګړی وجود پاته وساتي د وجود د بقا کشاله پېچلې وه پوښتنې پيدا شوې چې د مسلمانانو د ځانګړي وجود او ځانګړنې او پېژندنې معيار دې څه شي وګرځول شي مذهب او که ملتپالنه.

په دې ځای کې د "رفيق ذکريا" په وينا د بنسټپالانو او منځلارو ډلو په منځ کې غورځې پرځې پيل شوې او له هغې ورځې راهيسې مسلمان هيوادونه له دې کړکېچ سره لاس و ګرېوان دي چې څه بايد وکړي د منځلارو سره ولاړ شي او که د سخت دريزو ګوندونو غوښتنو ته غوږ ونيسي.

منځلارې او سخت دريزې تل په ټکر کې سره پاته شوې دي نژدې ټول مذهبونه له دغه دور څخه تېر شوي دي عيسويت په خصوصيت سره د يادولو وړ دی او په عيسويت کې هم هلې ځلې شوي وې چې دغه کړکېچ هوار کړي "پاپ ګاليسوس"(۱) په دې هکله د دوو تورو نظريه وړاندې کړه چې د هغې نظرېې له روېه پاپ روحاني ځواک درلود او پاچا د دنياوي ځواک څښتن و.

"پاپ ګاليسوس" د دوو تورو نظريې خلک ډاډه نه کړل په منځنيو پېړيو کې په ټوله اروپا کې د روحاني او دنياوي ځواک پر سر مذهبي جګړو دوام درلود تر څو سپينه شي چې د زيات ځواک څښتن څوک دی تر منځنيو پېړيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته په اروپا کې ساينس او ټولنيزو علومو رشد وکړ په مذهبي ولولو کې د پخوا په شان زيږتيا پاته نه شوه تر دې وروسته چې سياسي، اقتصادي او ټولنيز حالات رامخته شول د هغو پر بنسټ دولت او مذهب سره بېل شول بيا په اروپا کې د منځلارې نظريه راوټوکېده دې نظريې هم ډېر اړخونه درلودل د بېلګې په توګه د اروپا په جمهوري دولتونو کې د منځلارې نظريه د سوسيالستي دولتونو د منځلارې له نظريې سره توپير لري په روسيه او نورو سوسيالستي دولتونو کې منځلارې د الحاد معنٰی درلوده هغو مذهب له دولتي او ملکي ادارو څخه و ايست مګر په جمهوري اروپايي هيوادونو کې مذهب يوازې د سياست له ډګره ووت البته د خلکو په کورني او شخصي ژوند کې مذهب د پخوا په شان خوځنده او ژوندی پاته شو.

"دونالديوګين" د اروپايي منځلارې په مورد کې و ويل: "دا هغه نظريه ده چې يوه کس ته بشپړه مذهبي ځانواکي وربخښي چې هغه به د ځينو شرطونو پر بنسټ د بل چا په مذهبي چارو کې لاسوهنه نه کوي يو منځلارى دولت د هيڅ مذهب سرپرستي نه کوي او نه د هيڅ مذهب مخه نيسي".

که منځلاري د سيکولريزم په معنٰی وفهموو ښکاري چې په اسلام کې د داسې منځلارې هيڅ ګنجايش نشته ولې چې په اسلام کې مذهب او دولت سره نښتي دي او په هيڅ بڼه نه شي سره بېلېدلای اوس دې اوضاع ته په کتلو سره د مسلمانو مشرانو په وړاندې ډېرې ستونزې شته مثلاً هغوی بايد د نوي زمان ګواښونو ته ځواب ووايي او څنګه بايد خپلې هغه ستونزې هوارې کړي چې د هغوی په هکله د اسلام په ښوونو کې کومې روښانه لارښوونې نشته.

د روښانه لارښوونو د نشتوالي له کبله د مسلمانانو ډېر مشران پر بېلو بېلو لارو تللي دي ځيني داسې هم دي لکه "مصطفٰی کمال اتاترک"، هغه مذهب د ترکيې د وروسته پاته والي لامل وباله او پرېکړه يې وکړه چې د ترکيې د کلتور او ژوند څخه د مذهب اغيزې په بشپړه توګه له منځه يوسي پر ځای يې اروپايي سيکولر نظام پلی کړي د "اتاترک" د نظرياتو پر بنسټ نن په ترکيه کې جمهوريت او سيکولر ارزښتونه پر پښو ولاړ دي مګر اوس په ترکيه

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي مذهبي روحيات سر پورته کوي او پلويان يې د هيواد او د اقتصادي او ټولنيزو ستونزو د را پيدا کېدو علت سيکولر نظريات بولي.

په منځني ختيز کي د لږ وخت لپاره د عربي ملتپالني روحياتو ډېره وده وکړه مګر کله چي ملتپالو مشرانو په خپلسري ذهن سره ديکتاتوري حکومت پيل کړ او د خلکو د لانجو په هوارولو کي پاته راغلل مذهبي ګوندونو له دې نوبت څخه ګټه پورته کړه هغوی د ملتپالو د ناکامی له کبله خپل غور ځنګونه جوړ کړل په دې لړ کي د سوسيالستي حکومت د پاته راتلو له کبله په "الجزاير" کي مذهبي ډلو نوم وګاټه دغه راز که يوې خوا ته په مصر کي "انورسادات" او "حُسني مبارک" و نه توانېدل هيواد له اقتصادي توپېر څخه راوباسي ناهيلي خلکو مذهبي ګوندونو ته مخه کړل بلې خوا ته د اسرائيلو په لاس د پرله پسې ماتې خوړلو او د اروپايانو د بې غوری او نه لېوالتيا له کبله عربو ته بله لار نه شوه پاته چي مذهبي ډلو ټپلو ته ورنه شي او په هغوی کي خپله پېژندنه ولټي تر څو خپلې ستونزې هواري کړي په دې لړ کي بايد و ويل شي چي د ايران اسلامي انقلاب نور هم اسلام پالو عربو ته ذهني قوه ورکړه.

د منځني ختيز په پرتله د افريقا په مسلمانو هيوادونو کي وضع بل ډول ده سوډان د شمالي افريقا مسلمان هيواد دی عربو تر ايل کولو وروسته د هغوی ژبې او مذهب ته تغير ورکړ او د هغوی پخوانی شناخت يې ور ختم کړ له هغه وخته سوډان په عربو پوري تړلی دی او سوډان د خپل عربيت د ثابتولو لپاره کوښښونه کوي چي تر نورو زيات مذهبي رول ولوبوي په افريقا کي نور مسلمان هيوادونه هم شته لکه مورتانيا، سينيګال، نايجيريا، سوماليا او نايجر په تېر مهال کي دغه هيوادونه عربو ته دي نيولي بلکي د مسلمانو تبليغ کوونکو له لاري هغوی خپل زاړه مذهب ته خدای په امانی و ويله او مسلمان شول د دې لپاره هغوی خپل پخوانی قبيلوي ارزښتونه هم نه دي پري ايښي بلکي هغه يې د اسلام سره يو ځای کړل په هغه ټولنو کي په مذهبي چارو کي منځلاري ليدل کېږي او د هغوی په مغزو کي د زغم توکي ليدل کېږي څکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ټولنو په استعماري نظام کې په ډېره آساني سره نوي ارزښتونه او نوي اداري خپلې کړې.

"رفیق ذکریا" په خپل کتاب کې د هند د مسلمانانو په هکله ډېر ناهیلي کوونکي انځور وړاندي کوي هغه لیکي د هند مسلمانان په هند کې د کېدونکو بدلونو په وړاندي بېخي ناخبره دي د هغوی وړتیاوي پر ختمېدو دي او د هند په سیاست او د ژوند په نورو برخو کې د ګډون کولو پر ځای د مذهبي ګوندونو سره اړیکي ټینګوي او د هند په سیاسي ډګر کې کمزوري کېدونکي دي نوموړی زیاتوي چې په هندوانو کې د مذهبي تنګ نظری غورځنګونو سرونه پورته کړي دي او د مسلمانانو د وجود لپاره خطر ګرځېدلي دي مسلمانانو ته په کار دی چې د منځلاری د ولولو ښکارندویي وکړي او د منځلاری اداري ټینګې کړي او د هندوانو د مذهبي تنګ نظری ځواب دي د مذهب له لاري نه ورکوي ځکه چې د مسلمانانو ستونزي نوري ور زیاتوي او له یوې ستري تباهۍ سره یې مخامخ کوي.

"فرید هالیډې" او "حمزه علوي" نومي مؤرخینو د منځني ختیز او د جنوبي آسیا د هیوادونو د وضعي په هکله د یو لړ محققینو مقالې را غونډي کړي دي او د دې خبري جاج یې اخیستی دی چې د استعماري نظامونو تر ړنګېدو وروسته کوم کوم بدلونونه راغلل او څنګه نوي اقوام راپورته شول د څه ډول سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو ستونزو سره مخامخ شول او پر کومو بنسټونو یې خپلي ستونزي هواري کړې.

په دې مقالو کې یې لیکلي دي چې په نوموړي هیوادونو کې سیاسي او اقتصادي بدلونونه یوازي په ښارونو کې راغلل، نه په کلیو بانډو کې، په ښارونو کې پر پښو ولاړو سیاسي او ټولنیزي ادارو په ټولنه کې بدلونونه رامنځته کړل تر څپلواکېدو وروسته ټولو دولتونو د خپل شتون د ټینګښت لپاره یوې نظریې ته اړتیا درلوده تر څو وکړي ملاتړي کړي په ترکیه کې یې اتا ترکي نظریه، په مصر کې یې جمال ناصري نظریه په سوریه او عراق کې یې د بعث ګوند نظریه په اسرایلو کې یې د صهیونیت نظریه او په ایران

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایران انقلاب په ډېرو ځانګړ تیاوو کې له نورو پاڅونو څخه بېل دی هغه په ټولنیز او اقتصادي لحاظ سره په یوه داسي ټولنه کې راغی چي تر روسي او چینایي ټولنو مخته وه د ایران د انقلاب مرکز په ښارونو کې و، مګر د چین، کیوبا او ویتنام انقلابونه په کلیوالو سیمو کې راغلل او ښارونو ته ولېږدېدل په ایران کې زوړ پاچاهي نظام د مارشونو او کاربندیزونو له لاري له منځه یووړل شو د وسله وال پاڅون له لاري نه، او په بریالیتوب کې یې د هیڅ بهرني هیواد لاس نشته.

آیا ایران به وتوانېږي چي خپلې ستونزي هواري کړي، تر کومه بریده به وکړای شي. د دې ځواب د راتلونکي وخت سره دی البته تر اوسه یې خلک یوازي په تشو نارو راګیر کړي دي مګر تر ډېره شونې نه ده چي خلک د لوږي پر ضد کر کي ته وهڅوي او ځان ته یې راجلب کړي د ګاونډیو هیوادونو سره خونړوري اړیکي نشته البته اوس په ایران کې د مشرتابه له لوري داسي هڅي پیل شوي دي چي د ملا یانو رول ور کم کړي او ایران چي د کومو ستونزو سره مخ دی هغه د حقیقت خوښوني له لاري حل کړي که حکومت په خپل کار کې بریالی شو په هیواد کې یو مثبت بدلون راتلای شي که نه وي اوضاع به تر پخوا ډېره خړه پړه شي او په نتیجه کې به یې ګډوډي رامنځته شي.

ماخذ:

تاریخ کے روشنی
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵ لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(اسلام کے اندر جد و جهد)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانو ټولنو څېړنه

زموږ په ټولنه کې زیاتره داسې ګمان کېږي چې لوېدیزوال ختیزپوهان د اسلام او د مسلمانانو دښمنان دي او د هغوی د څېړنو مرام اسلام ته زیان رسول دي که څه هم په ځینو مواردو کې په دې خبره کې څه ناڅه رشتینوالی لیدل کېږي مګر د ټولو ختیزپوهانو په هکله داسې نظر درلودل ناسم برېښي.

په اروپا کې د اسلام څېړنه له پوهنتونو څخه پیل شوه تر ټولو دمخه پر اسلام څېړنه هغه خلکو پیل کړه چې د عیسویت د خپراوي لپاره یې کار کاوه په دې کې د هغوی مرام دا و، چې د یوه مذهب په حیث د اسلام کمزوري اړخونه په ګوته کړي او د عیسویت د تبلیغ او خپراوي په لړ کې ګټه ورڅخه پورته کړي بلې خوا ته لوېدیزوالو د استعماري نظام، تجارتي او سیاسي مرامونو په لړ کې هم له ختیزپوهنې څخه ډېره ګټه پورته کوله چې د لوېدیزوالو ختیزپوهانو د اسلام څېړنه هم د ختیزپوهنې د یوې برخې په توګه ورڅخه اغېزمنه شوه.

څنګه چې د وخت په تېرېدو سره استعماري نظام له پښو لوېده د اسلام په هکله د ختیزپوهانو په نظر کې هم بدلون راتلی په دې بهیر کې په اروپا او امریکا کې د ختیزپوهانو یوه داسې ډله له پوهنتونو څخه را ووتله چې له سیاسي مقصدونو څخه ډېره لیرې وه او په خپلواکه فضا کې یې په رشتینوالي سره د اسلام څېړنه وکړه.

په لومړنۍ زمانه کې لکه څنګه چې د ختیزپوهنې تحقیق او څېړنې د سیاست سره اړه درلوده ځکه ختیزپوهانو پر سیاسي تاریخ هم تحقیق وکړ مګر د وخت په تېرېدو سره د تحقیق مخه له سیاسته د کلتور او ټولنیزو اړخونو خوا ته ور واوښتله او په نوي تحقیق کې پر هغو موضوعاتو بحث کېږي چې د مسلمانو ټولنو په روحیاتو د پوهېدلو توان رابخښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوس زمانه کې د علم حدود ډېر پراخ شوي دي د یوه څېړونکي لپاره دا شونې نه ده چې هغه دې د یوې ټولنې پر ټولو اړخونو په ژورتیا سره لیکنه وکړي هر کله چې د یوه بشپړ او ژور تاریخ د لیکلو نیت وي د یو لړ ځانګو ماهرینو ته ویل کېږي چې هغوی دې پر خپلو خپلو موضوعاتو لیکنه وکړي مګر په داسي ډول په بشپړ تاریخونو کې کمزوري اړخونه دا وي چې په یوه نظریه سره نه وي لیکل شوي هر ماهر خپله موضوع پخپله نظریه سره لیکلې وي چې کله ناکله موضوع اوږدوي او واقعات په وار وار پکښې تکرارېږي.

د دې ټولو ستونزو پر ته دا ځلي پروفیسر "ایرالاپیدوس" د مسلمانو ټولنو د یوه بشپړ تاریخ د لیکلو یوه تجربه وکړه چې پیل یې د اسلام له پیله کېږي تر ۱۹۸۳م پورې، په دې کې لیکوال پر سیاسي، ټولنیزو او کلتوري اړخونو څېړنیزه لیکنه وکړه هغه دا خبره جوته کړه چې هره مسلمانه ټولنه په کلتوري لحاظ سره له بلې مسلماني ټولنې څخه بېله پاته شوې ده که څه هم مذهب د هغوی په منځ کې د اتحاد د یوې پرزې په حیث موجود و، مګر د ټولنو نور کلتوري اړخونه له یو او بل څخه بیخي بېل وه او په هره ټولنه کې د اسلام یو بېل تصور شته.

د دې کتاب یوه ځانګړتیا دا ده چې د هغو څېړنو پایلې یې هم پکښې راوړي دي چې پر اسلام شوي دي لیکوال پر ثانوي مأخذ تر باور کولو وروسته د هغه په رڼا کې د بېلو بېلو هیوادونو د اسلامي ټولنو د تکامل بیان هم کړی دی پروفیسر "ایرالاپیدوس" نومي محقق پر اسلام د شوي نیوکو او اعتراضاتو ځواب هم ویلی دی دغه نیوکې دوه ډوله وې یو هغه چې تش د تعصب پر بنسټ پر اسلام بد رد ویل شوي وو او دویم ډول نیوکې هغه وې چې په مأخذاتو د نه پوهېدلو له کبله راپیدا شوي وې د بېلګې په توګه تر اوسه په لوېدیز کې دې نظر شهرت درلود چې اسلام یې د تُورې په زور خپور دی په غرب کې د مسلمانانو فاتحینو په هکله داسي تصویر په مغزو کې ... چې په یوه لاس کې یې لښه تُوره وي او په بل لاس کې یې قرآن وي ... په وهلو او رټلو سره مسلمانان کوي مګر اوس د نوي تحقیقاتو په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لوېدیزوالو محققینو دا نظر په سختۍ سره رد کړی دی او ثابته کړې یې ده چې د اسلام په خپرولو کې د جنګونو پر ځای امنیت زیات رول لوبولی دی او د امن په دور کې اسلام زیات خپور شوی دی او ثابته شوې ده چې مسلمانو حکمرانانو یوازې د حکومت کولو سره لېوالتیا درلوده هغوی د خلکو د مسلمانولو سره کومه دلچسپي نه درلوده همدا وجه ده چې د عباسیانو په حکومت کې په منځنۍ ختیز کې ډېرې سیمې داسې وې چې وګړي یې مسلمانان نه وو مسلمانان یوازې په ښارونو کې اوسېدل او په کلیو بانډو کې خلکو پر خپلو مذهبونو عمل کاوه او د خلکو د مسلمانېدو پروسه هغه وخت پیل شوه کله چې عباسي خلافت د را پرزېدو په درشل کې شو په نوې اوضاع کې پر خلکو سیاسي، ټولنیز او اقتصادي فشارونه راغلل له دې کبله خلک مسلمانان شول په دیارلسمه مېلادي پېړۍ کې د خلکو د مسلمانېدو پروسه بشپړه شوه او د منځنۍ ختیز ډېر کې خلک مسلمانان شول.

لیکوال د مذهب د الیشولو په لړ کې دوو تمایلاتو ته ګوته نیولې ده یو دا چې کله عربو او ترکانو یو لړ هغه هیوادونه ونیول چې مسلمانان نه وو هغوی پر ته له دې چې خلک اسلام ته راوبولي هلته خپل سیاسي واک ټینګ کړ، بل دا چې کله د اېل شوي هیواد لوړه طبقه مسلمانه شوه هغوی خپل کلتوري پاتې شونې (میراث) په اسلام ور ګډ کړل په نتیجه کې یې په هغه هیوادونو کې د اسلام کلتوري کالبوت الیش شو د بېلګې په توګه اندونیزیا، هند او د افریقا په یو لړ هیوادونو کې اسلام د یوه وحدت په بڼه پاتې نه شو بلکې په هر هیواد کې یې بڼه بدلېدله او د ځایي کلتور توکي پر عربي کلتور غالب شول مګر په هغه هیوادونو کې چیرې چې مسلمانه واکمنه ډله په اقلیت کې وه هلته د هغوی روحیه د سخت دریځ څخه ډکه وه او هغوی د ځایي کلتور د خپلولو سره سخت مخالفت او مزاحمت وښود یوازې هلته سیمه ییز کلتور د اسلامي یا عربي کلتور برخه وګرځېد چیرې چې واکمن او اېل شوي قومونه سره ګډ شول او د یوه مذهب منونکي شول له دې څخه په ټولنو کې زغم او روښانفکري پیدا شوه.

د کتاب په بله برخه کې لیکوال پر خپلواکو مسلمانو دولتونو بحث کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ځنګه هلته دیني عالمان او صوفیان ور ګډ شول په دې لړ کې چې په پارس کې صفویانو واک تر لاسه کړ هغوی د سیاسي مقاصدو په نیت د مذهب د نامه څخه په بشپړه توګه ګټه پورته کړه او د پارس پر سني اکثریت یې په زور او جبر سره شیعه مذهب وتپه پایله یې دا شوه چې پاچا هم د سیاسي او هم د مذهبي واک څښتن شو هغه په جبر سره حکومت وکړ دغه مثال د نوي ایران په هکله هم رشتیا کېږي چیري چې یو ځلي بیا سیاست او مذهب سره یو ځای شوي دي او د دیکتاتوری روحیات یې پیدا کړي دي.

د کتاب په پای کې لیکوال پر دې بحث کوي چې ځنګه مسلمان هیوادونه د اروپا تر اغېزو لاندې راغلي دي هغه زیاتوي چې د استعمار په ولکه کې تر راتلو وروسته په مسلمانو هیوادو کې دوه ډوله ولولو وده وکړه یوه ډله د ملایانو وه چې د بهرنیو ځواکونو د ایستلو لپاره یې جهاد اعلان کړ او د بیا راژوندي کولو د غورځنګونو له لاري یې وغوښتل چې اسلام پخپله خالصه او لومړنی بڼه کې نافذ کړي او بله ډله د هغه باسوادو او پوهانو خلکو وه چې د استعماري ځواکونو په پوهتونونو کې یې زده کړې کړې وې هغوی غوښتل چې اسلام ته دې د منځلاری او نوښت جامه ور واغوندي تر څو د استعماري ځواکونو سره مقابله وکړي، اوس دغه کیفیت په ټولو مسلمانو هیوادونو کې وجود لري چې باید د نوي زماني غوښتنو ته ځنګه ځواب و ویل شي د بیا را ژوندي کولو د غورځنګونو له لاري او که د نوي نظریاتو د خپلولو له لاري...؟

ماخذ:

تاریخ اور دانشور
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴ لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(مسلمان معاشروں کا مطالعہ)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند مسلمانان

د هند دریو سیمو ته اسلام په بېلو بېلو بڼو راغی جنوبي هند ته اسلام عربو سوداګرو راوړ مګر دوی د سیاسي قوت د نه درلودلو له کبله د اسلام د خپرولو په لړ کې دومره اغېزمن ثابت نه شول ډېر لږ خلک مسلمانان شول د لوېدیز هند د سیند سیمې ته اسلام د عربو بریالیو په ورتګ سره راغی دغه وخت د اسلام لومړنی او ساده زمانه وه او فقهي مسلکونه لا نه وه پیدا شوي.

تر عربو وروسته د سیند او پنجاب په سیمو کې اسماعیلیانو تبلیغ پیل کړ هغوی د سني اکثریت په سیمو کې د یوه مذهبي اقلیت په حیث په پټه خپل اسماعیلي عقاید خپرول او دوی په دې کار کې ډېر مخته ولاړل دوی پوهېدل چې د یو چا عقیدې ته تغیر ورکول اسانه کار نه دی وخت نیسي هغوی ډېره موده خپل تبلیغ ته دوام ورکړ ورو، ورو یې خپل مذهب بدل کړ او آخر دې پړاو ته ورسېدل چې د ملتان په سیمه کې سیاسي قوت ترلاسه کړي او هلته خپل حکومت جوړ کړي

په درېیم پړاو کې تُرکان او افغانان هند ته ورغلل له ځانه سره یې اسلام هم ور وړ تُرکانو چې د اسلام کوم تصور له ځانه سره هند ته ور وړ هغه د عربو له تصوره بېل و، په دغه وخت په مسلمانانو کې ډېري فقهي ډلې پیدا شوي وې که څه هم د منځنۍ آسیا تُرکانو، افغانانو او پارسیانو اسلام منلی و، مسلمانان شوي وو مګر هغوی د عربي کلتور پر ضد زښتې مبارزې کړې وې په دې لړ کې شعوبیه فرقې نه یوازې خپل لرغوني ارزښتونه او قدرونه ژوندي وساتل بلکې هغه یې په اسلام ګډه کړل د هغه برخه یې وګرځول د عربو په مقابل کې یې خپله

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړتیا پاته وساتله لرغوني آریایي دودونه، افسانې او کلتور یې ختم نه کړل دغه ټول خصوصیات یې د اسلامي تهذیب برخه وګرځول.

د منځنۍ آسیا خلک (افغانستان او تُرکستان) د حنفي مسلک منونکي وو هغوی پر خپله عقیده ډېر ټینګ ولاړ وو هند ته د راتلونکي واکمنو سره چې په کوم دیني عالمان ورسره وو هغو ډېر سخت نظر درلود د اسماعلیانو په رنګه هغوی له نرمۍ او مصلحت څخه بېخي کار نه اخیست څنګه چې یې واکمن ملاتړي وو او دوی هم په واک کې ګډون درلود ځکه د هغوی روحیه قوي وه همدا وجه وه چې په هند کې هغوی له لومړي سره د هندو مذهب له ارزښتونو او قدرونو مخالف وو هغوی هندوانو ته د کافر او مشرک خطاب کاوه په ډاګه یې ویل چې واجب القتل دي له دې پر ته دوی د نورو مسالکو د مسلمانانو په هکله هم ښه نظر نه درلود مثلاً د شیعه ګانو او اسماعیلیانو په هکله.

محمودغزنوي سني عقیده لرونکی مسلمان و، هغه د ملتان د اسماعیلي حکومت سره ډېر جنګونه وکړل او د هغوی سیاسي قوت یې ور مات کړ وروسته په پنجاب کې غوري سلطنت پر پښو ودرېد هلته سُني عالمانو هڅه وکړه چې د ملتان او سیند څخه د اسماعیلیانو اغیزي ختمي کړي په نورو سیمو کې د ماتې خوړلو له کبله د ګجرات په سیمه کې اسماعیلیانو پناه اخیستې وه هلته هم ځکه پر تنګه شوه او نورو سیمو ته تیت او پر ک شول.

په پارس کې د صفوي واکمن شاه اسماعیل واک ته تر رسېدو وروسته په ټول هیواد کې د هغه ملاتړو د شیعه مسلک تبلیغ پیل کړ او د هغه په سرپرستې کې د هیواد اکثریت شیعه ګان شول او هند ته د شیعه ګانو ورتګ د مغولو په دور کې پیل شو په هغه وخت کې چې همایون له پارسه بیرته راغی. د جهانګیر په زمانه کې د نورجهاني کورنۍ په دربار کې ډېر زور پیدا کړ او ورسره سم شیعه امیرانو هم په دربار کې اهمیت ترلاسه کړ له دې څخه په دربار کې د سني او شیعه امیرانو په منځ کې تاوتریخوالی زیات شو مګر څنګه چې قدرت د سنیانو په لاس کې و، او د وګړو ډېر کې هم د سني مسلک سره اړه درلوده ځکه د پارس په رنګه دلته په مذهب کې کوم بدلون رانغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي مذهبي روحيات سر پورته کوي او پلويان يې د هيواد او د اقتصادي او ټولنيزو ستونزو د را پيدا کېدو علت سيکولر نظريات بولي.

په منځني ختيز کي د لږ وخت لپاره د عربي ملتپالني روحياتو ډېره وده وکړه مګر کله چي ملتپالو مشرانو په خپلسري ذهن سره ديکتاتوري حکومت پيل کړ او د خلکو د لانجو په هوارولو کي پاتې راغلل مذهبي ګوندونو له دې نوبت څخه ګټه پورته کړه هغوی د ملتپالو د ناکامۍ له کبله خپل غورځنګونه جوړ کړل په دې لړ کي د سوسيالستي حکومت د پاتې راتلو له کبله په "الجزاير" کي مذهبي ډلو نوم وګاټه دغه راز که يوې خوا ته په مصر کي "انورسادات" او "حُسني مبارک" و نه توانېدل هيواد له اقتصادي تونږلو څخه راوباسي ناهيلي خلکو مذهبي ګوندونو ته مخه کړل بلې خوا ته د اسرائيلو په لاس د پرله پسې ماتې خوړلو او د اروپايانو د بې غوري او نه لېوالتيا له کبله عربو ته بله لار نه شوه پاتې چي مذهبي ډلو ټپلو ته ورنه شي او په هغوی کي خپله پېژندنه وپلټي تر څو خپلي ستونزي هواري کړي په دې لړ کي بايد و ويل شي چي د ايران اسلامي انقلاب نور هم اسلام پالو عربو ته ذهني قوه ور کړه.

د منځني ختيز په پرتله د افريقا په مسلمانو هيوادونو کي وضع بل ډول ده سوډان د شمالي افريقا مسلمان هيواد دی عربو تر اېل کولو وروسته د هغوی ژبې او مذهب ته تغير ور کړ او د هغوی پخوانۍ شناخت يې ور ختم کړ له هغه وخته سوډان په عربو پوري تړلی دی او سوډان د خپل عربيت د ثابتولو لپاره کوښښونه کوي چي تر نورو زيات مذهبي رول ولوبوي په افريقا کي نور مسلمان هيوادونه هم شته لکه مورېتانيا، سينيګال، نايجيريا، سوماليا او نايجر په تېر مهال کي دغه هيوادونه عربو ته دې نيولي بلکي د مسلمانو تبليغ کوونکو له لاري هغوی خپل زاړه مذهب ته خداى په امانې و ويله او مسلمان شول د دې لپاره هغوی خپل پخوانې قبيلوي ارزښتونه هم نه دي پرې ايښي بلکي هغه يې د اسلام سره يو ځای کړل په هغه ټولنو کي په مذهبي چارو کي منځلاري ليدل کېږي او د هغوی په مغزو کي د زغم توکي ليدل کېږي نه

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ټولنو په استعماري نظام کي په ډېره آساني سره نوي ارزښتونه او نوي اداري خپلي کړې.

"رفیق ذکریا" په خپل کتاب کي د هند د مسلمانانو په هکله ډېر ناهیلي کوونکي انځور وړاندي کوي هغه لیکي د هند مسلمانان په هند کي د کېدونکو بدلونو په وړاندي بېخي ناخبره دي د هغوی وړتیاوي پر ختمېدو دي او د هند په سیاست او د ژوند په نورو برخو کي د ګډون کولو پر ځای د مذهبي ګوندونو سره اړیکي ټینګوي او د هند په سیاسي ډګر کي کمزوري کېدونکي دي نوموړی زیاتوي چي په هندوانو کي د مذهبي تنګ نظرۍ غورځنګونو سرونه پورته کړي دي او د مسلمانانو د وجود لپاره خطر ګرځېدلي دي مسلمانانو ته په کار دي چي د منځلارۍ د ولولو ښکارندویي وکړي او د منځلارۍ اداري ټینګي کړي او د هندوانو د مذهبي تنګ نظرۍ ځواب دي د مذهب له لاري نه ورکوي ځکه چي د مسلمانانو ستونزي نوري ور زیاتوي او له یوې ستري تباهۍ سره یې مخامخ کوي.

"فرید هالیډې" او "حمزه علوي" نومي مؤرخینو د منځني ختیز او د جنوبي آسیا د هیوادونو د وضعي په هکله د یو لړ محققینو مقالې راغونډي کړي دي او د دې خبري جاج یې اخیستی دی چي د استعماري نظامونو تر ړنګېدو وروسته کوم کوم بدلونونه راغلل او څنګه نوي اقوام راپورته شول د څه ډول سیاسي، اقتصادي او ټولنیزو ستونزو سره مخامخ شول او پر کومو بنسټونو یې خپلي ستونزي هواري کړې.

په دې مقالو کي یې لیکلي دي چي په نوموړي هیوادونو کي سیاسي او اقتصادي بدلونونه یوازي په ښارونو کي راغلل، نه په کلیو بانډو کي، په ښارونو کي پر پښو ولاړو سیاسي او ټولنیزي ادارو په ټولنه کي بدلونونه رامنځته کړل تر خپلواکېدو وروسته ټولو دولتونو د خپل شتون د ټینګښت لپاره یوې نظریې ته اړتیا درلوده تر څو وګړي ملاتړي کړي په ترکیه کي یې اتا ترکي نظریه، په مصر کي یې جمال ناصري نظریه په سوریه او عراق کي یې د بعث ګوند نظریه په اسرایلو کي یې د صهیونیت نظریه او په ایران

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ایران انقلاب په ډېرو ځانګړتیاوو کې له نورو پاڅونو څخه بېل دی هغه په ټولنیز او اقتصادي لحاظ سره په یوه داسې ټولنه کې راغی چې تر روسي او چینایي ټولنو مخته وه د ایران د انقلاب مرکز په ښارونو کې و، مګر د چین، کیوبا او ویتنام انقلابونه په کلیوالو سیمو کې راغلل او ښارونو ته ولېږدېدل په ایران کې زوړ پاچاهي نظام د مارشونو او کاربندیزونو له لارې له منځه یووړل شو د وسله وال پاڅون له لارې نه، او په بریالیتوب کې یې د هیڅ بهرني هیواد لاس نشته.

آیا ایران به وتوانېږي چې خپلې ستونزې هوارې کړي، تر کومه بریده به وکړای شي. د دې ځواب د راتلونکي وخت سره دی البته تر اوسه یې خلک یوازې په تشو نارو راګیر کړي دي مګر تر ډېره شونې نه ده چې خلک د لوېدیز پر ضد کر کې ته وهڅوي او ځان ته یې راجلب کړي د ګاونډیو هیوادونو سره خوندوري اړیکې نشته البته اوس په ایران کې د مشرتابه له لوري داسې هڅې پیل شوې دي چې د ملایانو رول ور کم کړي او ایران چې د کومو ستونزو سره مخ دی هغه د حقیقت خوښونې له لارې حل کړي که حکومت په خپل کار کې بریالی شو په هیواد کې یو مثبت بدلون راتلای شي که نه وي اوضاع به تر پخوا ډېره خړه پړه شي او په نتیجه کې به یې ګډوډي رامنځته شي.

ماخذ:

تاریخ کے روشنی

لیکوال ډاکټر مبارک علي

چاپ ۲۰۰۵ لاهور

فکشن هاوس، لاهور

(اسلام کے اندر جد و جهد)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانو ټولنو څېړنه

زموږ په ټولنه کي زياتره داسي ګمان کېږي چي لوېديزوال ختيزپوهان د اسلام او د مسلمانانو دښمنان دي او د هغوی د څېړنو مرام اسلام ته زيان رسول دي که څه هم په ځينو مواردو کي په دې خبره کي څه نا څه رښتينوالی ليدل کېږي مګر د ټولو ختيزپوهانو په هکله داسي نظر درلودل ناسم برېښي.

په اروپا کي د اسلام څېړنه له پوهنتونو څخه پيل شوه تر ټولو دمخه پر اسلام څېړنه هغه خلکو پيل کړه چي د عيسويت د خپراوي لپاره يې کار کاوه په دې کي د هغوی مرام دا و، چي د يوه مذهب په حيث د اسلام کمزوري اړخونه په نښه کړي او د عيسويت د تبليغ او خپراوي په لړ کي ګټه ورڅخه پورته کړي بلې خوا ته لوېديزوالو د استعماري نظام، تجارتي او سياسي مرامونو په لړ کي هم له ختيزپوهني څخه ډېره ګټه پورته کوله چي د لوېديزوالو ختيزپوهانو د اسلام څېړنه هم د ختيزپوهني د يوې برخي په توګه ورڅخه اغېزمنه شوه.

څنګه چي د وخت په تېرېدو سره استعماري نظام له پښو لوېده د اسلام په هکله د ختيزپوهانو په نظر کي هم بدلون راتلی په دې بهير کي په اروپا او امريکا کي د ختيزپوهانو يوه داسي ډله له پوهنتونو څخه را و وتله چي له سياسي مقصدونو څخه ډېره ليري وه او په خپلواکه فضا کي يې په رښتينوالي سره د اسلام څېړنه وکړه.

په لومړني زمانه کي لکه څنګه چي د ختيزپوهني تحقيق او څېړني د سياست سره اړه درلوده ځکه ختيزپوهانو پر سياسي تاريخ هم تحقيق وکړ مګر د وخت په تېرېدو سره د تحقيق مخه له سياسته د کلتور او ټولنيزو اړخونو خوا ته ور واوښتله او په نوي تحقيق کي پر هغو موضوعاتو بحث کېږي چي د مسلمانو ټولنو په روحياتو د پوهېدلو توان رابخښي.

Scanned with CamScanner

په اوس زمانه کې د علم حدود ډېر پراخ شوي دي د یوه څېړونکي لپاره دا شوني نه ده چې هغه دې د یوې ټولنې پر ټولو اړخونو په ژورتیا سره لیکنه وکړي هر کله چې د یوه بشپړ او ژور تاریخ د لیکلو نیت وي د یو لړ ځانګو ماهرینو ته ویل کېږي چې هغوی دې پر خپلو خپلو موضوعاتو لیکنه وکړي مګر په داسې ډول په بشپړ تاریخونو کې کمزوري اړخونه دا وي چې په یوه نظریه سره نه وي لیکل شوي هر ماهر خپله موضوع پخپله نظریه سره لیکلې وي چې کله ناکله موضوع اوږدوي او واقعات په وار وار پکښې تکرارېږي.

د دې ټولو ستونزو پر ته دا ځلې پروفیسر "ایرالاپیدوس" د مسلمانو ټولنو د یوه بشپړ تاریخ د لیکلو یوه تجربه وکړه چې پیل یې د اسلام له پیله کېږي تر ۱۹۸۳م پورې، په دې کې لیکوال پر سیاسي، ټولنیزو او کلتوري اړخونو څېړنیزه لیکنه وکړه هغه دا خبره جوته کړه چې هره مسلمانه ټولنه په کلتوري لحاظ سره له بلې مسلمانې ټولنې څخه بېله پاته شوې ده که څه هم مذهب د هغوی په منځ کې د اتحاد د یوې پرزې په حیث موجود و، مګر د ټولنو نور کلتوري اړخونه له یو او بل څخه بیخي بېل وه او په هره ټولنه کې د اسلام یو بېل تصور شته.

د دې کتاب یوه ځانګړتیا دا ده چې د هغو څېړنو پایلې یې هم پکښې راوړې دي چې پر اسلام شوي دي لیکوال پر ثانوي مأخذ تر باور کولو وروسته د هغه په رڼا کې د بېلو بېلو هیوادونو د اسلامي ټولنو د تکامل بیان هم کړی دی پروفیسر "ایرالاپیدوس" نومي محقق پر اسلام د شوي نیوکو او اعتراضاتو ځواب هم ویلی دی دغه نیوکې دوه ډوله وې یو هغه چې تش د تعصب پر بنسټ پر اسلام بد رد ویل شوي وو او دویم ډول نیوکې هغه وې چې په مأخذاتو د نه پوهېدلو له کبله راپیدا شوي وې د بېلګې په توګه تر اوسه په لوېدیز کې دې نظر شهرت درلود چې اسلام یې د تورې په زور خپور ...دی په غرب کې د مسلمانانو فاتحینو په هکله داسې تصویر په مغزو کې ...ېده چې په یوه لاس کې یې لڅه توره وي او په بل لاس کې یې قرآن وي ...ک په وهلو او رټلو سره مسلمانان کوي مګر اوس د نوي تحقیقاتو په رڼا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې لوېدیزوالو محققینو دا نظر په سختۍ سره رد کړی دی او ثابته کړې یې ده چې د اسلام په خپرولو کې د جنګونو پر ځای امنیت زیات رول لوبولی دی او د امن په دور کې اسلام زیات خپور شوی دی او ثابته شوې ده چې مسلمانو حکمرانانو یوازې د حکومت کولو سره لېوالتیا درلوده هغوی د خلکو د مسلمانولو سره کومه دلچسپي نه درلوده همدا وجه ده چې د عباسیانو په حکومت کې په منځنی ختیز کې ډېري سیمې داسې وې چې وګړي یې مسلمانان نه وو مسلمانان یوازې په ښارونو کې اوسېدل او په کلیو بانډو کې خلکو پر خپلو مذهبونو عمل کاوه او د خلکو د مسلمانېدو پروسه هغه وخت پیل شوه کله چې عباسي خلافت د را پرځېدو په درشل کې شو په نوي اوضاع کې پر خلکو سیاسي، ټولنیز او اقتصادي فشارونه راغلل له دې کبله خلک مسلمانان شول په دیارلسمه مېلادي پېړۍ کې د خلکو د مسلمانېدو پروسه بشپړه شوه او د منځنی ختیز ډېر کې خلک مسلمانان شول.

لیکوال د مذهب د الیشولو په لړ کې دوو تمایلاتو ته ګوته نیولې ده یو دا چې کله عربو او ترکانو یو لړ هغه هیوادونه ونیول چې مسلمانان نه وو هغوی پر ته له دې چې خلک اسلام ته راوبولي هلته خپل سیاسي واک ټینګ کړ، بل دا چې کله د اېل شوي هیواد لوړه طبقه مسلمانه شوه هغوی خپل کلتوري پاتې شوني (میراث) په اسلام ور ګډ کړل په نتیجه کې یې په هغه هیوادونو کې د اسلام کلتوري کالبوت الیش شو د بېلګې په توګه اندونیزیا، هند او د افریقا په یو لړ هیوادونو کې اسلام د یوه وحدت په بڼه پاتې نه شو بلکې په هر هیواد کې یې بڼه بدلېدله او د ځایي کلتور توکي پر عربي کلتور غالب شول مګر په هغه هیوادونو کې چیرې چې مسلمانه واکمنه ډله په اقلیت کې وه هلته د هغوی روحیه د سخت دریځي ښخه ډکه وه او هغوی د ځایي کلتور د خپلولو سره سخت مخالفت او مزاحمت وښود یوازې هلته سیمه ییز کلتور د اسلامي یا عربي کلتور برخه وګرځېد چیرې چې واکمن او اېل شوي قومونه سره ګډ شول او د یوه مذهب منونکي شول له دې ښخه په ټولنو کې زغم او روښانفکري پیدا شوه.

د کتاب په بله برخه کې لیکوال پر خپلواکو مسلمانو دولتونو بحث کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي څنګه هلته ديني عالمان او صوفيان ور ګډ شول په دې لړ کي چي په پارس کي صفويانو واک تر لاسه کړ هغوی د سياسي مقاصدو په نيت د مذهب د نامه څخه په بشپړه توګه ګټه پورته کړه او د پارس پر سني اکثريت يې په زور او جبر سره شيعه مذهب وتپه پايله يې دا شوه چي پاچا هم د سياسي او هم د مذهبي واک څښتن شو هغه په جبر سره حکومت وکړ دغه مثال د نوي ايران په هکله هم رشتيا کېږي چيري چي يو ځلي بيا سياست او مذهب سره يو ځای شوي دي او د ديکتاتورۍ روحيات يې پيدا کړي دي.

د کتاب په پای کي ليکوال پر دې بحث کوي چي څنګه مسلمان هيوادونه د اروپا تر اغېزو لاندي راغلي دي هغه زياتوي چي د استعمار په ولکه کي تر راتلو وروسته په مسلمانو هيوادو کي دوه ډوله ولولو وده وکړه يوه ډله د ملايانو وه چي د بهرنيو ځواکونو د ايستلو لپاره يې جهاد اعلان کړ او د بيا راژوندي کولو د غورځنګونو له لاري يې وغوښتل چي اسلام پخپله خالصه او لومړنۍ بڼه کي نافذ کړي او بله ډله د هغه باسوادو او پوهانو خلکو وه چي د استعماري ځواکونو په پوهتونونو کي يې زده کړي کړي وې هغوی غوښتل چي اسلام ته دي د منځلارۍ او نوښت جامه ور واغوندي تر څو د استعماري ځواکونو سره مقابله وکړي، اوس دغه کيفيت په ټولو مسلمانو هيوادونو کي وجود لري چي بايد د نوي زماني غوښتنو ته څنګه ځواب و ويل شي د بيا را ژوندي کولو د غورځنګونو له لاري او که د نوي نظرياتو د خپلولو له لاري...؟

ماخذ:

تاريخ اور دانشور
ليکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۴ لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(مسلمان معاشرون کا مطالعه)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هند مسلمانان

د هند دریو سیمو ته اسلام په بېلو بېلو بڼو راغی جنوبي هند ته اسلام عربو سوداګرو راوړ مګر دوی د سیاسي قوت د نه درلودلو له کبله د اسلام د خپرولو په لړ کې دومره اغېزمن ثابت نه شول ډېر لږ خلک مسلمانان شول د لوېدیز هند د سیند سیمي ته اسلام د عربو بریالیو په ورتګ سره راغی دغه وخت د اسلام لومړنی او ساده زمانه وه او فقهي مسلکونه لا نه وه پیدا شوي.

تر عربو وروسته د سیند او پنجاب په سیمو کې اسماعیلیانو تبلیغ پیل کړ هغوی د سني اکثریت په سیمو کې د یوه مذهبي اقلیت په حیث په پټه خپل اسماعیلي عقاید خپرول او دوی په دې کار کې ډېر مخته ولاړل دوی پوهېدل چې د یو چا عقیدې ته تغیر ورکول اسانه کار نه دی وخت نیسي هغوی ډېره موده خپل تبلیغ ته دوام ورکړ ورو، ورو یې خپل مذهب بدل کړ او آخر دې پړاو ته ورسېدل چې د ملتان په سیمه کې سیاسي قوت ترلاسه کړي او هلته خپل حکومت جوړ کړي

په دریم پړاو کې تُرکان او افغانان هند ته ورغلل له ځانه سره یې اسلام هم ور وړ تُرکانو چې د اسلام کوم تصور له ځانه سره هند ته ور وړ هغه د عربو له تصوره بېل و، په دغه وخت په مسلمانانو کې ډېري فقهي ډلي پیدا شوي وې که څه هم د منځنی آسیا تُرکانو، افغانانو او پارسیانو اسلام منلی و، مسلمانان شوي وو مګر هغوی د عربي کلتور پر ضد زښتي مبارزې کړي وې په دې لړ کې شعوبیه فرقې نه یوازي خپل لرغوني ارزښتونه او قدرونه ژوندي وساتل بلکي هغه یې په اسلام ګډ کړل د هغه برخه یې وګرځول د عربو په مقابل کې یې خپله

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړتیا پاته وساتله لرغوني آریایي دودونه، افسانې او کلتور یې ختم نه کړل دغه ټول خصوصیات یې د اسلامي تهذیب برخه وګرځول.

د منځنۍ آسیا خلک (افغانستان او تُرکستان) د حنفي مسلک منونکي وو هغوی پر خپله عقیده ډېر ټینګ ولاړ وو هند ته د راتلونکي واکمنو سره چې به کوم دیني عالمان ورسره وو هغو ډېر سخت نظر درلود د اسماعلیانو په رنګه هغوی له نرمۍ او مصلحت څخه ښځي کار نه اخیست څنګه چې یې واکمن ملاتړي وو او دوی هم په واک کې ګډون درلود ځکه د هغوی روحیه قوي وه همدا وجه وه چې په هند کې هغوی له لومړي سره د هندو مذهب له ارزښتونو او قدرونو مخالف وو هغوی هندوانو ته د کافر او مشرک خطاب کاوه په ډاګه یې ویل چې واجب القتل دي له دې پرته دوی د نورو مسالکو د مسلمانانو په هکله هم ښه نظر نه درلود مثلاً د شیعه ګانو او اسماعیلیانو په هکله.

محمودغزنوي سني عقیده لرونکی مسلمان و، هغه د ملتان د اسماعیلي حکومت سره ډېر جنګونه وکړل او د هغوی سیاسي قوت یې ور مات کړ وروسته په پنجاب کې غوري سلطنت پر پښو ودرېد هلته سُني عالمانو هڅه وکړه چې د ملتان او سیند څخه د اسماعیلیانو اغیزي ختمې کړي په نورو سیمو کې د ماتې خوړلو له کبله د ګجرات په سیمه کې اسماعیلیانو پناه اخیستې وه هلته هم ځکه پر تنګه شوه او نورو سیمو ته تیت او پرک شول.

په پارس کې د صفوي واکمن شاه اسماعیل واک ته تر رسېدو وروسته په ټول هیواد کې د هغه ملاتړو د شیعه مسلک تبلیغ پیل کړ او د هغه په سرپرستۍ کې د هیواد اکثریت شیعه ګان شول او هند ته د شیعه ګانو ورتګ د مغولو په دور کې پیل شو په هغه وخت کې چې همایون له پارسه بیرته راغی. د جهانګیر په زمانه کې د نورجهاني کورنۍ په دربار کې ډېر زور پیدا کړ او ورسره سم شیعه امیرانو هم په دربار کې اهمیت تر لاسه کړ له دې څخه په دربار کې د سني او شیعه امیرانو په منځ کې تاوتریخوالی زیات شو مګر څنګه چې قدرت د سنیانو په لاس کې و، او د وګړو ډېر کې هم د سني مسلک سره اړه درلوده ځکه د پارس په رنګه دلته په مذهب کې کوم بدلون رانغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیعه لږکیو د سني ډېر کیو د سختیو له کبله د بغاوت روحیات درلودل او تل به یې د هغو خلکو سره ملاتړ کاوه چې د بدلون په راوستلو سره یې د سُنیانو قدرت له منځه وړی.

د هند مسلمانه ټولنه له دوو قشرونو څخه جوړه شوې ده یو قشر هغه خلک دي چې له بهره ورغلي هلته مېشت او تلپاتنه استوګن شوي دي بل قشر هغه سیمه ییز خلک دي چې پخوا یې د هندوانو د پلا پیلو ټېرونو سره اړه درلوده وروسته مسلمانان شول د داسې خلکو په هکله پوښتنه راپیدا کیږي چې آیا د دوی په مسلمانولو کې مسلمانو واکمنو برخه اخیستې ده او که دغه کار یوازې دیني عالمانو او صوفیانو کړی دی؟

په هند کې د اسلام خپراوي هغه وخت اهمیت ترلاسه کړ کله چې مسلمانو واکمنو هلته خپل حکومت جوړ کړ داسې بریښي چې واکمنو له دې سره لېوالتیا درلوده چې سیمه ییز خلک دې مسلمانان شي تر څو د دوی په سیاسي واک کې زیاتوب راشي مګر په دې لړ کې هغوی نه غوښتل چې د اسلام په خپرولو کې له زوره کار واخلي ویریدل چې هسې نه د بغاوت په کولو سره مو له واکه وغورځوي ځکه چې د هندوانو شمېر بېخي ډېر وو.

بلې خوا ته واکمنو دا غوښتل چې په هندوانو کې دې یوازې هغه ډلې مسلماناني شي چې په سیاسي توګه اغیزې لري دغه راز به د حکومت په ټینګولو کې کار وکړي البته تر څو چې د عامو خلکو اړه وه حکومت او دوی ډېر سره لیرې وو.

د معاصرو تاریخونو څخه نه څرګندیږي چې دیني عالمانو دې تبلیغ دندې مخته بیولې وي که څه هم کله نا کله به یې پر حکومت فشار اچاوه چې پر کفارو دې سختې وکړي هغوی دې ذلیل او خوار کړي مګر شهادتونه نشته چې هغوی په عامو خلکو کې د اسلام په خپرولو کې هیڅ کار نه دی کړی د دې لامل دا وو چې په هندي ټولنه کې روایتي ډله ییز ویش موجود وو نو ځکه د ټیټې طبقې خلک د مسکنت ډیوالونو، جهالت او بدبختۍ په ټولنه کې پرته پیرونه او جګړه اوسېدل په ټولنه کې یې د انسان په حیث ګوره سل...

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلود ځکه مسلمانو واکمنو هم هغوی په همداسي حالت کي پرې ايښي وو او کومي اړيکي يې ورسره ټينګي نه کړې.

ځيني خلک د صوفيانو په هکله داسي فکر کوي چي هغوی په هند کي د اسلام په خپراوي کي ډېره برخه درلوده دا يوه غټه تېروتنه ده حقيقت داسي نه دی د دې تېروتني او غولوونکي فرضيې ايجادوونکي د صوفيانو عقيدتمندان دي چي تل د خپلو پيرانو په کارنامو کي له مبالغې څخه کار اخلي که نه وي صوفيانو هم د اسلام په خپرولو کي کومه لېوالتيا نه ده ښودلې مثلاً په هند کي د دهلي د سلاطينو په لومړي دور کي معين الدين چشتي اجميري. قطب الدين بختيار کاکي، نظام الدين اولياء او نور ډېر لوی لوی صوفيان چي په کومو سيمو کي اوسېدل هلته د مسلمانانو شمېر ډېر لږ و، که د پورتنيو صوفيانو د عقيدتمندانو فرضيه سمه او پر ځای وي بيا خو په کار و، چي د اړونده سيمو ټول وګړي مسلمانان وای يا اکثريت مسلمانان وای او نه د تاريخي شواهدو څخه داسي معلومات لاس ته راځي چي د هغوی له رويه دي هغوی هندوانو ته د مسلمانېدو تبليغ کړی وي د مثال په توګه د نظام الدين اولياء په هکله دا يو تاريخي حقيقت دی چي د هغه په لاس يوازي يو سړی مسلمان شو له دې څخه روښانه شوه چي دا يوه ناسمه فرضيه ده چي په هند کي د اسلام په خپرولو کي د صوفيانو د تبليغ ډېر مهم رول و.

په هند کي د اسلام د خپرېدو لاملونه نور دي، خلکو هغه وخت په مسلمانېدو پيل وکړ کله چي په هند کي د مسلمانانو حکومت ټينګ شو نوي مسلمانېدونکو غوښتل د يوه ټينګ مسلمان حکومت په شتون کي خپل منصبونه. جاګيرونه او جايدادونه خوندي کړي يا دا چي په مسلمانېدو سره په حکومت کي منصبونه يا حکومتي نوکرۍ ترلاسه کړي د نورو هندوانو له لوري چي په له ټولني څخه وشړل شول هغو به هم اسلام ته مخ ور ګرځاوه او مسلمانېدل به. د کښته درجې خلک په دې هيله مسلمانان شول چي بنايي په ټولنه کي د هغوی ټولنيز مقام لوړ شي او دوی هم د عزت وړ وبلل شي په ډېر شمېر خلک د اسلام د ښوونو څخه په اغېزمن کېدو سره مسلمانان شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسي دود هم و، چي يوه سياسي بندي مذهب بل کړ يعني له هندو څخه مسلمان شو هغه ته يې بخښنه کوله او له قيده يې آزاداوه مطلب دا چي ډېر لاملونه وه چي سيمه ييز خلک ورو، ورو مسلمانان شول.

د هند تر نيولو وروسته د واکمنو او د هغو د ملاتړ کوونکو رايه د هندوانو په هکله ښه نه وه، د برياليتوب احساس دوی ته دا وخت نه ورکاوه چي د هندوانو د کلتور يا د هغوی د مذهب په هکله کوم پاخه معلومات لاس ته راوړي پايله يې دا شوه چي هغوی هندو مذهب ته د خپلو ارزښتونو او قدرونو په رڼا کي وکتل او د سرسري جاج اخيستلو وروسته يې د هندوانو په هکله داسي فکر وکړ چي بت پرستي، د رقص و موسيقی سره مينه، په درمسالونو کي د جنسي اړيکو انځورنه، بې حسابه مذهبي مېلې، ټېلې په لکو معبودان، د نارينه د جنسي عضو عبادت، د غوا په شمول نژدې د هر شي عبادت د هندو مذهب هغه خصوصيات دي چي بېخي له اخلاقه لوېدلي دي او تش خرافات او کفريات دي.

مسلمانانو ته دا پوښتنه ور پيدا نه شوه چي د هندوانو د مذهب تکامل څنګه وشو او د هندو مذهب رسمونه کله او څنګه پيل شول مسلمانانو چي د هندوانو رسمونو لکه د مېړه تر مرګ وروسته د هغه سره د مايني ژوندۍ سوځل، د ګنګا په چټلو اوبو کي د ګناهونو پرېوللو په نيت لمبېدل، د غوا بولي څښتل او يو لړ نورو رسمونو ته وکتل نور يې د هندوانو څخه زړه تور شو هغوی د هندوانو د مذهبي کتابونو، د هغوی د معبودانو او مذهبي افسانو په هکله معلومات نه درلودل څکه يې فکر وکړ چي په هندوانو کي کوم پيغمبر نه دی تېر شوی او خدای د دې قوم اصلاح نه ده کړې څکه چي نه په ارزي دغه راز مسلمانانو د هندوانو بت پرستي د عربو د جاهليت د زماني د بت پرستی سره پرتله کړه هغوی په دواړو ټولنو کي يو شان او سره ورته اخلاقي بېلارۍ وپېلټلې وروسته له واکمنو څخه وغوښتل شول چي د هندوانو بتان دي مات کړي د هغوی درمسالونه دي ونړوي تر څو د هندوانو اخلاقي حالت سم شي لکه په لومړي دور کي چي مسلمانانو په مکه کي د قريشو د مشرکانو اخلاق ور سم کړي وو او د مکې تر نيولو وروسته يې د هغوی بتان ور مات کړي وو.

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځنۍ آسيا کې د منګولانو تر تاړاکونو وروسته په ډېر لوی شمېر سره دیني عالمان هند ته وکوچېدل دغه عالمان د عقیدې له مخې سنيان او په فقهي چارو کې ډېر سخت وو هغوی په هند کې تر مېشتېدو وروسته د هند مسلمان پاچاهان دې ته اړ کړل چې د دې په ایسته دې هندوانو ته د ذمیانو په سترګه نه ګوري ولې چې ذمیان يوازې اهل کتاب دي هندوان اهل کتاب نه دي دوی دې يا وژل شي يا دې مسلمانان کړل شي او که نه شي کولای چې مسلمانان يې کړي نو ذليل او خوار دې يې کړي.

(سید نورالدین مبارک غزنوي وفات ۱۲۳۴م) د پاچاهانو د وجايبو په بيان کې وايي: "که پاچا د کفارو د ډېروالي له کبله نه شي کولای چې ختم يې کړي هغوی دې سپک کړي نه دې يې پرېږدي چې په عزت سره ژوند وکړي".

پاچا "غياث الدين بلبن" خپل زوی خان شهيد ته د نصيحت په کولو سره وويل: "دا د پاچا کار دی چې کفر، شرک، بت پرستي او کفار له منځه يوسي او که نه شي کولای چې له منځه يې يوسي نو دې يې خوار او زار وساتي".

"جلال الدين خلجي" پر دې خبره افسوس کاوه چې د هندوانو هره ورځ ډول په غاړه وي باجه وهي او روان وي د جمنا رود پر غاړه خپل مذهبي عبادت ته ځي "جلال الدين خلجي" ويل که زما وس کار کولای ما به دوی ته هيڅ اجازه نه وای ورکړې چې پان يې خوړلای سپين کالي يې اغوستلای يا يې د مسلمانانو په وړاندې په تونده لهجه خبرې کولای.

د "علاوٴالدين خلجي" په زمانه کې يوه عالم "شمس الدين ترک" د حديثو په سوو کتابونه هند ته راوړل او له ملتانه يې پاچا ته داسې وليکل:

(خبر شوی يم چې د هندوانو ښځې او کوچنيان د مسلمانانو د دروازو مخ ته فقرونه غواړي، اې د اسلام پاچا! پر تا دې آفرين وي چې ته د محمد صلی الله علیه وسلم د دين داسې ساتنه کوې).

دیني عالمان پر دې خبره سره يو وه چې هندوان بايد کمزوري وساتل شي لکه کې د "علاوٴالدين خلجي" د دور نامتو عالم "قاضي مغيث" وويل هندوان به تر هغو د مسلمانانو امر منونکي نه شي تر څو چې هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسکینان او بېوزله نه شي.

هغه و، چي مسلمانو واکمنو د هندوانو په هکله داسي پالیسي غوره کړې وه چي هغوی ټول د غلامۍ احساس وکړي مګر د ذمي والي د ذلت احساس موجود و، او د ذمي لپاره اړینه وه چي هغه دي د تحویلولو لپاره پخپله د ذمې پیسې راوړي، "شیخ احمد سرهندي مجدد الف ثاني" په یوه لیک کي ولیکل "له کفارو چي کومه جزیه اخیستل کېږي مرام یې د کفارو رسوایي او ذلت دی".

د سلاطینو په دور کي هندوانو حق نه درلود چي د خپل مذهب تبلیغ وکړي هغوی د نږېدلي درمسال د بیرته ترمیمولو او د نوي درمسال د جوړلو حق نه درلود د هندوانو پر مېلو یې محصولات لګولي وو مسلمان د هندو ښځي سره واده کولای شوای مګر هندو د مسلماني ښځي سره واده نه شوای کولای.

یوازي مسلمانان وو چي د هند په ټولنه کي یې ځانګړی مقام درلود که نه وي تر دې دمخه چي څه اقوام هند ته راغلي وو ټول د هند په ټولنه کي جذب شوي او حل شوي وو مګر مسلمانانو تر دې اوږدې مودې وکولای شوای خپل وجود بېل وساتي د دې لامل دا دی چي مسلمانانو له منځنۍ آسیا افغانستان او پارس څخه تر ورتګ وروسته هم د خپلو پلارنیو سیمو سره اړیکي و نه شلولې او د هغه ځایو له مذهبي غورځنګونو او افکارو څخه اغېزمن کېدل له دې پرته مذهب هغه قوت و، چي هندوان او مسلمانان یې یو له بله لیري ساتل مسلمانانو هم توپیر غوښت هغوی وېرېدل چي په هندو اکثریت ور ګډ نه شي او خپله ځانګړتیا له لاسه ور نه کړي.

په هند کي مسلمانه ټولنه پر دوو برخو وېشلې وه اوله برخه هغه وه چي د بریالیو په حیث هند ته راغلل او د حکومت تر جوړېدو وروسته هم پرله پسې د هغوی د لېږدېدني لړۍ له افغانستان او منځنۍ آسیا څخه ور پیل شوې وه دغه مسلمانان د اقتصادي وضعي د ښه کولو لپاره هند ته ور مات وو او بله برخه هغه سیمه ییز خلک وو چي د لوړي طبقې د هندوانو د ناسم سلوک او یو لړ نورو لاملونو له کبله مسلمانان شول او د مسلماني ټولني برخه وګرځېدل دغه راز مسلمانه ټولنه له سیمه ییزو او بهرنیو مسلمانانو څخه جوړه شوې وه مګر د ځایي او مهاجر تصور

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تېرېدو سره تغير پيدا کاوه ولې چې په لومړني دور کې چې کوم مسلمانان هند ته ورغلل هغوی د اوږدې مودې تر تېرولو وروسته سيمه ييز عادتونه او خوی و بوی غوره کړل او د هندې چاپېريال برخه شول که څه هم د ځايي او بهرني تصور اوس هم پاته و، کله چې "مغولو" پر هند بريد وکړ او واک ته ورسېدل د هند زړو واکمنو ډلو هغوی بهرنيان وبلل او د هغوی بريد يې بهرنی تاړاک وباله د دې پر بنسټ د "راجپوتانو" سره ملګري شول د "مغولو" پر ضد يې جنګونه وکړل د "کنواهې" په جګړه کې "ميواتيان" او "افغانان" په ګډه د "مغولو" پر ضد و جنګېدل تر دې بريده چې د "هلديګاټ" په جنګ کې "افغانان" د "راجپوتانو" سره ملګري د "مغولي" امپراتور "جلال الدين محمد اکبر" پر خلاف وجنګېدل.

همدې توپير ته په کتلو سره مغولو د قدرت تر ګټلو وروسته افغانانو او نور سيمه ييزو مسلمانانو ته په حکومت کې برخه ور نه کړه ولې چې هغوی د دهلي پاچاهي د هندوانو څخه نه بلکې د افغانانو څخه د جنګ تر کولو وروسته اخيستې وه هغوی فکر وکړ چې افغانانو له موږ څخه ماته خوړلې ده ځکه ورته نه لري چې زموږ سره سيالي وکړي يوازې دغه نه بلکې په هر قدم کې مغولو پر افغانانو بد ويل چې ولې يې ځانونه د عادتونو په اعتبار سره هنديان کړل.

په ټول مغولي دور کې د سيمه ييز او بهرني مسلمان تصور موجود و، کوم خلک چې له منځنۍ آسيا او افغانستانه هند ته ورتلل هغوی به تل په هند کې پر ميشتو مسلمانانو ټوکې کولې چې خپل خوی او بوی يې له لاسه ورکړی دی او هنديان شوي دي نوي ورغلي مسلمانانو ځانونه د کلتور له مخې ترپخوانيو مسلمانانو لوړ احساسول.

کله چې يو څوک له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته ولاړ شي د هغه لپاره اسانه وي چې هغه دې ځان په نوې ټولنه کې ور ګډ کړي ولې چې هغه نه شي کولای د نوې ټولنې له کلتوري قوتونو سره مقابله وکړي مګر چيري چې هجرت کوونکي په شمېر کې زيات وي په هغه صورت کې هغوی په نوې ټولنه کې هم د خپل کلتور د ټينګولو هڅې کوي د دې پر ته که په نوې سيمه کې

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي وسیلې لر وي په سیمه ییزو او په بهرنیانو کې ټکر پیل شي سیمه ییز وګړي ورغلي خلک د ځان دښمنان احساسوي او فکر کوي چې نوي ورغلي بهرنیان د قوت په استعمالولو سره د هغوی د مځکو، باغونو، څناورو، ځنګلونو او معدنونو د لاندي کولو خیال لري.

په نوي ورغلي او سیمه ییزو خلکو کې دویم ټکر د تهذیب او کلتور وي نوي ورغلي د خپل ځانه سره د خپل هیواد ټول یادونه ور وړي د دوی رواجونه، کلتوري او ټولنیز ارزښتونه مزلونه ورسره کوي کله چې په نوي هیواد کې هغوی پر خپل کلتور عمل کوي او ساتي یې په لومړي سر کې کلتوري ټکر ډېر سخت وي مګر د وخت په تېرېدو سره دواړي ټولني یو د بل کلتوري ارزښتونه ومني او د دواړو ټولنو له ګډېدو څخه یو نوی تهذیب راپورته شي لکه په هند کې چې د آریایانو د ګډېدو په نتیجه کې یو بېل تهذیب رامنځته شوی و، مګر که په ګډون کوونکو ټولنو کې یوې ټولني ځان لوړ احساساوه او د یوازیوالي خوا ته یې زور واهه او داسي هڅي یې کولې چې هغه ټولي نخښي نښانې له منځه یوسي چې دوې ټولني سره یوځای کوي په داسي صورت کې د ټولنو په منځ کې ټکر د تل لپاره پاته شي او پوره نسلونه د دې ټکر قربانیان شي مګر ټکر او کشکمش له منځه نه ځي په داسي ټولنو کې هنر نه راټوکېږي ټولنیز کنګل والی له منځه ځي د تعصب او تنګ نظری جوش تهذیبي او کلتوري پرمختګ په ټپه ودروي.

په هند کې چې کوم هندوان مسلمانان شول هغوی مذهب الیش کړ مګر کلتوري او تهذیبي ارزښتونه یې وا نه ړول، په نتیجه کې په هغوی کې هم د هندوانو رسمونه پاته شول او هم د مسلمانانو رسمونه ور ګډ شول څنګه چې سیاسي ځواک د بهرنیو مسلمانانو په لاس کې و، او سیمه ییزو مسلمانانو خپل کلتور د اسلام برخه و نه ګرځاوه هغوی د بهرنیو مسلمانانو په مقابل کې ځانونه کمتر او کښته احساس کړل بل پلو ته دیني عالمانو هم تل د هغوی پر هندویي رسمونو نیوکې کولې هغوی یې پوره مسلمانان نه بلل او هغوی ته یې په نیمګړي مسلمانانو خطاب کاوه.

ویل کېږي چې د کښته درجې هندوان څکه مسلمانان شول چې هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتل نوي ټولني ته تر ګډېدو وروسته ټولنیز حیثیت او درجه لوړه کړي هغوی تر مسلمانېدو وروسته ځانونه د کښتي درجې خلک نه احساسول غوښتل یې چې د سیمه ییزو رواجونو او دودونو څخه خلاصون ومومي او ځانونه په بهرنیو مسلمانانو ور ګډ کړي هغوی پر خپله پخوانۍ ځانګړتیا پښېمانه و، او غوښتل یې چې د بهرنیو مسلمانانو په رنګه نومونه غوره کړي د دې یو ښه مثال هغه هندوان دي چې تر مسلمانېدو وروسته به یې د خپل نامه سره د شیخ توری زیات کړ ډېرو نوي مسلمان شوي قومونو د خپلي ټولنیزي رُتبې د لوړولو لپاره د مسلمانانو قومونو نومونه غوره کړل لکه راجپوتان چې ځانونه یې خانان (۱) یا خانزاده ګان بلل د کښته ذات هندوانو دومره جرأت نه شوای کولای چې یوه لوړ قوم ته ځان منسوب کړي هغوی ځانونه مسلیان وبلل.

په سیند کي ډېرو قبیلو تر مسلمانېدو وروسته خپل نسب عربو قبایلو ته ورساوه دغه راز یې خپله ټولنیزه رُتبه لوړه کړه مثلاً "تهیم" ځانونه "آل تمیم" وبلل، "موریه" ځانونه "آل مغیره" وبلل او داسي فکر یې کاوه چې عباسیان، صدیقیان، فاروقیان او عثمانیان دي بلوڅانو "محمد بن هارون" ته خپل نسب ورساوه "سمه" قبیلې د "عکرمه بن ابي جهل" کورنۍ ته خپل نسب ورساوه "سومرو" قبیلې دعوه وکړه چې د عباسیانو له پلازمیني سامرې څخه راغلي دي څکه سومرو دي.

که یوې خوا ته په ټولنیزه او کلتوري توګه د خپل حیثیت تر بدلولو وروسته د ځایي مسلمانانو ریښې له خپلي خاوري او کلتور څخه وختلې بلي خوا ته بهرني مسلمانانو د هغوی دې بدلون ته هرکلی و نه وایه په سپکه سترګه یې ورته وکتل او په ټولنه کي د هغوی برابرۍ ته قایل نه شول کومو بهرنیو مسلمانانو چې د ځایي مسلمانو ښځو سره ودونه وکړل او د هغوی څخه چې یې کوم اولادونه پیدا شول هغوی ته هم په کښته سترګه وکتل شول د ځایي او د بهرني مسلمانانو له ګډون څخه چې کوم نسل پیدا شو هغه په جنوبي هند کي مېشت شو او د عربو نوایطو په نامه ونومول شول دغه خلک

(۱) خان په هند کي پښتانه ته ویل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د "راس کماري" په ختیزه سیمه کي اوسېدل دلته ځینو عربو نوایطو د "تامل" ښځو سره ودونه وکړل له هغه چي کوم ګډ نسل پیدا شو هغه ته یې "لبي" و ویل عربو نوایطو "لبي" تر ځان کښته بلل.

په "کارومنډل" دور ته په عربي کي معبر وایي هلته چي کوم عرب مېشت شول د هغوی د سیمه ییزو مسلمانانو او هندوانو ښخه سختته کر که کېدله.

د "سکندر لودي" پر تخت په کښېنستلو کي تر ټولو لویه ستونزه دا وه چي د هغه مور د ځایي مسلمانانو له کورنۍ ښخه وه افغان امیرانو نه خوښوله چي د یوې "زرګري" مور زوی دي پر تخت کښېني، په سیند کي د مظفرخان ترخان مور د "جاریجه" قبیلې ښخه وه ځکه امیرانو نه پرېښود چي پاچاشي او د هغه مخالفت یې وکړ دغه د میرزا باقي ترخان مور هم د سیند ځایي ښځه وه هغه یې د ملنډو په طرز په دربار کي سیندی هلک باله.

د دهلي د سلاطینو د زمانې مؤرخ "ضیاءالدین برني" چي د پاچاهانو کوم حالات بیان کړي دي له هغوی ښخه معلومېږي چي د مسلمانانو په ټولنه کي د حسب و نسب او د لوړي کورنۍ تصور خومره پوخ شوی و، د حسب او نسب پر بنسټ بهرنیو کورنیو د حکومت ټول لوړ منصبونه اشغال کړي وو او هر ډول ګټې یې پورته کولې ځکه هغوی غوښتل چي دغه نظام دي پر پښو ولاړ وي هغوی اهلیت او صلاحیت د نسب په مقابل کي له منځه وړه او یوازي یې هغه چا ته د مختلفو تلونوښت ورکاوه چي نسل، نسب او ذات یې لوړ وي د مثال په توګه د "شمس الدین التمش" په دور کي وزیر "نظام الملک جنیدي" د "قنوج" د خواجګۍ لپاره "جمال الدین مرزوق" پاچا ته ور ووست په دې وخت کي په دربار کي یو امیر "خواجه عزیز" ناست و، هغه چي "جمال الدین مرزوق" ته وکتل نو یې و ویل.

به دست دون مده خامه که گردون را مجال افتد

سیه سنگی که در کعبه است سازد سنگ استنجا

ژباړه: د کمصل په ګوتو کي قلم مه ورکوه، که د کمصل وس ورسېد د حجر اسود (توره ډبره) به د استنجا لوټه کړي.

Scanned with CamScanner

پاچا چې معلومات وکړل رښتیا هم کم اصل و، که څه هم وزیر یې سپارښت کړی و، چې ډېر پوه او هوښیار خطاط دی مګر پاچا څوا ورځخه بده کړه چې د کمصلو د هنر له کبله زما د حکومت رنګ بدېږي تر دې وروسته پاچا امر وکړ چې د هغه په حکومت کې چې څه کمصل خلک لوړو چوکیو ته رسېدلي دي هغه ټول دي پسې واخیستل شي تر تفتیش وروسته پته ولګېده چې ۳۲ کسه کمصل دي دوی ټول یې د حکومت له دندو څخه وشړل.

د "شمس الدین التمش" دغه پالیسي "غیاث الدین بلبن" هم جاري وساتله هغه د "امروهې" د خواجګۍ منصب ځکه "کمال مهیار" ته ور نه کړ چې د هغه پلار هندو غلام پاته شوی و، د "کمال مهیار" په هکله و ویل شول چې ډېر باسواده، لایق او هنر لرونکی انسان دی مګر د کمصل ذات سره اړه لري "غیاث الدین بلبن" ویل: زه هیڅکله نه شم کولای چې یو کمصل یا نااهل انسان په هغه حکومت کې راسره ګډ کړم چې خدای ما ته په انعام کې راکړی دی، د نوموړي پاچا په هکله د هغه معاصر مؤرخ "ضیاءالدین برني" په ډېر ویاړ سره د "غیاث الدین بلبن" په هکله لیکي:

(هغه د پاچاهۍ په ټوله دوره کې چې ځلوېښت کاله وه د هیڅ رئیس(۱)، بازاري(۲)، مفرد(۳)، کمصل(۴)، ټوکي(۵) او رذیل انسان سره خبره ونه کړه).

محمد تغلق چې د خپلو امیرانو د زور د ماتولو لپاره ځایي مسلمانانو ته کوم منصبونه ورکړل د هغوی پر سر د ده سره زښت مخالفت وښودل شو معاصر مؤرخ "ضیاءالدین برني" د هغو خلکو نومونه په خپل کتاب کې راوړي او د داسې احساساتو ښکارندویي کوي چې د هغه زماني د هند د مسلمانانو ذهني کچه یې ښودله، هغه ولیکل:

(د بد اهل د زوی نجبا مطرب رُتبه یې ډېره لوړه کړې ده... دغه راز یې

---

(۱) کښتنۍ درجې چارواکی.

(۲) کښتنۍ درجې سوداګر لکه بنجاره، دوکاندار.

(۳) معمولي سپاهي چې د هیڅ امیر په مشرۍ کې نه وي او یوازې وي.

(۴) نوي مسلمان یا هغه هندو چې مسلمان شوی وي.

(۵) ټوکی، مسخره کوونکی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د "عزیز خمار" د هغه د ورور "فیروز دلاک"، "ملک الشرق"، "مسعود خمار"، "گدا بانغوان" او نورو کمسلو ته لوی منصبونه ورکړي. "شیخ بابو فلک بچه جولا" یې خپل ځنګ ته کښېنولی دی "پیرا باغوان" ته یې چې د هند تر ټولو رذیل او سپک انسان دی د دیوان وزارت ور سپارلی دی. د "احمد ایاز" غلام "مقبل" ته یې د ګجرات وزارت ورکړی دی.

د مغولو په زمانه کې د بهرني او خالص مسلمان توپیر پاته و، دغه توپیر له اروپا څخه راغلي سیلاني "برنیر" هم حس کړ او وې لیکل چې له منځنۍ آسیا څخه راغلي خلکو رنګونه سپین دي او خالص مسلمانان غنم رنګه او تور دي دغه شي د دواړو تر منځ توپیر ساتلی دی سپین پوستي مسلمانان خلیفه او غنم رنګو او تور پوستو مسلمانانو لوړ ولي او هغوی ته یې سپکه سترګه کړې دي ته په کتلو سره امیران او د لوړې طبقې خلک کوښښ کوي چې د کشمیري ښځو سره واده وکړي تر څو اولادونه یې سپین رنګي وي.

قدرت د بهرنیو مسلمانانو په لاس کې و. هغوی د نورو قومونو په هکله افسانې خپرې کړي وې او د هغوی د ځانګړ تیاوو په باکلو سره یې هغوی د حکومت یو له ځانګي ور کړي وې د بیګي په توګه د منځنۍ آسیا څخه د حکومت لوی منصبونه اشغال کړي وو افغانان او تر کان عباسي او بخارېان کېدل لښکر له دوی څخه جوړ شوی و. عربو او عثماني ترکانو ته یې توپخانه ور سپارلي وه حبشیان خواجه سرایان وه کشمیریان تنګ حرام بلل کېدل او نوي مسلمانېدونکي ته یې هیڅ منصب نه ور کاوه د دې تولو کړنو څخه معلومېږي چې بهرني مسلمانان قدرت په لاس کې درلود او نور اقوام ځنې محکوم ګڼل کېدل.

په هند کې د مسلمانانو ټولنه په اشرافو او اجلافو تر وېشل کېده ورست ټوټې ټوټې شوې وه اشراف هغه خلک وه چې له بهره ور غلي وه په هند کې یې حکومتونه جوړ کړي وه په هغو کې بیا پاڅه د مغولو وه ځکه چې په هند کې دوی واک ته رسېدلي وه دوی هم اشراف بلل کېدل وروسته مغول د میراث نامه سره وبلل شول.

په اشرافو کې بیا پاڅه د سیدانو هم وه چې هغوی د هند په مسلمانانو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ټولو زیات ددرناوي وړ او سپېڅلي بلل کېدل او د عزت په توګه یې شاه ورته ویل دوی ته کراماتي افسانې منسوبې وې او داسې فکر کېده چې ساداتو ته خدای ډېر ستر قوت ورکړی دی د دوی دعاوې او ښېراوې د خدای په دربار کې ژر منل کېږي او پر دوی اور اثر نه کوي دوی تاویزونه، څاښتونه او لیکل شوي دعاګاني په خلکو ځینېلي واکمنو یې هم درناوی کاوه او په حکومت کې مذهبي منصبونه دوی ته ورکول کېدل که به یوه سید جرم وکړ هغه بخښل کېده زیاتره واکمنو د هغوی د وژلو څخه ډډه کوله.

دغه درناوي او عزت د ساداتو خیالات ور لوړ کړه هغوی د ټولني څخه بېل شول ودونه یې یوازې پخپلو منځو کې سره کول تر څو دوی خپاره او کمزوري نه شي په ښارونو کې د نورو مسلمانو څخه په بېلو محلتونو کې اوسېدل هدیرې یې هم بېلې وې تر څو خلک دروړونه ور وړي او څوک چې د مرادو لپاره زیارتونو ته ورځي د دوی هدیرې ته ورشي.

ساداتو دوې ګټې کولې هم یې دروړونه ټولول هم یې درناوی کېده پای یې یې دا شو چې د منځنۍ آسیا څخه د ساداتو په نامه بې شمېره کورنۍ هند ته ورماتې شوې او په هند کې مېشتي شوې مثلاً د "کلوړا" د پاچاهۍ په دور کې یوازې د سیند په "ټټه" ښار کې د سیدانو دوولس غټې کورنۍ میشتي وې له دې څخه پرته د سیدانو کوچنۍ کورنۍ هم هلته ځای پر ځای شوي وې سیدان په حکومتونو کې د قاضي، صدر، مفتي او شیخ الاسلام منصبونو ته رسېدلي وو غټې جایدادونه او جاګیرونه یې درلودل په دوی کې زیاتره پیران وو خلکو دروړونه او سوغاتونه ورته راوړل زیاتره کښتګرو او بزګرو د خپل فصل څلوېښتمه برخه دوی ته ورکوله.

څنګه چې افغانانو هم په هند کې حکومت کړی دی او د مغولو په آخري دور کې په ډېر لوی شمېر سره هند ته ورغلل هغوی هم خپل نسلي لوړوالی سیاست او جنګونو له لارې ټینګ کړ دغه راز هغوی هم د نورو بهرنیو مسلمانانو په شان له ځایي مسلمانانو لیرې اوسېدل کومې ټولنیزې او کلتوري اړیکې یې نه ورسره ساتلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قومونو لوړوالی او کښته والی له پخوا څخه د هند په ټولنه کې موجود و، او په هند کې یې د کُف او سیالۍ تصور رامخته کړی و، په خاصه توګه یې د واده په لړ کې دې ته ډېر پام کاوه تر څو په راتلونکي نسل کې یې خرابي را نه شي د لوړ او کښته ذاتونو تصور ته مسلمانانو هم هند ته تر ورتګ وروسته ارزښت ورکړ د هیڅا لپاره شونې نه شوه چې هغه دې خپل ذات پرېږدي د بل ذات خلکو د هغه دغه حرکت نه نامه ځکه په مسلمانانو کې د ذات سره وفاداری ډېر ارزښت ترلاسه کړ.

بهرنیو مسلمانانو د خپلې پېژندني لپاره د خپل نامه سره د خپلو پلارنیو ښارونو نومونه لیکل لکه: سمرقندي، بخاري، بلخي، غزنوي، غوري، ګردېزي، مدني، قریشي او شېرازي په دغه خلکو کې چې د بخارا څخه کوم خلک راغلي وو هغو ټولو ځانونه سیدان بلل پخپله بخاري توری د سید په معنٰی ګرځېدلی و، داسې فکر کېده چې د بخارا ټول اوسېدونکي سیدان دي او هلته بې له سیدانو بل هیڅوک ژوند نه کوي څنګه چې بهرني مسلمانانو پوځ او د حکومت غټې چوکۍ اشغال کړې وې ځکه په هغوی کې اړونده خویونه لیدل کېدل لکه بهادري، غښتلتیا، علمیت، سخاوت، زړه سواندي او داسې نور...

ځایي مسلمانان زیاتره دستګر دانان، کښتګر، مزدوران، جولاګان، خیاطان، قصابان، دلاکان او کارګران وو دا هغه کسبونه ووچې دوی تر مسلمانېدو دمخه هم کول او چې مسلمانان شول هم یې دغه کسب جاري وساته د بهرني او ځایي مسلمانانو تر منځ زبردست توپیر موجود و، د خواریکښۍ او زیار کښۍ له کبله هغوی ته په سپکه سترګه کتل کېدل که به بهرنی مسلمان مسکین شو هغه د لوړي مرګ خوښاوه مګر پورتني کسبونه یې نه غوره کول ځکه چې وېرېدل هسې نه په ټولنه کې یې مقام کم شي او په سپکه سترګه ور ته وکتل شي.

ځایي وګړي چې مسلمانان شول بهرنیو مسلمانانو هغوی هیڅ هم د قدر وړ و نه بلل او تل یې هغوی وروسته پاته ساتل په ځینو سیمو کې تر دې بریده د تعصبه ډکه رویه کېدله چې د کښته ذاتو مسلمانانو نه شوای کولای په خوراکو او ناسته و، ولاړه کې د اشرافو مسلمانانو پېښې وکړي لکه هندوانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

برهمنانو چې پر سوډرانو(۱) رنګارنګ بندیزونه لګولي وو دغه راز بندیزونه پر ځایي او کمذاته مسلمانانو لګېدلي وو د "سهارنپور" په سیمه کې وضع دې برید ته رسیدلې وه چې د امیرانو او اشرافو له لوري پر کښته مسلمانانو دغه ډول بندیزونه وو.

۱- هغوی حق نه درلود چې پلو یا غورمه پخه کړي ځکه چې دغه د لوړې طبقې خواړه دي.

۲- هغوی حق نه درلود چې د لوړې طبقې خلکو ته مېلمستیا او ست وکړي ولې چې د ست کولو حق یوازې د لوړې طبقې خلک لري.

۳- هغوی حق نه درلود چې د خپلو کوچنیانو نومونه یې د لوړې طبقې د خلکو د نومونو په شان ایښي وای هغوی یوازې داسې نومونه ایښودلای شوای لکه، (تورک، خر، ګرندی او داسې نور...).

۴- هغوی ته اجازه نه وه چې د لوړې طبقې خلکو ته دې د "السلام علیکم" په ویلو سره سلام ور واچوي هغوی باید یوازې آداب یا بندګي و وایي.

له دې څخه معلومېدله چې په هند کې هیڅکله په مسلمانانو کې یووالی نه و، او تل دوی د ټولنیز توپیر په خانو کې وېشلي وو د هندوانو په څېر دوی هم وېشلي وه د لوړ او کښته تصور پکښې راسخ و، هغه خلک چې د روښانه راتلونکي مهال په هیله مسلمانان شول تر څو په نوې ټولنه کې د هغوی درناوی وشي مګر د بهرنیو مسلمانانو له لوري دوی ته لوړ مقام ور نه کړل شو که څه هم ډېرو نوي مسلمانانو ځانونه د دوی په شان بهرني مسلمانان کړه نسبونه یې بدل کړل بخاریان سیدان، خانان او تُرکان شول مګر ټولنیزه رُتبه یې بیا هم پور ته نه شوه او هماغسې د هندوتوب او بت پرستۍ د زمانې غوندې سپک پاته شول.

هند ته چې کوم خلک ور مات شوي وو په هغوی کې اکثریت د پوځیانو، شاعرانو، ادیبانو، لیکوالانو، پیرانو، درویشانو، فقهاوو او دیني عالمانو وو، هغوی

---

(۱) سوډران یا شودران د هندوانو د څلورو ټبرونو څخه یو هغه ټبر دی چې تر نورو ټبرونو کښته بلل کېږي د هغوی په څکله په هندوانو کې دا عقیده موجوده ده چې سوډران د برهما (د هندوانو تر ټولو لوی معبود) د پښو څخه پیدا شوي دي. (ژباړن)

Scanned with CamScanner

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړې طبقې سره اړه درلوده هند ته تر ورتلو وروسته د حکومت لوړو منصبونو ته ورسېدل څنګه چې دوی د لوړې طبقې او د واکمنې ډلې حکومتي چارواکي وو ځکه دوی په ښارونو کې اوسېدل دغه راز دوی د هند د ښارونو بڼه وربدله کړه او په هند کې یې د منځنۍ آسیا کلتور ته زیاته وده ورکړه.

واکمنې ډلې د خپلو یو لړ اړتیاوو د پوره کولو لپاره کارخانې جوړولې چې هلته مریانو او مزدورانو کار کاوه او د واکمنو ډلو لپاره یې جامې، لوښي، زېور او نور ډول ډول سامانونه جوړول د واکمنو ډلو او امیرانو خوی او بوی او عادتونو په ښارونو کې یو لوړ کلتور پیدا کړ چې د کلیو څخه یې توپیر درلود د دې کلتور بنسټ پر هغه پیسو او شتمنیو ولاړ و، چې له کلیو باندو څخه ښارونو ته راغلې وې د کلیو باندو او لیرې پر تو سیمو خلکو خپل زیات تولیدات ښارونو ته لېږل مګر ښارونو د مالچې په بدل کې هغوی ته هیڅ نه ورکول که یې ورکول بېخي لږ یې ورکول د کلیو او لیرې پرتو سیمو خلکو اړتیاوې د بېوزلۍ او مفلسۍ له کبله ډېرې محدودې وې هغوی په خپلو سیمو کې ګزاره کولای شوای البته د هغوی تولیداتو د ښارونو په پرمختګ کې ډېر رول لوباوه.

په ښارونو کې پاچاهانو او امیرانو باغونه، کلاګانې، مسجدونه، مقبرې او منارونه جوړول د هغوی د ساعت تېرې توکي نڅا، شعر، موسیقي او د شرابو محفلونه وو د ښار د اوسېدونکو خواړه او جامې هم د کلیو د اوسېدونکو څخه بېل وو.

په هغه زمانه کې چې لا په هند کې یوازې هندوان اوسېدل هم د کښته ذاتونو خلک په کلیو کې اوسېدل ډېر لږ ښارونو ته ورتلل مګر کله چې مسلمانان هند ته ورغلل هغوی مزدورانو او چوپړ وهونکو ته اړتیا درلوده ځکه هغوی د کښته ذاتونو خلکو ته اجازه ورکړه چې ښارونو ته دې راشي دغه راز د ښارونو وګړي ډېر شول او په ښارونو کې د مزدورانو نېستي له منځه ولاړه.

په ښارونو کې بهرنیو مسلمانو واکمنو د ځایي کلتور څخه بېخي بېل کلتور ته وده ورکړه په کلیو کې یا هندوان اوسېدل یا ځایي مسلمانان چې له هندوانو څخه مسلمانان شوي وو دغه راز خلک د یوه کهول په بڼه اوسېدل هغوی زاړه

رسمونه او ارزښتونه پاته ساتلي وو او په ډېرو رسمونو او رواجونو کې په دوی او هندوانو کې کوم خاص توپیر نه و، د ځایي مسلمانانو دې خصوصیت بهرني مسلمانان له دوی څخه لیري کړل ځایي مسلمانانو د خپلې خاورې سره اړیکې درلودې هغوی د خپل کهاله د رواجونو سره تړلي وو او په فکري لحاظ د هغوی اړیکې د هند د ارزښتونو سره نښتې وې کله چې مسلمانان شول د هندوانو سره یې کلتوري اړیکې وشلېدې د خپلو زړو ارزښتونو څخه بېل شول او د یوې داسې اوضاع سره مخ شول چې په جسمي لحاظ سره په هند کې اوسېدل مګر په روحي لحاظ سره د بهرنیو مسلمانانو په څېر هغوی خپل مرکز له هنده دباندې ولټه.

سره له دې چې ځایي مسلمانانو غوښتل په ټولنه کې مساوي مقام لاس ته راوړي مګر پاته راغلل بهرنیو مسلمانانو د هغوی ټولنیزه رتبه ور لوړه نه کړه بلې خوا ته په مسلمانېدو سره هغوی د خپل تېر مهال څخه هم پرې شوي وو له دې کبله هغوی د کمترۍ په احساس اخته شول او ټول ذهني او هنري ورتیاوې یې په مغزو کې وچې شوې همدا لامل دی چې په پوره اسلامي دوره کې هیڅ ځایي مسلمان، نوموتلی شاعر، ادیب، دیني عالم، فقیهه، جنرال، سپه سالار، وزیر او منصبدار نه شو او نه کوم بل لوړ منصب ته ځایي مسلمان وتوانېد چې ورسېږي.

په داسې اوضاع کې د مسلمانانو په ټولنه کې دوه ډوله اغېزې پیدا شوې یو دا چې دوی د هند د خاورې سره هیڅ مینه نه درلوده او هند ته یې د کفر او شرک د خاورې په سترګه کتل ولې چې د هغه خاورې ډېر کې هندوان وو مسلمانانو فکر کاوه چې د هند په مشرکانه او کفري چاپېریال کې د خپل مذهب د ساتنې لپاره باید په ډېر پام سره ګامونه واخلې ځکه هغوی د هند د خاورې څخه بېل او نابلده شول او اړیکې یې له پیله د هنده سره و نه نښلولې دویمه دا چې د خواخوږۍ مرکز له هنده دباندې په خپلو پلارنیو سیمو ګڼلو له دې څخه یو رومانوي او افسانوي خوش فهمي پیدا شوه د هند یوه دیني عالم په خپله وصیت نامه کې ولیکل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(موږ اجنبیان یو زموږ پلار او نیکه هند ته د اجنبیانو په توګه راغلي وو زموږ لپاره عربي ژبه او عربي نسب دواړه د وياړ لامل دي تر څو چې مو وس کار وکړي موږ باید د عربستان خوی او بوی له لاسه ور نه کړو څکه چې عربستان د نبي صلی الله علیه وسلم د زوکړې ځای دی او باید د عجمو له رسمونو او د هندوانو له عادتونو څخه ځانونه لیرې وساتو).

نوموړی دیني عالم په خپله وصیت نامه کې بهرني مسلمانانو ته د وینا په کولو سره وایي چې عجمي رسمونه او د هندوانو عادتونه دواړه بد دي باید لیرې ورڅخه و اوسو تر دې وروسته هم داسې انګېرل کېدله چې د هند خاوره د مسلمانانو تلپاتې هیواد نه دی دلته دوی یوازې استوګن شوي دي.

کله چې اړتیا ولیدل شوه چې باید په بنګالي ژبه مذهبي کتابونه وژباړل شي تر څو د بنګال مسلمانانو ته ورسېږي په دې مسئله کې ډېرو دیني عالمانو نیوکه وکړه چې د هندوانو په "دیوناګري" لیکدود د دیني کتابونو په لیکلو سره دوی نه غواړي چې ګناه کاران شي دا د دیني کتابونو ډېره لویه بې ادبي ده ولې چې د هندوانو ژبه ناپاکه او ناولې ده.

د "حاجي محمد" په نامه یوه مذهبي عالم نه غوښتل چې د هندوانو په لیکدود کتاب ولیکي هغه ولیکل که څه هم نه غواړم مګر خلکو ته د پوهې د رسولو کوښښ کوم که څوک زما هندي لیکدود وویني نو مخ دې نه ورڅخه ګرځوي کرکه دې نه راڅخه کوي، یوه بل دیني عالم "عبدالنبي" و ویل: "په زړه کې وېرېږم چې خدای راڅخه خوابدی نه شي چې ما د مسلمانانو مذهبي کتابونه په بنګالي ژبه ولي ولیکل؟"

له داسې افکارو څخه په مسلمانانو کې بې اتفاقي پیدا شوه که څه هم مذهب دوی سره نژدې کول مګر په دوی کې ټولنیز توپیر دومره پیاوړی و، چې دوی هیڅکله سره نژدې نه شول د دوو بېلو بېلو افکارو په درلودلو سره د مسلمانې ټولنې د وګړو اړیکې د هند د خاورې سره ټینګې نه شوې وطن او ټولنه سره بېل شول او د وطن سره تړلې د خوندیتوب احساس له منځه ولاړ د دوی د کلتور ریښې په مځکه کې ښخې نه وې هغوی د اجنبیت په احساس سره د ټولنې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه نه درلوده د هغوی په وړاندې تر ټولو لوی مرام دا و، چې په اقتصادي لحاظ سره ځانونه پیاوړي کړي او وس و توان یې کار وکړي چې بل هیواد ته هجرت وکړي او هند پریږدي.

په دغه دور کې ډېر مذهبي غورځنګونه راپورته شول هغوی غوښتل چې مسلمانان دې د هندوانو سره هیڅ ډول اړیکي نه ساتي هغوی فکر کاوه چې د هندوانو سره اړیکي مسلمانان کمواکي کوي غورځنګونو کوښښونه وکړل چې مذهب په خپله ر ُکه (خالصه) بڼه وساتل شي په هند کې هر ځلي مذهبي غورځنګونه پورته شوي دي یو هم ټولنیز، اقتصادي یا سیاسي غورځنګ نه دی پورته شوی چې وروسته پاته طبقو ته مرسته ورسوي او هغوی په راپورته کړي له دې څخه معلومیږي چې د هند مسلمانان د هند له خاوري څخه بېل شوي وو او په هغوی کې د ټولنیز او اقتصادي بهبود هیڅ تصور موجود نه و.

لکه څنګه چې د هند د مسلمانانو واکمنو ډلو په افغانستان او منځنی آسیا اړه درلوده څکه هغوی په فکري لحاظ سره د هند کلتور غیر اسلامي باله او په کښته احساسولو سره یې و نه مانه او تل یې هلي ځلي کولې چې خپل بهرني کلتور ژوندی وساتي د دې لپاره هغوی داسي کتابونه لوستل چې د دوی د پلارني ټاټوبي کیسې او افسانې پکښې راغلي وې لکه، لیلا و مجنون او شیرین وفرهاد چې له کوچنیوالي څخه یې د ماشومانو په ذهنو کې ور اچولې د دې پر ته حافظ، رومي، سعدي، جامي او فردوسي هغه شاعران وو چې کتابونه یې هندي مسلمانانو لوستل او زړونه یې په خوشالول.

مشهور دیني عالم "مولانا عبید الله سندي" یو ځای داسي لیکي:

(کله چې یو هندی مسلمان بل مسلمان هیواد ته ولاړ شي هلته د خپل هندي توب څخه کرکه حس کړي او د هغه په ذهن کې دا خبره راسخه شي چې هندي توب او اسلام دوه بېل توکي دي کله چې یو هندی ځان مسلمان بولي هندي توب پېل ذهن څخه ایستل مهم بولي د دې سبب معلومول ډېر ستونزمن دی چې هندي مسلمانان د نورو مسلمانو هیوادونو دیني عالمانو او د امامانو پیروي کوي او د هغوی د ښوونو څخه اسلام زده کوي له دې څخه دا نتیجه راوزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د هغوی په ذهنونو کي په شعوري او غير شعوري توګه دا خبره روښانه کېږي چي د اسلام او د هغه د ښوونو ټول مرکزونه له هنده بهر دي).

د پورتنيو افکارو په درلودلو سره د هند مسلمانو واکمنو ډلو خپلي اړيکي له هنده بهر په خپل پلارني ټاټوبي کي ساتلي وې او د ځايي مسلمانانو سره يې هيڅ ډول اړيکي نه درلودې او کله چي د حکومت د بدلولو اړتيا وليدل شوه هغوی يوه بهرني هيواد ته سترګي ور واړولې همدا وجه وه کله چي افغان اميران د ابراهيم لودي شخه ناخوښه شول هغوی ظهيرالدين بابر ته پر هند د يرغل کولو بلنه ورکړه تر څو هغه د حکومت په بدلولو کي د دوی سره مرسته وکړي او تخت دوی ته په لاس ورکړي.

د دوی خيال خام و، ډېر کم داسي شوي دي چي يو بهرنی ځواک قدرت لاس ته راولي او هغه يې بل چا ته ور وسپاري ځکه کله چي بابر د هند افغان پاچا ابراهيم لودي ته ماته ورکړه او حکومت يې ونيو نو يې منځنی آسيا ته د بيرته تلو خيال پرېښود.

د دې دويم مثال د "احمد شاه بابا" دی چي هغه ته هم پر هند د يرغل کولو بلنه ورکړل شوه تر څو د مرهټيانو زور ور اوبه کړي دغه راز د مېسور واکمن ټيپو سلطان هم د انګرېزانو پر ضد د ترکيې د خليفه څخه د مرستي خواست وکړ او د ۱۸۵۷م تر بغاوت وروسته مسلمانانو هيله درلوده چي د پارس پاچا به د دوی سره مرسته وکړي وروسته په افغانستان کي د نادر شاه په دوره کي هم د هند د مسلمانانو په نمايندګي ډېر ديني عالمان افغانستان ته په دې نيت ولاړل چي د افغانستان پاچا به د دوی سره له هنده د انګرېزانو په شړلو کي مرسته ورسره وکړي مګر افغانستان خپلي سياسي، اقتصادي او ټولنيزي ستونزي درلودې ځکه يې سر په ونه ګرځاوه.

له پورتنيو حوالو څخه برېښي چي د هند مسلمانو واکمنو ډلو پر ځان باور نه درلود ځايي مسلمانانو ته يې د کښته طبقې د مسلمانانو خطاب کړی و، له هغوی څخه يې هر ډول اړيکي شلولي وې که دوی پر ځای د دې چي بهرنيو ځواکونو ته بلنه ورکړي په خپلو کي سره يو موټي شوي وای مرهټيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سیکان یې د خان ملګري کړي وای او د انګرېزي استعمار سره یې مقابله کړې وای نه یوازي به یې انګرېز د هند له خاوري شړلی وای بلکي د هند په مسلمانه ټولنه کي به هر ډول ډله ییز توپیر هم له منځه تللی وای دغه راز به د هند مسلمانانو ستري صدمې نه لیدلای او پر ځو بر خو به نه وېشل کېدلای.

مأخذ:

برصغیر میں مسلمان معاشرے کا المیہ
لیکوال ډاکټر مبارک علي
چاپ ۲۰۰۵م لاهور
فکشن هاوس، لاهور
(مسلمان معاشره)

Scanned with CamScanner

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library